

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

(L)

Om Druiderne, deres Væsen og Lære.

af

L. A. Rothe.

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Examen ved Sorøe Academie,
i Juli 1828.

Kjøbenhavn.

Trykt hos Directeur *Jens Hostrup Schultz*,
Kongelig og Universitets-Bogtrykker.

Da Embedspligt bød mig at forfatte et Program, valgte jeg et Æmne, som det interesserede mig at behandle, og som det var mig ønskeligt at vide behandlet i vor Litteratur saaledes at det, paa en Maade, kunde være en Indledning til de Forelæsninger jeg har at holde ved Sorøe Academie. Jeg troer ikke, at der vel bör udeludes noget væsentligt af Skriftets Indhold, men det er under Arbeidet rigtignok blevet vidtløftigere end jeg havde tænkt mig det förend jeg begyndte at skrive. Ikkedestomindre vil jeg her gjøre tvende Bekjendelser, hvorved jeg maaskee kan möde eller forekomme Bebreidelser: jeg har læst og tænkt saa meget over Materien, at jeg har faaet at vide hvor meget der endnu staaer tilbage, dersom jeg skal udtømme den, og jeg erkjender selv, at mit Skrift hverken kan gjøre Fordring paa at ansees som en fuldstændig historisk-critisk Undersøgelse, eller paa at indeholde alt hvad der kan samles om den Gjenstand jeg har afhandlet. Der er nu ikke Tid til at gjøre mere eller bedre denne Gang; jeg har arbeidet efter bedste Evne, og tilfreds vil jeg være, om de der læse mit Skrift

*ikke lægge det bort med Ligegyldighed, men vinde nogen Interesse for
det og for Materien det handler om.*

SORÖE, den 5te Mai 1828.

R o t h e.

Indhold.

I. *Udsigt over Galliens Befolkning og Gallernes Historie indtil Cæsars Erobring.*

§ 1. Foreløbige Bemærkninger	Pag. 1.
§ 2. Meninger om Galliens første Befolkning	— 2.
§ 3. Om Britanniens første Befolkning	— 8.
§ 4. Vidnesbyrd om Befolkningens Ælde	— 9.
§ 5. Den ældste Befolknings Navne	— 10.
§ 6. Folkenavnenes Oprindelse	— 13.
§ 7. Resultat af det Foregaaende	— 16.
§ 8. Gallernes tidlige Udvandring	— 17.
§ 9. Mere bekendte Udvandring	— 18.
§ 10. Gallerne i Italien	— 19.
§ 11. Gallerne imod Østen	— 20.
§ 12. Galliens Undertvingelse	— 22.

II. *Druiderne.*

§ 1. Om Druiderne i Almindelighed. Deres Navn. Forskjellige Classer . .	— 25.
§ 2. Druidernes Ælde og Berømthed	— 29.
§ 3. Om Druidernes tidlige Lærdom, og deres Kundskaber	— 32.
§ 4. Om Druidernes Forretninger i Særdeleshed	— 36.
§ 5. Om Druidernes Privilegier, Magt og Indflydelse, om deres Boliger, Levemaade og nogle af deres særegne Skikke, og om Druiderne	— 47.

III. *Druidernes Lære og Gudsdyrkelse.*

§ 1. Om Druidernes første og sande Lære. Esus. Ærbødighed for Egtræet	— 53.
---	-------

§ 2. Om Druidernes forskellige Guddomme, deres Afbildninger og Dykkelse	Pag. 61.
§ 3. Om Afgudsbilleder, Altere og Templer i Gallien	— 74.
§ 4. Om Druidernes cosmogoniske Begreber, og deres Sjælelære	— 82.
<i>Slutning.</i> Druidismens Opløsning og Undergang	— 90
<i>Bilag</i>	— 95.

Væsentlige Berigtigelser.

Pagina 7, Linie 17: Briarius, læs Briarcus.

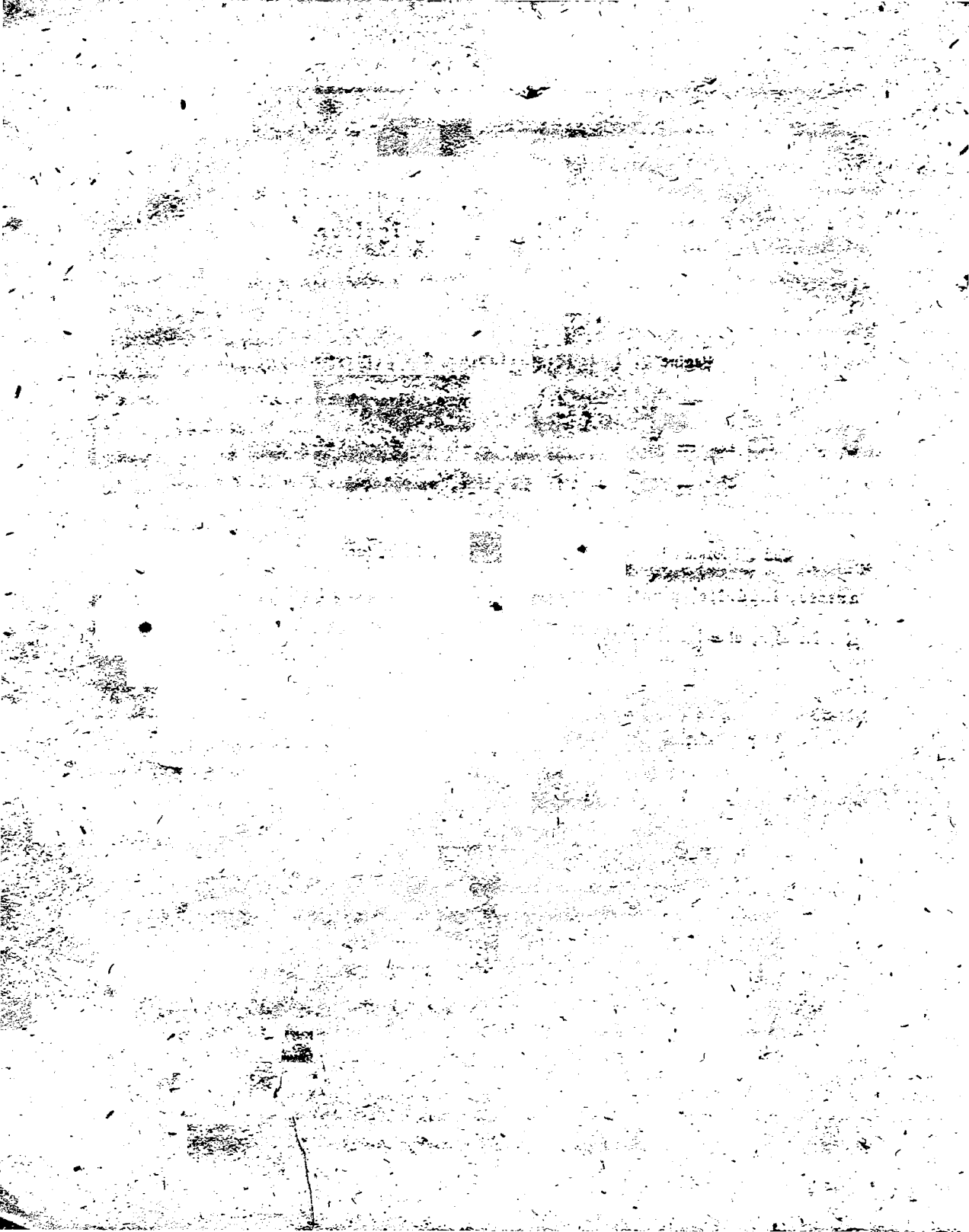
— 13, — 4: Allanernes, læs Alanernes.

— 26, — 13: *drus)* af, læs *drus)*, af.

— 62, — 34: Vi ville, omtale, læs Vi ville omtale.

Ved Misforstaaelse og ved at være overseet i Correcturen findes nogle Steder anselig, ansete, inddelte, ment, formentlig o. d. trykte med et *e* for lidt; nogle Steder findes et *c* for et *e*, et *z* for et *n*, og omvendt.

I. *Udsigt over Galliens Befolkning og Gallernes Historie indtil Cæsars Erobring.*

---

§ 1. Forløbige Bemærkninger.

Ved Begyndelsen af vor Tidsregning gjorde Druiderne, Galliens Præster, Lærde og Mægtige, Paastande, som vidnede om, at de meente at kunne godtgjøre et Slægtregister, som førte dem i det mindste 6000 Aar tilbage i Tiden. Ikke ville vi her indlade os paa at undersøge Mueligheden eller Rimeligheden af de saa langt tilbagegaaende Tidsregninger, men kun strax fremkalde Erindringen om at Galliens Befolkning med Sandsynlighed maa regnes blandt Jordens ældste.

Mörke og Uvished hvile over Landets Befolkning og over Folkets ældste Historie, som over Alt hvad der ligger saa langt tilbage i Tiden. Eftersom Landet selv først i de sidste Aarhundreder før vor Tidsregning fremviser nogle verdslige Lærde, eftersom de andre Landes Skribenter først fra de Tider, og endog da kun sparsomt, berøre dets Anliggender, famle vi saameget mere i Mörket naar vi ville søge Kundskab om denne Materie; noget fuldkomment og bestemt Heelt kan neppe udfindes og vi maae prise os lykkelige naar kun ikke de enkelte, forskjellige og ofte hinanden modsigende Oplysninger, som findes adspredte hos Oldtidens Forfattere, aldeles forvirre vore Forestillinger.

Vi ville derfor her kun, i Korthed, samlet fremstille nogle af de Oplysninger, der haves, og af de Formodninger derpaa ere byggede, og sige hvad der i Almindelighed forekommer os at være det Sandsynligste.

En Ting, der her kun skal hensættes som en foreløbig Bemærkning, skjönt den iøvrigt kan give Anledning til vidtløftige Undersøgelser og de af saadanne flydende Resultater, er: at Beboerne af Bretagne i Frankrig, saavel som af Wæles i England, endnu næsten kunne siges at være den gamle galliske Slægt. Sæder og utallige Skikke, som de gamle Forfattere tillægge Gallerne, findes endnu i Brug hos Indbyggerne i Bretagne, og næsten alle de Mindesmærker om Gallernes Sprog, og de Rudera, som deraf findes i gamle Skrifter, saavel som i Navne paa Personer,

Byer o. s. v. vidne om, at overordentlig meget deraf endnu bevares i den Bretagniske Dialect, saavel som i de gamle vestengelske og tildeels i den arragoniske, der endnu skal bevare Spor af sin celtiberiske Oprindelse. Den bretagniske Mundart, nedstammende umiddelbart fra det ældgamle celtiske eller galliske,¹⁾ kan altsaa betragtes som Ledetraaden til utallige Gisninger og Oplysninger hentede af Datidens Benævnelser og Skildringer,²⁾ og som saadan vil den maaskee oftere findes anført i dette lille Arbeide, som Hjemmel eller Ledetraad.

Baxter, Davies, Süsmilch, Bullet, Pelloutier og flere have eftersøgt og godtgjort Fællesskab og Overeensstemmelse af det gamle galliske med österlandske Sprog, saavel i Ords Form, som Betydning. Saadanne Undersøgelser, støttede paa tilstrækkelige historiske og linguistiske Kundskaber, ville maaskee være den eneste rette Vei, ad hvilken man kan komme til en klar Kundskab om Gallernes Oprindelse og første Historie.

§ 2. Meninger om Galliens første Befolkning.

Ikke ualmindeligt er det, hos Forfatterne, baade af Oldtiden og Nutiden, at godtgjøre Gallernes umiddelbare Nedstammen fra Japhets Søn Gomer, og altsaa lige fra Noe. Genesis er naturligviis den fornemste Grundsteen, hvorpaa deres Bygning stöttes: "Japhets Sønner vare Gomer, Magog, Madai, Javan o. s. v. Og Gomers Sønner: Ascenas og Riphat og Thogarma. Og Javans Sønner: Elisa og Tharsis; Kithim og Dodanim. Af disse bleve Hedningernes Öer adskildte i deres Lande, hver efter sit Tungemaal, efter deres Slægter i deres Folk."³⁾ Hvorledes disse Ord skulle forstaaes, og bringes i Overeensstemmelse med de faa andre historiske Efterretninger fra saa fjerne Tider, forklares forskjelligt. Nogle søge at bevise, at Gomer eller hans Sønner, især Ascenas, ere selv gangne til Europa og have først befolket dette.⁴⁾ Hertil föies og forskjellige Relationer om Titanerne,⁵⁾ betragtede enten som tilbageblevne og siden efter ankomne Staldbrodre af de först til Europa gangne Folk, eller som de ved Babel adsplittede og siden tildeels til Europa vandrede Slægter.

1) Bochart, *Geographia sacra*, Chanaan, lib. 1, c. 41.

2) See herom, iblandt andre, især Latour d'Auvergne Corret, *antiquités ganloises*, c. 2.

3) 1ste Mose B., 10de C.

4) *Celtic Researches*, by Edward Davies:

Essay on the origin of the Celtæ, Sect. 1. From the descendants then of Ashkenaz sprung the original Celtæ of the West, who anciently possessed the whole of Gaul, the Islands of Britain, part of Germany and part of Spain.

5) Kämper, *Himlens og Jordens Sønner*.

Istedetfor at lade Gomer og hans Sønner selv komme til Europa, lade nogle blot de fra disse nedstammende og nogen Tid i Asien udviklede Folk komme lidt efter lidt nærmere mod Vesten, og omsider til Besiddelse og Befolkning af det væstlige Europa. Iblandt disse er Pater Pezron,¹⁾ hvis, i mange Dele maaskee let omstødeligé Hypothese, korteligen er denne: Ifølge den jødiske Historie-skriver Josephus og andre skulle Gallerne, (*Galatæ, Γαλαται*) være de samme Folk, som tidligere bleve kaldte Gomariter, Gomarier, Comarier, og boede östen for det caspiske Hav. De udjogede nogle af deres Midte, hvilke fik Navn af Parther eller Omvankende, Landflygtige, og som til Gjengjæld gave deres Overmænd Navn af Saquer eller Sacer, hvilket skulde tyde paa deres Ondskab mod de Forjagede. Nogle af Sacerne vare Nomader, droge mod Norden og kunne være Cimbrerne, eller Cimmerierne.²⁾ Andre boede mere mod Sönden og kunne være Titanernes Stamfædre. Disse bemægtigede sig Dele af Armenien og streifede i de omliggende Lande. De droge til det nordlige Cappadocien under Acmons Anførsel; herfra til Phrygien, hvor de antog Navnet Titaner og hvor Acmon byggede en Bye. Acmon blev allerede dyrket som Guddom; hans Sön Uran fulgte efter ham og ægtede sin Söster Titæa.³⁾ Uran, ligesaa herskesyg som lærd, gik over Bosphorus til Thracien og Grækenland; stedse seierrig udstrakte han hurtigen sine Erobring-ger over Landene om Middelhavet, endog til Spanien og til de nordligere Lande. Hans yngste Sön Saturn blev hans Efterfølger. Omtrent paa Abrahams Tider blev Saturn födt en Sön Jupiter, som hjalp sin Fader mod dennes Fjender. Mistænkelig mod sin Sön, forfulgte Saturn ham siden, men blev fordreven fra Grækenland og trak sig tilbage til sin Statholder Janus i Italien. Saturns ældre Broders, Titans, Sønner, forurettede ved Jupiter, bekrigede længe denne indtil han omsider seirede aldeles over dem. Han indsat sin Broder Dis, eller Pluto, til at regjere over Gallien og Spanien, og derfra den Paastand blandt Gallerne at de nedstam-

1) Antiquité de la nation et de la langue des Celtes ou Gaulois, par Pezron.

2) Saafremt Danmarks Befolkning antages at være af lignende Herkomst, menes herfra at hidrøre megen Overeensstem-melse imellem det danske og celtiske Sprog. En grundig Undersögelse heraf, som Tid og Omstændigheder ikke have

tilladt mig at gjøre, vilde visseligen være interessant og nyttig.

3) Uran eller Uren kommer af Celtisk (eller endnuværende Bretagnisk). Ur et Menneske og En eller Ten Himmelen. Uranus tilskreves og særdeles astronomiske Kundskaber. Titæa af celtisk Tit Jorden; hvoraf og Navnet Titaner, ter-rigenæ.

mede fra Pluto, som tillige skulde have ført Colonier af Titaner eller Celter til Gallien.¹⁾

Atlas, eller som han undertiden og kaldes Telamon, Søn af Saturns Broder Japet; regjerede, siden Titanernes Nederlag, i det vestligste Afrika, i Mauritanien, eller maaskee i det vestlige Europa.²⁾ Jupiter ægtede hans Datter Maia, og avlede Merkur, Hermes, eller Teutates, der spiller saa stor en Rolle i den galliske Historie og Gudelære. Merkur menes at have hersket over Gallien efter Pluto. Hans Kundskaber og Talenter, hvilke han anvendte til Udvidelse af sine Undersaatters Industrie og Dannelse, kunne og tilskrives de Egenskaber der tillægges ham som Gud.³⁾

Opløsningen af alle de her forekommende Navne (Acmon, Uran, Titan, Saturn, Jupiter, Merkur o. s. v.) ved det celtiske, bruges som vægtigt Argument for den her opstillede Genealogie. Det fælles Udspring, fra Titanerne, af Galler, af Umbrer, af Sabiner og af de græske Folkeslag, oplyser og Overeensstemmelsen i Skikke og ældste Sprog hos disse Stammer.⁴⁾

Saadanne Begreber om det vestlige Europas Befolkning, og Liigheden af det gamle celtiske eller galliske med andre ældgamle Sprog, begrunde den Formodning, at det celtiske var ogsaa Gomers og hans Afkoms Sprog, ja nogle Skribentere have endog drevet det til at mene, at det har været det Tungemaal, de første Mennesker have talt for og efter Syndefaldet.⁵⁾

1) Denne Fyrstes Navn Dis, gen. Ditis, udledes af det celtiske Tit, Jord eller jordisk, da han var jordisk Guddom, i Modsætning til Jupiter og andre himmelske. Rigdommens Gud kunde han være paa Grund af Galliens og Spaniens dengang rige Guld- og Sølvmener; og Underverdens fordi han herskede over de vestligste eller dybest i Mørket liggende Lande.

2) Atlas udleder man, ved Transposition, af altus, Telamon af celtisk tel eller tal, stor, høi, og mon eller man Mand; Maia skal betyde i celtisk, blomstrende. Fabeln om at Atlas bærer Himmelhvelvingen hidledes af at han sendtes længst mod Vesten, Mørket, de laveste Regio-

ner af Jorden, og der övede sin Kæmpestyrke.

3) Navnet Merkur udlede Pezron og flere af det celtiske merc eller merx Handelsvare, og ur Mand, altsaa Handelsmand; og Teutates af teut Folk, og tat Fader, altsaa Folkenes eller Menneskenes Fader.

4) De som have forsket over det gamle celtiske Sprog, have deri fundet Rødderne til utallige af det gamle græske og latinske Sprogs Ord.

5) Picot, *hist. des Gaulois*, l. 2, c. 8; her anføres og Le Brigant, observations fondamentales sur les langues anciennes et modernes, og Shaw, *dictionnaire erse ou gallique*.

En Forfatter fra det 16de Aarhundrede 1) har givet os en fuldstændig Række af Herrer over Gallien lige fra Syndfloden. Han mener, at Galler er et Fællesnavn for de efter Syndfloden tilbageblevne, og at altsaa Noe allerede har baaret det, men at hans Søn Gomer Galler især har beholdt det, og meddeelt det til sine Efterkommere i Vesten, hvor han havde taget Landet i Besiddelse. Dis Samothes var Gallernes første Konge, Aar 1910 efter Verdens Skabelse. Efter ham opstilles en Række af 24 Konger indtil Frankus, Hector Trojanerens Søn, efter hvem Riget forandredes til Aristokratie under Druiderne, blandt hvilke Bauo fra Phrygien blev den første Erkedruide. Druiderne vedbleve da at styre Riget til den romerske Erobring. De første 3 Konger: Samothes, Magus og Sarro gave Navn til forskellige Classer af Folkets Lærde. Druids, den 4de, og Bardus, den 5te Konge, gave Navnene Druide og Barde. Jupiter Celtus, fra hvem Navnet Celter monne komme, var den 9de Konge; Herkules, kommende fra Spanien, ægtede hans Datter Galathea, og blev den 10de, Aar 2232.²⁾

Skjönt enige i den Formodning at Europa skylder Asien sin første Befolkning, ere dog mange uenige om hvilke Lande der først ere befolkede, og mene f. Ex., at Gallien først er befolket efter Italien,³⁾ at i det Hele de nordligere Lande først have faaet Indbyggere efter de sydlige; at de første Europæer, under Navn af Celter, kommende fra Asien ere gangne over de carniske Bjerge til Italien og siden derfra over Alperne til Gallien og til Spanien.

Den Paastand er baade fremsat og bekæmpet, at Europas første Beboere, efter Folkenes Adspredelse og Udbredelse over de nærmestliggende Lande af Asien og Afrika, skulle være komne til Skibs over Middelhavet. Iblant andre Modbeviser har man og anført at de ei kunne, saa tidligt, have været kyndige nok i Skibsbyggerie og Seilads til at kunne skibe i store Masser over Havet. Betænke vi hvad der fortælles (det være virkeligt eller mythisk) om Noe Arks Størrelse, betænke vi hvor tidligt Historien allerede beretter om Seilads og Handel paa Middelhavet, ligeledes at Menneskene ved deres hurtige Udbredelse baade have drevet Agerdyrkning og Industrie, som uundgaaeligen fordrer tekniske Kundskaber, og at Patriarcherne have besiddet store Rigdomme og kjendt mange Livets Bequemmeligheder og Luxusfrembringelser, saa turde vel, nøiere undersøgt, en saadan Indvending ei være tilstrækkelig grundet.

1) Noël de Tallepié, *histoire de l'état et républiques des Druides, Eubages &c. depuis le déluge universel jusques à la venue de J. C. en ce monde.*

2) Diodorus Siculus, lib. 5, c. 24 (ed. Wesseling); ligeledes Berosus.

3) Durandi: *Saggio sulla storia degli antichi popoli d'Italia.*

Adskillige, uden just at nægte, at Menneskeslægstens Vugge har været i Asiens Höilande, mene at i fjerne Dage, hvor de tilforladelige historiske Oplysninger ere os formeente, rimeligviis i Aarhundrederne mellem Abraham og Moses, Europa har forsynet Asien baade med Folkestammer og Oplysning.¹⁾ Saaledes skulde Phrygier i Lille Asien stamme fra de illyriske Brigier (Briges, Brigantes, Brigancii), Iberier ikke være gangne fra Asien til Europa, men omvendt, de samothraciske, dodonæiske, delphiske Mysterier ikke være komne fra Östen, men fra Gallien o. s. v. Dette ville vi imidlertid maaskee komme til nærmere at berøre ved at omtale Druidernes tidlige Oplysning, der, saavel som den her fremsatte Mening, er støttet paa Yttringer af Herodot, Plutarch, Diodorus fra Sicilien, Pomponius Mela, Strabo, Cicero o. fl.²⁾

Til hvilket fjernt Tidspunkt end Gallien er bleven befolket eller paa hvad Maade det end er skeet, kan det udentvivl ansees som ufeilbarligt at det meget tidligt, vel i det mindste to Aartusinder før vor Tidsregning, har været beboet, og at Phönicier, og andre tidligst udviklede Folkeslag have haft Samqvem med Gallien og have der etableret og udvidet Forbindelser af forskjellig Natur. Adskillige Mindesmærker, adskillige characteristiske Træk og Overeensstemmelser i Begreber og Skikke vidne om Galliens Bekjendtskab med Phönicier og Egypter.³⁾ Endnu et Beviis for den galliske Befolknings Ælde er den Lighed i Væsen og Lærdom, som finder Sted imellem de galliske Druider og de persiske Mager, de indiske Brachmaner, de chaldæiske og thraciske Præster, og den Sammenblanding, der undertiden gjøres med dem.

Ammianus Marcellinus⁴⁾ ytrer, at paa hans Tid, mod Slutningen af det 4de Aarhundrede efter Chr. F., ingen nöiagtig Kundskab havdes om Galliens første Beboelse; han beretter at nogle Forfattere da fortalte, at de efter Trojas Fald adspredte Græker havde bemægtiget sig det dengang endnu uboede Gallien, andre at Galliens første Beboere vare komne fra Dorien med Herkules, andre troede at

1) Mémoire pour les Druides, par l'abbé Beaudeau contre Mr. Bailly.

2) I vore senere, historisk sikre Perioder have vi oftere seet, at udvandrende Folkestammer og Sværme af Erobrere have baade i Europa og Asien strömmet fra Norden mod Syden, have sat sig i Besiddelse af Landene, og, ved Blanding af Stammerne, ved Forfriskning af Blodet, fremkaldt nye Cultur og bragt Men-

neskeslægten Kæmpeskridt frem mod Oplysningen; saadant kan jo vel altsaa og med Rimelighed være skeet i de Dage, der for os ere skjulte i Mörket.

3) Laureau, histoire de France avant Clovis, vol. 1, p. 135. Bochart, Chanaan l. 1, c. 42. Gallicum sermonem priscum Phænicio in multis fuisse similem.

4) Amm. Marc. l. 15, c. 9.

de vare oprindelige Indfødte, (indigenæ),¹⁾ og Druiderne paastode, at en Deel af deres Forfædre vare Indfødte; men en Deel oprindelige fra nogle fjerne Öer og fra Landene hinside Rhinen, hvorfra hyppige Krige og Oversvømmelser af Havet havde nödet dem at flygte.

Hvorledes end Nutidens Historikere betragte og bedömme Noachiden, ville vi dog her bringe i Erindring, at næsten alle Folkeslag i deres ældste Myther bevare en saadan om en almindelig Syndflod, og om en Familie reddet i et stort Skib, der efter Vandets Synken blev staaende paa et Bjerg, og vi ville her især lægge Mærke til at de fleste Folk tilegne sig selv denne frelste Familie og hensætte Begivenheden og Stedet i deres eget Land:²⁾ saaledes asiatiske Folk, Chal-dæer, Egypter, Phoenicier, Græker, Galler i Frankrig og Engelland. Saaledes bevarede og Hedningerne Historien om Noe under Navn af Saturn, der delte sine Lande imellem sine 3 Sønner, Jupiter, Neptun og Pluto. Af disse fik Pluto eller Dis for sin Deel Europa, de vestlige eller lavere Regioner, og blev saaledes Stam-fader for Gallerne. Efter omtrent samme Maalestok kan og Fabelen være fabrikeret om Ægteskabet mellem Himmel og Jord, hvoraf frembragtes 3 Sønner af over-ordentlig Störrelse: Coltus, Briarius og Gyges. Af samme Art ere og følgende Myther: Scyther skulle have meent at deres Nations Stifter Targitæus havde efterladt 3 Sønner: Leipoxan, Arpoxan og Kolaxan; Grækerne i Pontus lode Scytherne nedstamme fra Herkules og en Sirene, som skjænkede ham 3 Börn: Agathysis, Gelonus og Scytha; en gammel Tradition iblandt Romerne berettede at Celtica var befolket af Celtus, Illyrius og Gallus, Sønner af Polyphemus og Galathea; Germanerne mente at Mannus havde havt 3 Sønner, fra hvilke nedstammede Ingævoner, Herminoner og Istævoner; nogle Skribenter have derimod paastaet, at det er fra Noes Sønner Sem, Cham og Japhet, eller i det mindste fra Gomers Sønner Asce-nas, Riphat og Thogarma.³⁾

Saadanne almindelige vedtagne Traditioner, saavel som characteristiske Træk hos de celtiske eller galliske Nationer i Europa, der vidne om ældgammel Over-eensstemmelse med Jordens første Slægter efter Syndfloden, gjøre det vanskeligt at antage, at Frankrig og Engelland skulle være befolkede ved smaae Colonier af et ringe Antal Familier (saaledes som f. Ex. Massilia i Gallien). Mægtige Grene af den store, oprindelige, fælles Stamme maae have udbredt Liv over Landene og

1) Römische Geschichte von Niebuhr, 2er Th., XII, p. 253.

2) Celtic researches: sketches of the state

and attainments of primitive society, p. 81, 107, o. fl.

3) See Pell. hist. des Celtes, I. 1, c. 14.

have der vedligeholdt, baade i Character og Traditioner, det eiendommelige som har bragt dem til at troe sig selv at være det oprindelige Folk og ei at erkjende noget tidligere Fædreland end det Jordsmon som bar og ernærede dem.

§ 3. Om Britanniens første Befolkning.

Uagtet Britannien henfører sin ældgamle Befolkning til samme Slægt som det øvrige Galliens, saa er det dog ikke forunderligt, at Indbyggerne af en Öe, af et Land som Naturen saa bestemt har adskildt fra det hele Fastland, bevare nogen Forskjellighed i Traditionerne, ja endog have nogle dem aldeles egne: saaledes er det da og Tilfældet; og skjönt det nuværende Frankrigs Oldtid er hvad jeg her har nærmest for Öie, kan jeg dog ikke undlade med faa Ord at berøre hvad der specielt vedkommer det gamle Britannien. Dets første Befolkning menes at være af Cymrys eller Cimmerier, af hvilke der antages at være kommet tre Stammer til Öen. Hu-Gadern bragte, over Mør Tawch (det tydske Hav), den første Slægt af Cymrys derhen fra Landet Iläv, kaldet Defrobani, (hvor Constantinopel er). Den anden Slægt af den oprindelige Cymrys Stamme vare Lloegrwys, fra Landet Gwas-gwyn, (det er Veneter fra Munden af Loiren eller Liger). Den tredie Slægt af den oprindelige Stamme vare Britanniere fra Llydaw (den nordlige Kyst af Gallien).¹⁾ Disse havde alle samme Tungemaal; de vare fredelige Slægter.

Tre andre Slægter kom endnu til Landet, med Cymrys Samtykke, uden Vaaben og Angreb, nemlig: den Caledoniske Slægt, til Norden, Gwyddelian-Slægten til Skotland og Galedin-Slægten til Öen Wight, da deres Land var bleven oversvømmet. Senere kom endnu tre andre Slægter efterhaanden til Öen, men de vare erobrende og boesatte sig med Vaabenmagt: Coranied, Gwyddelian Fichti, og Saxons.

Cymrys, skjönt de mistede deres Magt, beholdt deres Land og deres Sprog. Blandt deres mærkeligste Traditioner var ogsaa den om en Vandflod der ödelagde alt undtagen en Mand og en Kvinde, hvilke i et Skib reddede sig og et Par af alt Levende, og siden paa nye befolkede Landet.

De tre Colonier af Cymrys antages at være komne til Britannien förend de adspredte Slægter havde forglemmt deres oprindelige Sprog, og tabt deres oprindelige og ufordærvede Grundsætninger om retmæssig og fredelig Besiddelse.

Den Deel af celtisk eller cymrysk Slægt, som först kom til Gallia og Britannia, kan maaskee have fulgt Donauen til dens Kilder, derfra kunne nogle være

¹⁾ Tacit. Agricola, c. 11. Jul. Cæs., de Bello gall., l. 5, c. 12.

gangue over Rhinea; andre ad denne til dens Munding og derfra deels over Söen, Mor-Tawch, til Britannia, deels langs den nordgalliske Kyst, Llydaw.

Hu-Gadarn, Cymrys förste Anförer, forestilles at ville erhverve Land kun ved Ret og fredelig Besiddelse, at have lært Cymrys Agerdyrkning allerede förend de forlode Landet Hav, at have först samlet dem og deelt dem i Stammer, at have först anvendt Digtekonsten til at bevare Historie og Erindringer.

Hu-Gadarn betyder oprindeligen "höieste Væsen," og betragtedes saaledes af Britanniens Druider; dog tyder Traditionen om ham udentvivel ogsaa paa Noe og dennes Hændelser og Gjeringer.

§ 4. Vidnesbyrd om Befolkningens Ælde.

Et Beviis for at Gallien, Britannien og Landene ved Nordsöen og Östersöen have været tidligt befolkede, ligger ogsaa deri, at Navnet Hyperboreer, som har været dem tillagt, er indflettet i de ældste Traditioner. Boreas antoges at udgaae fra de Ripheiske Bjerge, og alt hvad der boede hinside disse fik derfor Navn af hyperboreisk. Efterhaanden som man mere lærte at kjende Landene mod Norden blev ogsaa Grændsen for Hyperboreerne, Nordboerne, flyttet nærmere mod Polen.

Ifølge Strabo,¹⁾ "skjönt de gamle græske Forfattere give alle de nordlige Nationer det fælles Navn Scyther eller Celto-Scyther, saa dele de endnu ældre Skribentere alle de Nationer, som boe hiinside Pontus Euxinus, Donau og det adriatiske Hav, i Hyperboreer, Sauromater og Arimasper, ligesom de dele dem hiinside det caspiske Hav i Sacer og Messageter. Arimasper boede i Asien, Sauromater tildeels i begge Verdensdele og Hyperboreer i det nordlige og vestlige Europa." Navnet Scythe udelukker da ikke Navnet Galler eller Celter, og Hyperboreer synes at have været Gallernes eller rettere disses celtiske Forgængeres Egennavn. Siden kaldtes og Scytherne i Asien Hyperboreer. Ælden af Navnet Hyerboreer er støttet ved Traditionen om at Celterne paastode, at Rav eller Bernsteen var de Taarer Apollo fordem i Mængde havde udgydt da han, straffet af Jupiter og vred over sin Sön Phaetons Död, forlod Himlen og besøgte den hellige hyperboreiske Nation. Da Rav er et europæisk Product maae, efter dette, ogsaa Hyperboreerne have boet i Europa. Tillægsordet hellig kommer af at Grækerne tilskreve Hyperboreerne Oprindelsen af de samothraciske, dodoniske og delphiske Mysterier og Oracler.²⁾ Hercules skal jo og være gaet fra Grækerne til Hyerboreerne gennem Illyrien og forbi Floden Eridan.

1) Lib. XI.

2) Herodot og Pausanias.

Hecateus og andre ældgamle Skribenter, citerede af Diodorus Siculus, 1) skulle angive Hyperboreernes Land som en stor, frugtbar Æ, ikke mindre end Sicilien, i Oceanet, nordlig for Kysten af det celtiske Gallien. Beskrivelserne af Landet, saavel som af Indbyggernes Character, Skikke, Lærdomme og Traditioner kunne ikkun passe til de galliske Stammer og de druidiske Lærdomme, hvilke kun have hørt hjemme i Gallia og Britannia. Den højeste Myndighed og hellige Jurisdiction beklædes der, hedder det, af Boreas's Descendenter, og deres Regimenter har været uafbrudt arvet i denne Slægt.

Flere Beretninger vidne om Herkules's Ophold i Gallien under sine Eventyr og Vandringer; paa forskjellige Maader fortælles, at han der har indgaaet Ægteskab med en Kongedatter og avlet Børn, som have arvet Herredømmet; 2) han udgives og der for Stifter af Byen Alisia i Bourgogne. Hvormange Herkuleser der har været, naar de have levet, om Herkules har været et Menneske, eller han kun er en billedlig Fremstilling, er ikke her Stedet at undersøge. Men da Traditionerne om Herkules ere ældre end 1200 Aar før J. C., saa vidne Fortællingerne om hans Vandring og Ophold i Gallien om at dette var befolket förend den Tid, og skulde den Hypothese være grundet, at en Herkules havde befolket dette Land, maatte dette vel være en langt ældre Herkules end den, hvis Bedrifter hensættes i det 13de Aarhundrede før J. C. Ifølge græsk Mythologie og celtisk Tradition, vare Herkules's Ærinder mod Vesten ikke at bringe noget did, men der at hente de kosteligste og farligste Ting: de hesperidiske Æbler, Geryons Hjord og Plutos troe Vogter; 3) de Lande, hvor saadanne Herligheder fandtes, kunde vist ikke antages for raee eller ubeboede.

§ 5. Den ældste Befolknings Navne.

Vi have allerede nævnet, at alt hvad der boede norden for Donau i de ældste Tider bar Navn af Seyther. Ligeledes, at de arimaspeiske Scyther i Nord-Asien skulle, efter deres egne Sagn, 4) nedstamme fra en vis Targitauus, 5) deres første

1) D. S., l. 2, cap. 47.

2) Parthenius, de amatoriis affectionibus, c. 30.; Diodorus Sic., l. c.; Picot de Geneve; Bochart; Pezron; Noël de Taillepied.

3) M. Möllers Mythologie. Davies Celtic researches p. 193.

4) Herodotus, l. 4, c. 5, 7.

5) Finn Magnussen, Eddalære, 1de Bog, II, 3, § 31: Targitauus (maaskee Thor-gaut'-ass, udtalt Thor-gojt'-aus = Thor, Gothernes eller Geternes Gud eller Herre) var en Søn af Zeus (= Tivi &c., nemlig Odin?) og en Datter af Flodguden Bor-ys-thenes, muelig forvexlet med Buri-ass eller Borr-Ass = Gudene Bure eller Börr.

Konge og den første som befolkede deres Land, 1000 Aar før Darius's Krig mod Scytherne (513 f. J. Chr.). Om disse fortælles mange Fabler, saasom at de forvandlede en Gang om Aaret til Ulve, hvilket maaskee kan tyde paa, at de undertiden klædte sig i Ulveskind, og at de kun havde eet Öie midt i Panden, hvilken Troe der kan være opstaaet af at de, som Bueskytter, bestandig ved Brug af Buen have lukket det ene Öie, hvoraf man og vil udlede deres Navn.

Sauromaterne ere vel at antage for de samme sarmatiske Folkestammer, som tildeels endnu beboe de östlige europæiske Lande. Hyperboreerne vare de samme som ogsaa betegnedes ved Navnet Celter, hvilket lidt efter lidt blev det almindeligst anvendte. Beboerne af de vestligste Lande, hiinside Pyrenæerne, vare Celter og Iberier, hvilke Navne bleve sammendragne til Celtiberier; de övrige europæiske Landes Beboere kaldtes da i Almindelighed Celto-Scyther. Sarmater og Celter, skjönt Nabofolk og begge fra første Færd indbefattede under Navn af Scyther, vare dog meget forskjellige i Sæder, Skikke og Sprog.¹⁾

Pelloutier fremsætter den Mening, at de i Europa saakaldte Celter og Scyther, vare de samme Folkeslag som Meder og Perser. Formodningen om deres Ælde støttes herved; Liighed i Sæder, Skikke, Sprog og Religion, samt Yttringer af ældgamle Skribenter, vække Sandsynligheden.²⁾ Denne Forfatter udvikler desuden i Detail Beviserne for at hver af de enkelte Nationer i Europa have oprindeligen været og været kaldt Celter.

Clavier³⁾ har søgt at bevise, at Celterne have i Oldtiden beboet Illyrien, Germanien, Gallien, Spanien og de storbritanniske Kongeriger.

Ved at omtale Cimbrer og andre af Marius slagne, siger Plutarch, at de Folk som gennemvandre det vidtløftige Europa kaldes med eet Navn Celto-Scyther, og Strabo⁴⁾ angiver, efter Ephorus, at naar Jorden deles i 4 Dele ere Folkene mod Östen Indier, mod Sönden Ethiopier, mod Vesten Celter og mod Norden Scyther.

Grækenlands og Italiens ældste Beboere vare Celter,⁵⁾ og da enkelte historiske dem vedkommende Begivenheder omtales henimod 2000 Aar f. J. C., vid-

1) Bochart (Phaleg, l. 3, c. 14) udleder Navnet Sarmater af hebraisk sar-madai, medorum reliquiæ, saameget mere som de antages at være samme Folk som Mederne. Pelloutier, hist. des Celtes, vol. 1, cap. 2.

2) Pelloutier, hist. des Celtes, vol. 1, c. 2. Solin, c. 10, 15, 16, Diod. Sic. l. 2, c.

43, 44, Plin. l. VI, c. 7, 27, Herodot. l. V, c. 9, Amm. Marc. l. 31, c. 2, Tertullian de Pall. c. 2, Arrian Parth. p. 615, Justin. l. 41, c. 1, 2.

3) Germ. ant. p. 16.

4) l. 1.

5) Pelloutier l. 1, cap. IX og X. Pezron, antiquité des Celtes p. 155.

ner ogsaa dette om Celternes Ælde i Europa og om Eenheden i hele Europas Befolkning.

De Landets Indbyggere, som de første cadmeiske eller österlandske Colonier, over 1500 Aar f. J. Chr., forjog i Europa, vare Pelasger, det er Nomader, nemlig Scyther eller Celter, eller, som de ogsaa findes benævnte, Giganter og Titaner.

Pelasger, Scyther, Celter, vare lige hengivne til at antage Oracler og til at troe paa Varsler; alle tilbade de Guddommen uden at give den bestemte Navne, uden Templer og uden Billedstötter.

Det gamle græske Sprogs Rödder ere en Blanding af Celtisk, Phocnisisk og Egyptisk, ¹⁾ hvilket og vidner om dets celtiske Oprindelse.

Den græske Mythe om Titanernes eller Kæmpernes Strid mod den höieste Gud, gjenfindes i alle de celtiske Lande, og kunde jo vel fabelagtigen være Pelasgernes og Celternes Kamp mod den nye Gudelære, for hvilken deres maatte vige i Sönden.

De Folkeslag som först nævnes i Italien vare Ligure, Siculer, Tusker, Umbre og de fra disse stammende Sabiner; ²⁾ dernæst og Pelasger. Disse sidstes celtiske Herkomst have vi berört. Og hvad vare alle andre her nævnte, andet end Celter? — Umbreerne skulle som gallisk eller celtisk Colonie være gangne over Alperne til Italien, over 1900 Aar för J. Chr. Deres Navn angiver deres galliske Oprindelse: Ambrones eller Ambroni skal i bretagnisk ordret betyde "Mænd af samme Land som vi," Landsmænd; sandsynligviis er dette Navn ogsaa Italiens første Beboeres: Om-bro-ni, vore Landsmænd, ³⁾ paa hvilket Navn, som Krigsraab, jo og Ligurene, i Romernes Kamp med Cimbreerne og deres Hjelpetropper, skulle have gjenkjendt Folk der havde samme Tungemaal som de. Etymologien forener sig saaledes med Historien om at bevise Umbreernes galliske eller celtiske Herkomst, og Romernes gallo-græske Oprindelse; disses Sprogs Blanding med græsk og gallisk eller celtisk, afgiver endnu et Vidnesbyrd herom. ⁴⁾

1) Bochart, Phaleg. l. 1, c. 15 p. 68, Fourmont o. fl.

2) Pezron p. 163.

3) Origines gaul. p. 191, 260. Umbrorum gens antiquissima Italiæ existimatur, Plin. l. 3, c. 14; Umbroni quædam gens gallica, Pomp. Festus; Bocchus absolvit, Gallorum veterum propaginem Ombros esse, Solin c. 2; Umbri Italiæ genus est, sed Gallorum veterum propago, Isid. Orig.

l. 10, c. 2. Mutato cum sedibus nomine Sabinos pro Umbris fuisse appellatos, constat apud zenod. Dionys. Halic. l. 1. p. 91.

4) Romani autem sermone, nec prorsus barbaro, nec absolute græco utuntur, sed ex utroque mixto, accedente in plerisque ad proprietatem linguæ colicæ, Dion. Halic. Ant. Rom. l. 1. p. 16.

Latour d'Auvergne siger og 1) "der synes da ikke at være større Tvivl om Irlændernes, Skotlændernes og alle Englands Folkeslags Oprindelse, end om Celternes, Iberernes eller Celtiberernes, Gallernes, Gothernes, Vandalernes, Hunnernes, Allanernes, Slavonernes, Skandinaviens og Germaniens Folkeslags o. s. v. Alle disse Folk have ufeilbarligen havt Celto-Scytherne til Forfædre, og ere udsprungne af det ældgamle Træes Stamme, hvis talrige Grene fordum have beskyttet næsten hele den gamle Verden, og hvis dybe Rødder, ligesaa gamle som Jorden, synes at være fremspirede i Asien, Menneskenes oprindelige Vugge. Det er altsaa med Uret at man har bebrejdet Grækerne, at have sammenblandet næsten alle de vestlige Folkeslag under Navnet Celto-Scyther, og derved at have, som man forsikkrer, gjort det gamle Galliens Historie uforklarlig, eller i det mindste meget mørk."

Alle de omtalte celtisk-europæiske Lande havde oprindeligen samme Sprog, skjøndt det efterhaanden deelttes i utallige forskjellige Dialecter, hvilket og vidner om at den første europæiske Befolkning har været een og har været den under de gamle Navne bekendte. 2)

Beviserne for denne Eenhed i Sprog hentes: deels af Skribenternes Yttringer, 3) deels af at den hellige Jeronimus fortæller, at Galaterne i Lille-Asien (hvilke stammede fra Gallien) havde samme Sprog som Beboerne af Trier (hvilke oprindeligen vare Germaner), deels af Brugene i alle de bemeldte Lande af de samme Ord til Benævnelser og Egennavne paa Byer, Floder o. s. v., saasom Mag, Brieg, Dur, Dun, Au og Gau, Rich, Landt 4) o. s. v.

§ 6. Folkenavnenes Oprindelse.

Det kunde her været rette Sted at omtale Oprindelsen til de gamle Navne Scyther, Celter og Galler. Med historisk Vished kan den jo vel ikke angives, men iblandt de mange der ere foreslaaede, have nogle megen Sandsynlighed. De forskjellige Hypotheser om at disse Navne skulde hidrøre fra Konger, Prindser og Prindcesser (Scythus, Celtus, Galatus, Celtina, Galathea) der selv have baaret dem og meddeelt dem til deres Folk, troer jeg ikke at være saaledes grundede, at de fortjene megen Opmærksomhed, og man fristes ofte til at ansee saadanne Navnes

1) Orig. gaul. c. 8, p. 253.

2) Picot, hist. des Gaulois, l. 2. c. 8, Pezron, p. 181.

3) Tacitus, Agric. c. 11, m. germ. c. 43, 45, 46. Titus Liv. L. 40, c. 57, L. 41, c. 19.

4) Pelloutier L. 1, c. 24. I samme Capitel anføres og endeel Exempler paa oprindelig celtiske Ord, hvilke og findes i de österlandske Sprog og tyde paa det celtiske Sprogs Oprindelse og Slægtskab.

Celebritet for Frugten af Etymologisters Stræben efter, eet eller andet Sted, at finde omtalt en lille Person for hvem i Virkelighed snarere et stort Folks Navn er blevet til Egennavn, istedet for at man vil give Folket Navn efter Personen. 1)

De Udtydninger som ere grundede i Folkets eget Sprog og paa dets Character, Sæder, Levemaade eller Bedrifter synes mig langt antageligere; og kunne Navnene Scyther, Celter, Galler, tydes ved disse Folks eget gamle Sprog og ifølge deres Natur og Væsen, saa bør visseligen disse Forklaringer antages som dem der ere nærmest Sandheden, og de maae tillige, da vi maae erkjende Navnene selv som ældgamle, vidne om Ælden, Anseelsen, Almindeligheden og Indflydelsen af det Sprog hvoraf de ere hentede og de Folk der have baaret dem.

Scythe have nogle, paa Grund af Folkets heftige Character og vredladne Udseende, villet udlede af det græske *οὔρεσθαι*, irasci; men dette synes ikke rimeligt, deels fordi Scytherne og deres Navn ere ældre end græsk Sprog, deels fordi de selv betjente sig af dette Navn, hvilket de sandsynligviis ikke vilde gjort om det havde været grundet paa en ufordeelagtig Egenskab hos dem selv. Den almindeligste og rimeligste Formodning er, at Navnet er hentet fra Folkets brugeligste Vaaben, dets Færdighed i at skyde og denne Övelses Benævnelse: i celto-tüdesk Schütze, schiessen, i celto-gallisk scythel eller scytel et Spyd, Kastespyd, Piil. 2)

Paa Grund af at Bueskydningen især kun var de sarmatiske Scyther egen, forkaste nogle denne Etymologie og foretrække den visseligen mindre rimelige Formodning, at Scythe skulde være Oprindelsen til det tydske ziehen, betyde det samme som Nomade, Lelege, Vagabond, Parthe, og altsaa været givet Folket paa Grund af dets omvankende Levemaade. 3)

Celt er det mere specielle Navn paa Europas Beboere, istedet for at de havde Navnet Scythe tilfælles med flere. Dette Navn findes brugt næsten ligesaa længe som det foregaaende; det er det hvorved de europæiske Folk benævntes baade af dem selv og af Fremmede. Dets Etymologie er endnu mere skjult og uvis end den foregaaende. Bochart 4) mener at Navnet er kommet af Celternes Haar og Huds Farve og den Maade hvorpaa de brugte at sminke eller farve sig, og udleder saa-

1) Det kunde vel være ligesom om man nuomstunder vilde udfinde og paastaae, at Bretagner, Normanner, Portugiser, o. s. v., havde faaet Navn af de Herrer Le Breton, Le Normand, Portugallo o. s. v.
2) Latour d'Auvergne c. 8; Bochart, Phaleg l. 3, c. 13. "Eo Scytharum nomen

multi revocant, quia Germanis scutten sunt jaculatores. Quomodo Scytharum pars Scythica voce Arimaspi, id est colites vel unoculi dicuntur.

3) Pelloutier l. 1, c. 14.

4) Phaleg l. 3, c. 6.

vel Ordet Celt, som og Galler, Galater, af hebræiske, arabiske eller chaldæiske Ord af Betydningen flavus, fulvus, croceus. Latour d'Auvergne ¹⁾ er tilbøielig til, paa samme Grund, at udlede Navnet af det celtiske Ord gæl eller gael, der har samme Betydninger. Man har meent, af det tydske Zelt og af Celternes Brug af Telte ved deres nomadiske Liv, at kunne udlede deres Navn. Leibnitz ²⁾ og andre have villet naae til dets Oprindelse, saavel som til Navnene Galler og Galater, igjennem Ordene gelten og Geld, paa Grund enten af Celternes store Anseelse eller af deres Tragten efter Penge, der bragte dem til at lade sig leie som Hjelpetropper. Sandsynligere end alt dette forekommer det mig at udlede Navnet Celt af det celtiske Ord Kelt, der skal have den dobbelte Betydning af "et koldt Klima, og en navnkundig Kriger." ³⁾ Begge disse to Dele kunne vel passe sig paa Celterne, saameget mere som Climaet i Europa i de ældste Tider jo har været usammenligneligen strængere end i vore Dage. I den sidste af disse to Betydninger kan Navnet, efter det germaniske Held, Helt, jo og godt have været Celterne tillagt og af dem selv antaget, og fra Navnet paa den kraftigste, første Slægt, Kæmper, Titaner, kan jo Navnet Helt gjøre en passelig Overgang til Egennavn, der ikke længere tyde paa overmenneskelige Kræfter.

Navnene Galler og Galater have visseligen samme Rod, kun at det sidste har faaet en mere græsk Form. Udledende det af et hebræisk Ord gaal, Vand-Over-svømmelse, er det fremsat, at Noe skulde have givet det til Erindring om Syndfloden, og at det altsaa har været fuldt saa tidligt i Brug som Scythe og Celt. Efter de celtiske Ord ga-hael, erobret Land, har man troet, at først Romerne have givet Celternes Land Navnet Gallien, det samme som Celterne havde givet de i Nord-Italien erobrede. Rigignok synes det troeligt, at Celterne seent ere begyndt selv at vedkjende sig Navnet Galler. ⁴⁾ Det tydske wallen, som udtrykker Celternes Omvanken fra Sted til andet, kan mueligen, saafremt dets Rod tydeligen gjenfindes i det celtiske, vare Oprindelsen til Navnet Waller eller Galler. Da Navnet Galater uidentivl kan antages, at være yngre end det græske Sprogs Dannelselse, kan det vel og, hvilket ofte antages, komme af det græske γαλα, Mælk, enten fordi Gallerne som alle Nomader vare Galactophager, levede af Mælk, eller fordi de i Almindelighed vare meget blonde; eller og af hvilkensomhelst anden Omstændighed der udmærkede dem. Gallerne satte stor Priis paa deres Haar, udmærkede sig derved,

1) Cap. 8.

2) Collectanea t. 2, p. 104.

3) Bullet, mém. sur la langue celtique, part. 2.

4) Pansanias. A. t. c. 3, p. 10, Jul. Cæs. de B. g., l. 1, c. 1.

afskjære dem kun paa deres Fanger, og bleve derfor og af Romerne tildeels kaldte galli comati: de celto-galliske eller gammel-bretagniske Ord gaëll, blond, gualt, Haar, gualtog eller gualtoc'h, en langhaaret Mand, bestyrke den Tanke, at Navnet Galler kan være kommet heraf; men med Rimelighed, og overeensstemmende med den muelige Etymologie af Ordet Celt, kunde man og hidlede Galler af det celto-bretagniske galloud, Mod, og galloudec, modig. Det bör vel og herved bemærkes, at det franske Ord gaulois er mere homonymt med galloud end galli og galates ere det.

Da Navnet Celt er det ældste og det hvormed Folket selv har benævnet sig, ligger deri vel og den største Rimelighed for at udlede det af Folkets eget Sprog, altsaa af det celtiske Kelt; men da Navnet Galler er nyere, seent erkjendt af Folket selv, og formodentligen tillagt det af Romere og Græker, taler dette for at udlede det af disses Sprog, og altsaa at hælde til Etymologien af γαλα, eller andet lignende, taget af Folkets Udvortes eller Skikke. 1)

§ 7. Resultat af det Foregaaende.

Som Resultat maae vi vel tilstaae, at kun svage Glimt lyse over Galliens fjerneste Oldtid. Scyther er vel et Fællesnavn for de første Sværme som droge mod Norden og Vesten; da Germaniens og de forskjellige andre celtiske eller galliske Landes Beboere adskildte sig noget mere characteristiskt ved Sprog og Sæder, da Marseille var anlagt, flere Forbindelser vare opstaaede og disse Landes Beboere vare blevne de græske og andre den Tids oplysteste Folk mere bekjendte, blev Navnet Celter dem egent, og deres Sprog, skjönt fremspiret af samme Rod, deelte sig i utallige Mundarter, der lidt efter lidt bleve mere og mere afvigende fra hinanden. Betydningen af Celtica og celtisk indskrænkedes dernæst, sandsynligviis fra de puniske Kriges Tidsrum, i Almindelighed til hvad der siden kaldtes Gallien og gallisk. Navnet Gallicn, som er blevet Landene Vesten for Rhinen til Deel, er først senere opstaaet, og Gallerne have sildigen vedkjendt sig dette, maaskee endog først efter Cæsars Erobring. Det kan neppe betvivles, at skjönt Asien vel er det Hjem hvorfra Slægterne, dter Syndfloden, ere udgangne over Europa, saa har Gallicn dog været et befolket Land to Tusind Aar før vor Tidsregning; det Sprog Gallerne have betjent sig af i deres Bekjendtskabstid med Romerne har, paa de uundgaaelige Forandringer nær, som Tid og menneskelig Svaghed medføre, været det samme som det celtiske, og, saavidt som andre to Aartusinder have gjort det mueligt, bevares endnu

---

1) Picot, hist. des Gaulois v. 1, c. 1; Lat. d'Auv. l. c.; Pelloutier.

umiskjendelige Grundlag og Levninger deraf i det bretagniske, og tildeels i det vest-engelske eller walesiske Tungemaal.

§ 8. Gallernes tidlige Udvandringer.

Vi ville endnu her udkaste en kort og summarisk Oversigt over Gallernes Udvandringer og Toge før deres Undertvingelse, som de meest fremstikkende Momenter i deres Historie indtil den Tid.

Fra de Tider om hvilke vi ei kunne have historisk Vished, have Gallerne, Udvandrere og Erobrere, i fjerne Lande efterladt Spor af deres Sprog, hvilke, til- ligemed nogle Traditioner, vidne om deres udbredte Herredømme. 1) Skjönt det phrygiske er anset for een af de ældste Dialecter i Lille-Asien, støttes dog paa saadanne Grunde den Mening, at udvandrede Galler ere Stammefædre for dette Lands Beboere. Ifølge flere Udsagn af Oldtidens Skribenter skyldes saaledes ogsaa Mysier, Lydier, Dardanier, Bithynier, Carier o. fl. galliske Stammer deres Oprindelse. Den græske Gudelæres ældste Mysterier tilskrives ligeledes ikke ualmindelige Euro- pas tidligste Beboere. De nomadiske og et koldt Climat beboende Galler kunne altsaa, ikke uden Sandsynlighed, formedelst deres Folkemængde og Stilling, være blevne de sydligere Landes naturlige Erobrere, ligesom Cimbrer og Teutoner, som Gother og Hunner, som Tartarer ere blevne det siden.

Umbrer, hvilke vi have fremstillet som nogle af Italiens ældste Beboere, have vi og seet rimeligviis tidligen at være komne dertil over Alperne. Veneterne, der og tælles blandt Italiens gamle Stammer, hente nogle ogsaa fra Gallien. Span- ske Folkeslag af celtisk Oprindelse, saasom Iberier, Cantabrer o. fl., have siden paa nye blandet sig med Udvandrere eller Erobrere, der ere gaaede over Pyrenæer- ne, og de bleve bekjendte under det sammentukne Navn Celtiberier. Galliziernes Navn (gallæci, callaici) vidner om deres galliske Udspring. Uagtet det vel ei er fuldstændigen oplyst om Gallerne ere komne paa een Gang, eller lidt efter lidt til Spanien, saa skulle spanske Skribenter dog henføre deres Nedsættelse i Landet til det 17de Aarhundrede før J. Chr. Ofte er det antaget at hele Britannien er bleven befolket af Galler; ere end Meningerne herom deelte, saa kan det dog med Vished antages, at en Deel, fornemmeligen den sydlige Deel af Öen, fra Galliens nordre og nordvestre Kyster, har faaet talrige Nybyggere som have formeret sig, som have voldet og vedligeholdt Overeensstemmelse med deres Fædre i Sprog, Lærdomme

1) Laureau, hist. de Fr. avant Clovis, v. 1, p. 149. Beudeau, mém. pour les Drui-

des, p. 48, 70. Picot, hist. des Gaulois, l. 1, c. 3.

og Skikke. Cæsar og Tacitus ¹⁾ lade formode at galliske Udvandrere ogsaa ere tidligen gangne over Rhinen og have nedsat sig i Germanien.

§ 9. Mere bekendte Udvandringer.

Om de følgende Vandringer og Toge, som ligge indenfor de sex sidste Aarhundreders Grændse for J. Chr., haves mere eller mindre udførlige og paalidelige, men dog noget sikkrere historiske Oplysninger.

Phönicier først, og siden tillige Carthagenienser, Græker o. fl. drog over Middelhavet til Galliens sydlige Kyst, for der at knytte og pleie for dem selv og Landet i flere Henseender gavnlige Handelsforbindelser. Marseille blev grundlagt 600 Aar for J. Chr. af Phocæer fra Lille-Asien, af græsk Oprindelse. Denne, sandsynligviis den første ordentlige Stad i Gallien, skred først langsomt, men inden föie Tid raskt og sikkert frem til Rigdom og til at blive en Samlingsplads for al Handel og Oplysning, til at blive et Mönster for Politie og Bestyrelsesvæsen, til at blive en Skole hvorfra Tonen angaves for gode Sæder, for fyldestgjørende Dannelse og Underviisning. Dens Anlæg, dens langsomt fremskridende, men vistnok meget betydelige Indflydelse paa Galliens Civilisation og hele Skjæbne ere alt for vigtig en Omstændighed i dette Lands Aarbøger, til ikke at have fortjent her at bringes i Erindring. ²⁾

Omtrent til samme Tid, som Marseille byggedes paa Middelhavets Kyster, havde Ambigatus, Konge over Biturigerne (fra Berry, næsten midt i Gallien), erhvervet Herredømme over omtrent en Trediedeel af Landet. Ambigatus, af Frygt for en altfor talrig Folkemængde og for sine Undersaatters uroelige Sindelag, eller og maaskee blot for at skaffe sig mere Roelighed paa sine gamle Dage ved at skille sig af med den fyrigste Deel af Nationen, foreslog en almindelig Udvandring i tvende Retninger, under hans to Södskendebörn Sigovesus og Bellovesus ³⁾. Forslaget fandt Behag, og inden kort Tid stode de to Hövedsmænd hver i Spidsen for en Sværm af halvandet Hundrede Tusinde Mennesker.

Sigovesus med Folkene fra de sydligere Provindser, efter at have raadspurgt Augurerne, lod sig lede af Fuglenes Flugt og drog mod Vesten over Rhinen. Han trængte igjennem den hercyniske Skov til Pannonien (tildeels det nuværende Ungarn), boesatte sig der med sine Galler og grundede en Stat, der siden blev fryg-

1) Jul. Cæs., de bello gall., l. 6, c. 21. Tac. Agric., c. 11; in Germ., c. 28, 43.

2) Marchangy, Gaule poétique, v. 1.

3) Aar 590. Tiden angives iövrigt forskjel-

ligen, til Aar 588, 600 og 622. Nogle sætte denne Begivenhed til omtrent Aar 400; see Römische Geschichte von Niebuhr, 2 Th., XII, p. 258.

telig for alle Naboefolk. Om Boierne ere dragne til Germanien med Sigovesus, eller mucligen tidligere eller sildigere, er ikke aldeles afgjort; de nedsatte sig imellem de hercyniske Skovstrækninger i Bojohemum eller Böhmen, hvorfra de siden, fordrevne af Markomanner, droge til Bojoarium eller Baiern; imidlertid antages de med Vished, saavel som Folk af samme Navn i Norditalien, at stamme fra Boierne i Gallien, ved Auvergues Grændse og Loirens Kilder.

Sigovesus's Broder, Bellovesus, med nordceltiske Stammer, Arverner, Bituriger, Senoner, Æduer, Carnuter, drøg mod Syden. Standset i Tricastinernes Land ved Vanskeligheden i at finde Overgang over Alperne, undsat han Phocæerne, der kort efter deres Byes Anlæggelse bleve, af deres Naboefolk, truede med Ödelæggelse. Snart fandtes en Vei over Bjergene; Bellovesus slog Tuscerne, fordrev en stor Deel af dem til Rhætien, og bemægtigede sig snart det meste af Övreitalien; nye Skarer af Landsmænd stödde til ham, de befæstede deres Herredömmen og anlagde Byer, som Mayland, Verona, Brescia o. fl. Adskillige galliske Stater oprettedes baade Norden og Sönden for Pofloden; Senonernes var den sydligste. Romerne indbefattede alle disse Stater under Navnet Gallia cisalpina.

§ 10. Gallerne i Italien.

Allevegne bestaaer de udvandrede Gallers Historie for störste Delen i Beretningen om deres Krige og Toge. I det förste Par Secler hörtes ikke stort til Gallerne i Italien. Aar 388 droge de först mod Clusium og, efter Afslag af deres Begjering om Land, mod Romerne, sloge dem ved Allia, beleirede Rom og bragte den til det Yderste. Manlius's Heltedaad paa Capitolium, saavel som andre Omstændigheder ved denne Beleiring, ere bekendte. Gallernes Anförer, kaldet Brennus¹⁾, lod sig Freden afkjöbe; nogle mene for Guld, som Marseillanere bragte Romerne, og som disse siden igjen viste sig erkjendtlige for. Camillus's Bedrifter ved denne Leilighed og de Vanskeligheder Gallerne mödte paa deres Tilbagetog ere udentvivl meget overdrevne af romerske Historieskrivere. Stedse bleve Gallerne af Romerne anseete som særdeles stridbare og frygtelige, men de fleste Historieskrivere have kun omtalt dem, naar deres Krige bragte dem i Berörelse med andre sydligere Folk. Gallerne böde Dionysius af Sicilien deres Hjelp, droge atter mod Rom og bleve slagne af Camillus. Saaledes fornyede de jevnligens deres Toge mod Rom

1) Endelsen us er latinsk; Ordet er det galliske Fællesnavn brennin, der har samme Betydning som Cæsar, Pharao o. s. v.; f. Ex. brennin Cymru oll, Konge over

alle Cimmerier; Arthur, brennin Brydain, Arthur, Konge af Britannia; see Lat. l'Auv., c. 3, p. 84.

med meget afvexlende Lykke. Aar 283 bragte Romerne det til i Senonernes Land at kunne etablere en Colonie, Sena, den første i Gallia cisalpina. Boierne bleve og snart ydmygede af Romerne, og fra den Tid begyndte Gallernes Herredømme i Italien at indskrænkes bestandig mere og mere, endskjönt de i en Deel Aar forholdt sig roelige og fredelige. Da man i Rom truede med at uddele de overvundne Senoners Land, væbnede Gallerne sig frygteligen paa nye, og Rom beredte sig, med ikke mindre Anstrængelse, til at modstaae. Først slagte ved Fæsulæ, men siden triumpherende, gik Romerne første Gang seierrige over Poffoden (224). Consulen Marcellus vandt det meest afgjørende Slag (220), og gjorde Nordre Italien til romersk Provinds. De cisalpinske Galler vare imidlertid ikke mere underkuede, end at Hannibal, ved sin Ankomst, kun behövede at puste til Glöden for at faae den til at flamme i lys Lue. De strömede til hans Hære og ydede ham afgjørende Hjelp, saavel ved Trebia, Thrasimenus og Cannæ, som ved mange flere Leiligheder. Hannibals og Carthagos Skjæbne blev imidlertid ogsaa deres, og Aaget blev endnu tungere end för, skjönt de af og til sprællede i Lænkerne, indtil de, omtrent Aar 190, gave aldeles Slip paa Frihed og Herredømme i Italien.

§ 11. Gallerne imod Östen.

Kaste vi et Blik paa de mod Östen dragne Galler, saa finde vi dem hverken mindre stolte og tapprø eller mindre frygtelige end de cisalpinske. Næsten stedse finde vi ogsaa dem som Roms bestandige Fjender, enten af egen Drift eller efter andre Folkeslags Tilskyndelse og til disses Undsætning. Historien omtaler næsten ikke de 3 første Aarhundreder af de under Sigovesus's Anförsel nedsatte Gallers Ophold i Pannonien. Det første, den melder, er, at de sendte et Gesandtskab til Alexander (334), at de havde övet sig ved jevnlige Krige, og at de da först gjorde sig bekendte blandt Grækerne. Dristiggjorte ved deres Lykke, og lystne efter Bytte, droge de mod Landene sönden for Donau (280) og deelte sig da upaatvivleligen i to Hære. Den ene, under Belgius's Anförsel, gik til Macedonien og slog Ptolemæus Ceraunus, men blev slagen af dennes Efterfølger Sosthenes. Breunus med den anden galliske Hær, paa over 160,000 Mand, var draget mod Grækenland, men vendte sig nu mod Sosthenes, slog ham og hærjede Macedonien. Da han hörte tale om det delphiske Tempels Skatte, yttrede han, "at Guderne ikke behövede Rigdomme, men burde værc gavmilde mod Menneskene", og han styrede sin Marsch didhen. Efter adskillige Vanskeligheder og Bedrifter beleire Gallerne Delphi, men blive först afslagne, lide dernæst Hunger, Skræk og forskjellige blodige Nederlag, og blive tilsidst aldeles ödelagte eller i det mindste for en Tid adsplit-

tede (278). En Deel Galler, som ei vare gangne saa langt med, sloge imidlertid Gether og Triballier og truede Macedonien; men Antigonus Gonatas lokkede dem i et Baghold, hvor de lede et betydeligt Nederlag. En stor Mængde Galler, i Kong Pyrrhus's Sold, understøttede denne paa hans Toge mod Grækenland og Macedonien, men, kjede af deres hyppige Tab, droge de sig tilbage. Ikke destomindre tövede Gallerne i Pannonien ikke med at udsende nye Skarer, som droge mod Asien.

En Deel Galler, som havde forladt Brennus i Dardanien, trængte ind i Thracien, sloge der forskellige Folkeslag, plyndrede Byzants og stiftede det lille Kongerige Tyle, som i 60 Aar (fra 278 til 217) blev en Skræk for de thraciske Konger.

Nicomedes 1ste, i Strid med sin Broder, drog, omtrent Aar 277, en Snees Tusind Galler over Vandet til lille Asien, til sin Undsætning. Af en Deel af Bithynien dannede disse Galler det baade ved geistlige og verdslige Skribenter bekjendte Galatien, og bleve kaldte Galater, eller Gallo-Græker, da en Deel Græker vare blandede med dem. De formerede sig hurtigen og bleve snart Lille Asiens og Syriens Skræk og Voldgiftsmænd. Efter Antiochus's Fald bleve Galaterne adskillige Gange slagne af Romerne under Manlius (189), især ikke langt fra deres Hovedstad Ancyra, og de vare da en liden Stund Romerne undergivne. De forbandt sig siden med Mithridat, men for deres Hjelp bleve de kun lönnede med grusomt Forræderie og Plyndring. De afkastede imidlertid igjen hans Aag og bevarede et Skin af Frihed og Selvstændighed, indtil, under Augustus's Regjering, deres Land blev gjort til romersk Provinds.

Paa Pannoniens Grændse, ved Saven og Donau boede en anden talrig gallisk Stamme, kaldet Scordisker. Naar de havde boesat sig der, og hvilke deres tidligere Eventyr havde været, vides vel ikke bestemt, men Galler vare de, og de bleve siden ikke mindre anseelige og frygtelige end deres andre Landsmænd. De vare de tappreste, men og de grummeste og meest barbariske af alle Gallerne, saa at ingen vovede at boesætte sig i den nærmeste Kreds omkring deres Land. Krig var deres eneste Haandværk. Da Romerne havde undertvunget Illyrien og Macedonien kom Touren ogsaa til Scordiskerne, som imidlertid længe forsvarede sig vældigen og med Held. De trængte endog ind i de romerske Provindser, men bleve omsider drevne tilbage lige til Thracien (112). Uagtet de vedbleve at kæmpe, formaade de dog ikke mere noget af Betydenhed, og Sylla slog dem aldeles (85). Dog skulle de endnu have været til i Pæonien indtil i det 2^{det} Aarhundrede efter Christi Födsel.

I Illyrien boede Tauriskerne, som formodentlig stammede fra de scordiske Galler; de ere i Historien bekendte, deels for den Hjælp de ydede de cisalpinske Galler i deres Kamp mod Romerne og det Tilflugtsted de aabnede de derfra fordrevne Boier, og deels for deres Nederlag og Udryddelse ved Dacernes Hövding Berebistus.

Japoder eller Japyder, et krigersk Folkeslag, som boede deels ved det adriatiske Hav, deels henimod Donau og Panonien, vare efter al Sandsynlighed et halv gallisk, halv illyrisk Folk. Augustus undertvang dem.

Vi have seet de med Sigovesus fulgte Boier at nedsætte sig i Böhmen. Paa Augusti Tider forjog Markomannernes Konge Marobodus dem til Vindelicien, der af dem fik Navnet Boioaria. Man har villet lade disse Boier vende tilbage til deres Fædreland 1000 Aar efter deres Udvandring, under Navnet Franker; og umueligt er det jo ikke, at nogle af dem kunne have udgjort en liden Deel af disse.

Mange andre Folkeslag, saasom Bastarner, Dacer, Geter o. fl., har man paaastaet at være udvandrede fra Gallien; men Beretningerne herom ere uidentivl for uvisse og utilstrækkelige til med Sikkerhed at kunne bygge paa dem.

§ 12. Galliens Undertvingelse.

Saadan var de udvandrede Gallers Skjæbne; endnu et Blik paa deres Fædrelands Undertvingelseshistorie. — Længe modstod Gallien kraftigen Roms Vælde og dets Bestræbelser for ved Kløgt og Magt at udvide sit Herredømme; men tilsidst maatte det dog bukke under for den større Aandsdannelse, den listigere Politik. Nogle Grændsestridigheder i det 2^{det} Aarhundrede før J. C. havde intet væsentligt bevirket. Ængstet af sine Naboer, Salluvier og Ligurier, beqvemmede uklogeligen Marseille sig tilsidst til at anraabe Romerne om deres Bistand, som disse og ædelmodigen ydede den. Imidlertid fik de derved fast Fod i Gallien, og Consulen C. Sextius anlagde Aquæ Sextiæ (123), den første romerske Colonie i Gallien. Rom nærrede den Tvedragt, som opstod iblandt de galliske Folk, og antog sig fornemmeligen Æduernes Sag mod Allobrogerne og Arvernerne ¹⁾. Disse sidste, saavel som Salluvierne, bleve flere Gange slagne; Fabius Maximus lod blandt flere Mindesmærker, som bleve opreiste til Erindring om hans Seiervinding, bygge Templer for Mars og Herkules. Romerne oprettede deres galliske Provinds, Gallia narbonensis, som bestod af Provence, Dauphine, Savoien, og en stor Deel af Languedoc, og

¹⁾ Ædner i Egnen af Autun; Allobroger imellem Iseren, Rhonen, Genfersøen og Alperne; Arverner i Auvergne.

Narbo marcius, Narbonne, anlagt af Consulen Marcius, blev dens Hovedstad (118). Ved Erobringen af Toulouse (106), der var Tectosagernes Hovedstad, gjorde Romerne en uhyre Skat til Bytte. Den angives forskjellig, til 110,000 t Sölv og 5,000,000 t Guld og derunder, men har nok i det mindste belöbet sig til over 15,000 Talenter eller nogle og tyve Millioner Rigsdaler. Meningerne om Skattens Oprindelse ere ligesaa forskjellige som de om dens Störrelse: rimeligst dog at den var sammenbaaret der paa Stedet, som Overtroens Offer, af et Folk der havde liden Trang til Guld og Sölv, men hvis Land havde rige Miner deraf.

Cimbrer og Teutoner strömmede mod Syden; tilbagedrevne af Scordisker og Boier, mödte de Romerne, sloge dem og droge til Gallien, som de i elleve Aar hærjede paa det frygteligste. Gallernes og Romernes Anstrængelser mod dem vare lige frugteslöse. Flere galliske Folk forbandt sig imidlertid med dem og bekrigede deels deres egne Landsmænd, deels Romerne; saadan Adfærd var det som drog Ulykken over Toulouse. Cimbrerne og Teutonerne, efter at have plyndret Landet mellem Rhonen og Pyrenæerne, gik over disse Bjerge, men lode sig slaae tilbage igjen af Celtiberierne. Ikkun Marius formaaede at sætte Skranker for deres Overmagt og Töileslöshed. Hans Seire og deres frygtelige Nederlag efter den meest haardnakkede Modstand ere noksom bekjendte 1). I lang Tid forholdt Gallerne sig nu temmelig roelige med Hensyn til Romerne. Allobrogerne toge nogen Deel i Catilina's Sammensværgelse, men Cicero vidste i Tide at forhindre videre Fölger deraf.

Da Cæsar begyndte at blive Pompeius's Rival, syntes Gallien ham det Land, som kunde forskaffe ham hvad han fattedes, nemlig Penge, stor Reputation og en övet Krigshær, og som kunde bane ham Veien til den höieste Magt. Han anvendte derfor Alt for at skaffe sig Commandoen i den galliske Provinds. Han benyttede snildeligen det Anfald, hvormed Helvetierne truede Gallien, og den Splid som herskede mellem de galliske Folk, til at skaffe sig Indgang i deres Land og til at gjøre sin Undsætning og sin Nærværelse önsket og nödvendig. Æduerne vare i Spidsen for det Partie af de galliske Folk som forbandt sig med Romerne, og hvis Sag Cæsar gav sig Skin af at antage sig, for at have et Paaskud til at fæste Fod midt iblandt dem og at opnaae sine udstrakte Hensigter. I en Tid af 7 Aar (fra 58 til 50) lagde han hele Gallien under Roms Aag, og streifede endog, skjönt uden synderlig varig Virkning, over Rhinen og Canalen, ind i Germanien og Britannien. Hans Mod og Klogskab, den Snildhed, hvormed han vidste at nære Tve-

---

1) Ved Aquæ Sextiæ og ved Vercellæ, Aar 102 og 101 för J. C.

dragt og forhindre Sammenhold iblandt alle Gallerne, den Tapperhed og Udholden-
denhed han forstod at bibringe sine romerske Legioner, sine galliske og germaniske
Hjelpetropper, den udtømmelige Kilde af nye Hjelpemidler han besad i sin om-
fattende Aand, den Takt hvormed han forstod at bruge baade Mildhed og Streng-
hed, den faste Villie og den urokkelige Bestandighed hvormed han arbejdede til sit
Maal, disse vare de Midler ved hvilke han seirede i sit store Foretagende, ved
hvilke han fuldbragte maaskee den største og den vanskeligste af alle Romerrigets
Erobring, og bragte dette Rige sit Culminationspunkt et mægtigt Skridt nærmere.

Skjönt Gallien vedblev at være Gallien, saa undergik det dog fra dette
Öieblik en saa stor Forandring, baade i dets Statsforfatning og i dets hele indre Liv,
i Folkets Væsen, i dets Oplysning og Gudsyndkelse, at dette tilvisse er den mær-
keligste Epoke i dets Historie. Da det ogsaa med Hensyn paa det følgende ikke
er nödvendigt at fortsætte dette historiske Udkast længere, ville vi derfor hermed
slutte det. Noget af hvad her, som tildeels ogsaa hos Historikerne, mangler om
Gallernes Tilstand og Forfatning i deres eget Land, vil blive udfyldt naar Talen
bliver om Druidernes Væsen, deres Magt og deres Indflydelse paa deres Landsmænd.

II. *Druiderne.*

---

§ 1. Om Druiderne i Almindelighed. Deres Navn. Forskjellige Classer.

Uagtet Forskjellen mellem frie og ufrie Mænd vel ikke var klart etableret iblandt de gamle Celter, saa levede dog uidentvilt Massen af Folket i en Tilstand, der ikke var stort bedre end den Trældomsstand, der saa længe har hvilet og tildeels endnu tynger paa Menneskeslægten. Aandsevner og Lykkens forgængelige Gaver have blandt Celterne, som blandt alle andre Folk, meget tidligen adskilt en udmærket Classe, for hvilken de større aandelige og temporelle Besiddelser have aabnet Veien til Hæder og til Erhverv af den største Dannelse, de bedste Rettigheder og de vigtigste Hverv, som Samfundet havde at uddele. Til denne Classe hørte Druidernes Orden; de udgjorde endog dens meest anseete Deel; de anseeligste af Nationen vare deres Disciple, og disse bleve, med den største Omhue, dannede til de vigtigste og de helligste Bestillinger.

Det var Druidernes særdeles Bestilling, at bevare og udbrede Nationens Skikke, Traditioner og almindelige Historie fra dens første Stamfædre, at bestyre Rettergangen, at overholde Lovenes Bestemmelers nøie Iagttagelse, at opmuntre Dyden og straffe Lasten, at indprente religiøse og moralske Forskrifter, at styre Andagtsøvelserne og de fromme Ceremonier.

Gjenstandene for deres Tænkning og Granskning vare: Guddommens, den menneskelige Sjæls, det tilkommende Livs Natur, Himmellegemernes, Jordens og dens Frembringelsers Beskaffenhed. Uagtet denne Ordens mange og store Vildfarelser, er der dog maaskee, iblandt de andre Oldtidens Nationer, ingen der har bevaret saa rene og rigtige Begreber som den. Under forskjellige Indklædninger erkjendte Druiderne een Gud, Verdens Skaber og Herre. De lærte et guddommeligt Forsyns Styrelse, Sjælens Udødelighed, moralsk Ansvarlighed, Belønning og Straf efter Døden. Streng Retfærd var derfor og en Rettesnoer for deres Handlemaade og deres Domme.

Den Skildring, de ældste Skribentere gjøre af dem, har den største Lighed med andre Nationers hellige Ordener, saasom persiske Mager, indiske Braminer, chaldeiske, thraciske, egyptiske Geistlige. Saadanne Overeensstemmelser, vi have

allerede gjort opmærksom derpaa, tyde paa alle Jordboernes fælles og samtidige Oprindelse; de vidne om, at Druidernes Begreber og Lære ei ere sildigere Aandsfrembringelser, men at Druidismens Grundlære og Begreber sandsynligviis ere bragte til Vesten med Nationernes Stamfædre og fra deres Udspring.

Druidismen er egen for de britiske Öer og Gallien; i det mindste er det kun i disse Lande, at Præsteclassen udelukkende har ført Navn af Druider. Galler og Germaner havde i Hovedsagen af deres Troe og Lære overmaade meget tilfælles, hvilket hist og her maaskee vil blive berørt, men Östen for Rhinen hørte Navnet Druide egentlig ikke hjemme. I Spanien herskede vel i de ældste Tider fornemmeligen og den celtiske Gudelære, men den blev der tidligere og mere blandet med fremmede Lærdomme og Forestillinger end i Gallien.

Navnet Druide har man givet forskjellige Etymologier; rimeligst vil det være at holde sig til dem, der ere grundede i Folkets Sprog og Druidernes eget Væsen. Man fristes ikke let til, med den gamle Noël, der beraaber sig paa Berossus, at hidlede Navnet Druide fra en Kong Dryis, der herskede i Gallien til samme Tid, som Abraham vilde offret sin Sön, og som meddeelte sine Undersaatters Philosopher Konster og Viisdom, hvorfor de forandrede deres Navn efter hans. Imidlertid synes dog selv denne Skribent paa et andet Sted at antage, at Navnet hidrører fra den Agt, hvori Egetræet stod, og den Forbindelse Præsterenes Navn derfor havde med dette.

Man har villet lægge i Ordet Druide Betydning af en Herre, en Gud (efter det teutoniske *druthin*), af en Viis, en Philosoph (efter det celtiske *wys* eller *wis*), af en Demon, en Magiker (efter det bretagniske *drus*) af en Theolog eller Guds Tolk (efter celtisk *derouyd*, af *de* og *di*, Gud, og *rouyd* eller *rayd*, tale, paa-staae). At udlede Druide af det græske *δρῦς*, en Feg, er ugrundet, da vi maae ansee baade Druider og deres Navn for ældre end græsk Sprog. Men at det græske *δρῦς* er beslægtet med det celtiske *der*, *dero*, *deru*, *derven*, som har samme Betydning, synes ligefrem, og i disse celtiske Ord kan derfor vel Oprindelsen findes til Navnet Druide. Mistelen (*viscus quercinus*, om hvilken mere siden) hedder celto-gallisk *wydd*, og en Mand *dy* eller *den*; altsaa *der-wydd-dyn* eller *derwydden* (*vir visci quercini*) som det findes hos galiske Barder fra det 5te og 6te Aarhundrede, kan vel være det samme Navn, som Romerne udtalte *druidæ*. De første Beboere af den britiske Öe skulle have kaldet deres Præster og Lærere blot *Cwyz* eller *Gwydd*. Ved en Reform eller Adskillelse af Rang have nogle

af dem faaet Navn *Der-wydd* (druide), af *der*, Overmand, Formand, og *Gwydd*, Præst eller Opsynsmand, og andre *Go-wydd* eller *Ovyd* (underordnede Lærere). Meget taler for at udlede Navnet Druider af det germaniske og skandinaviske *Thruten*, *Druthen*, *Druten*, *Drotter*, hvilket betydede Præster, Herrer, det vil sige: ved guddommelig Indflydelse begeistrede og oplyste Mænd, og derfor de fornemste iblandt Folket. Det skandinaviske Ord *thrud*, i *Thrudgemler*, den stærke Gamle, i *Thrudheim*, Styrkens Hjem, *Thrudvang*, Styrkens Rige, kan ogsaa passe paa Druidernes, Drotternes guddommelige Kraft og Kundskab. Den Vigtighed Egetræet havde i Gudsdyrkelsen, og Druidernes Forhold til Gud og Medmennesker, kunne altsaa begge findes antydede i Navnet Druider.

I hvorom Alting er, kan man vist antage, at Druidernes Navn er udledet af deres eget Sprog og grundet i deres Værdighed og Beskæftigelser 1).

Alle de Bestillinger, der fordrer nogen Aandsdannelse eller der give nogen Forrettighed for den store Masse af et raat Folk, tilhørte for største Delen Druiderne, eller stode dem i det mindste alle aabne. Eftersom de lagde sig efter forskellige Kundskaber, eller i Særdeleshed gave sig af med visse Forretninger, have de imidlertid ufeilbarligen faaet forskellige Navne, om disse endog maaskee kun i visse Provindser og til visse Tider have været brugte, eller paa forskellige Tider og Steder have været mere og mindre gængse, eller have været anvendte i noget forskjellig Betydning. Cæsar nævner iblandt Gallernes Præster ikkun Druider; Diogenes Laertius nævner Druider og Semnotheer; Diodorus Siculus, Barder, Saronider og Vater, Vacier eller Spaamænd; Strabo, Barder, Vater og Druider; Amm. Marc., Barder, Eübager og Druider. Adskillige Skribenter mene, at Semnotheer, saaledes kaldte efter en Søn af Japhet, eller Samotheer, efter Dis Samothes, Gallernes formeentlige første Konge, ere Gallernes ældste Præster; at siden Mager, og dernæst Saronider, opstode og bare Navne efter Kongerne Magus og Sarro; og at Druiderne, opkaldte efter Konge Druis, ere de sidst fremstaacde 2). Enten disse Meninger ere grundede eller ei, saa er Druider bleven Navnet deels

1) Noël de Taillepied, I. p. 24, II. p. 18. Pezron, p. 338; Latour d'Auv., c. 5, p. 160; Picot, v. 3, c. 7, p. 67. Davies Celt. res. p. 139; Keysler, antiquitates celticæ, sect I., c. 3, § 5; Bochart, Chan., I. 1, c. 40.

2) Semnotheer har upaatvivlelig ikkun været en ligefrem græsk Oversættelse af Druider (*σμονοθεοι*) efter Ordets Betydning, og bestyrker end mere den Formodning, at Navnet Druider er dannet efter Druidernes Stilling og Forretninger.

paa alle de med Gudsdyrkelsen beskjæftigede Personer, deels paa den fornemste Classe iblandt disse; hvorimod Barder, Eübager, Vater o. a. ere underordnede.

De indiske Braminer, hvis Ælde ei er omtvistet, ere vel fornemmeligen alle de til Gudsdyrkelsen henhørende Forretninger forbeholdne, men dog beklæde de Embeder af den meest forskjellige Natur og deles i flere Classer af höist forskjellig Rang ¹⁾. Paa samme Maade troer jeg det har hængt sammen med Druiderne: fornemmeligen har alt, hvad til Gudsdyrkelse og Religionslære henhører, været dem overdraget og forbeholdet; men Mænd af deres Orden have og beklædt de höiere og de vigtigste Bestillinger af alle Slags iblandt Folkene, som ærede deres aandelige Fortrin og selskabelige Forrettigheder. I Druidernes Orden kan, ifølge dette, have været tre Hovedclasser: den geistlige og philosophiske, den dömmende og lovgivende, den exequerende. Til den förste henregnes Saronider, Eübager, Vater og Barder; til den anden Dommere og Lovbetjente, (causidici, jurisconsulti, pragmatici); til den tredie en Deel af Landets Store og Herrer.

Af de til den förste Classe henhørende havde Saroniderne den överste Rang. De have været de lærdeste, de mest indviede i Gudsdyrkelsens Mysterier, de som bestrede Ungdommens Underviisning og Indvielse. Foruden den anförte formentlige historiske Oprindelse til dette Navn, udlede nogle det af et gammelt græsk Ord, *σαρωνις*, der ligesom *δρυς* betyder en Eeg, og gjøre det derfor til synonymt med Druide i den mere indskrænkede Betydning af Præster. Ogsaa udledes Saronide, i det gamle britiske *Seronyddion*, Astronom, af dette Sprogs *ser*, Stjerner, og *honydd*, i Pluralis *honyddion*, en som adskiller, udpeger, gjør Forskjel paa.

Eübager have fornemmeligen havt den Forretning at iagttage Naturbegivenheder og Offere, og derefter at forudsige de tilkommende Ting og deres Udfald; de vare altsaa Augurer, Spaamænd. Vaterne skulle have bestridt de egentlige præstelige Forretninger. Barderne, skjönt indlemmede i samme Orden, vare egentligen Digtere og Sangere. De sang saavel til Guddommens Priis, som til Menneskers Ære, til Opmuntring til Dyden, til Revselse for Lasten eller Afskrækelse derfra. Navnet Barde er, som de andre, hentet fra en Kong Bardus, Druids Sön. Iövrigt er det et gammelt celtisk Ord *bardd*, eller gammel britisk *beirdh*, en Digter; *barddoneg*, Poesie, Vers. Deraf og *bardism*, Sangerskab og *bardit*, en Bardesang. Forskjellen imellem Eübager og Vater eller Vacier ligger maaskee

---

1) Dubois, moeurs, institutions et cérémonies des peuples de l'Inde, 2de partie, 10e chap. et ailleurs.

kun i Ordene, der, med nogle ikke usædvanlige Bogstavforandringer, kunne henføres til samme Form 1). Druider (Saronider, Præster, Lærere og Lærde), Väter (Eübager, Augurer, Spaamænd) og Barder (Digtere) ere [altsaa de til Gudsdyrkelsen henhørende. Causidici beskæftigede sig i Særdeleshed med at dømme i Stridigheder og besørge Detaillen af Statsstyrelsen. De vare imidlertid ligeledes Druider. Mange af Druiderne, der vare Præster, have visseligen tillige bestridt saadanne Forretninger, og man maae vel smile ved at læse hos den gamle troeskyl-dige Noël: les Causidiques estoient des principaux Druides, employez és affaires extérieures de la république, pour rendre à un chacun le droict et le juste, car ils estoient gens de justice, *divisez en Présidents, conseillers et advocats, comme seroit aujourd' huy la justice et cour de parlement.*

De överste verdslige Embedsmænd og Herrer vare visseligen ikke i Reglen Druider; kun kan det antages, at Personer, underviste af Druiderne, tildeels og optagne i Ordenen, ofte kom til at beklæde Hædersposterne. Virkelige Druider, opholdende sig stadigen hos Försterne, opoffrende sig til at vejlede disse, og til selv at styre Regjeringsforretningerne, afholdtes fra druidisk-gæistlige Bestillinger og kom til at danne den angivne tredie Hovedklasse. Saaledes var Druideordenen, ogsaa af Navn, ofte i Besiddelse af de höieste verdslige Værdigheder i Staten 2).

Vi ville ikke her indlade os paa, at drage skarpere Grændselinier imellem de Underafdelinger, som Forskjelligheden i Kundskaber, i Bestillinger og i Værdighed, bevirkede i Druidernes Orden; der vilde og udentvivl fattes Oplysninger til at kunne gjöre det med fuldkommen Bestemthed, og i nærværende Afhandling mene vi, ved Navnet Druide, i Almindelighed den hele Orden, det hele druidiske Hierarchie 3).

§ 2. Druidernes Ælde og Berömdhed.

Druider og Druidisme ere saa gamle som de Nationer, iblandt hvilke vi finde dem. Ere disse udvandrede fra Asien, saa have de bragt deres Druider og disses Lære med sig fra deres Vugge. Druider og Druidelære ere i samme Grad oprindelige som de celtiske, galliske, britiske Folk ere det i de Lande de beboc, og have end fremmede Lærdomme blandet sig senere ind i de ældste druidiske,

1) Keysler, c. 2, § 5.

2) Jevnför Cæsar, B. G., I. 1, c. 16, I. 2, c. 10, 14 &c., med Cicero, de divinatione, I. 1, c. 41, citeret længere henne, II, § 4.

3) Noël c. 1, 2, 6; Bochart, Ch., I. 1, c. 42; Dom Martin, la religion des Gaulois I. 1, e. 19 &c.; Picot, I. 2, c. 7; Pezron p. 378; Celt. res. p. 173; Laureau v. 1, p. 100.

saa kunné disse dog derfor ikke betragtes som Indstiftelser, der først skulde være tilbragte og indprægede Folkene efter at de havde boesat sig i Landene og befolké dem.

De druidiske Traditioners Natur vidner om, at Druiderne vare Celter, og at deres Stamfædre vare de samme som Nationens. Havde de første Druider været andet end de samme første Celter, som befolkede de vestlige Lande, eller vare de senere, som en særegen Stamme, komne didhen, vilde de ufeilbarligen have adskilt Traditionerne om deres egen Oprindelse fra dem om Folkenes, de vilde have bevaret Sagn om deres egen Herkomst; men maaskee aldeles ikke have kjendt eller omtalt Folkets; men dette er ikke Tilfældet.

Tacitus beretter ¹⁾, at Germanerne ærede en Gud Tuiseo (samt dennes Søn Mán og hans Afkom), som deres Stamfader og som en af Jorden fremstaaet Guddom. Hvorvidt det er rimeligt at ære som Guddom et Jordens Foster, er her ikke Stedet at afhandle. Heri ligger vel imidlertid saa meget, at Germanerne, i Mangel af klar Kundskab om deres Herkomst, betragtede sig som Jordens, deres Fædrelands Börn (indigenæ).

Ifølge J. Cæsar ²⁾ havde Druiderne lært Gallerne, at de stammede fra Dis eller Pluto. Vi have allerede omtalt denne Nedstammen fra Pluto. Hvad enten man nu sætter Begrebet om denne Gallernes formentlige Stamfader i Forbindelse med Forestillingen om Noachiden ³⁾; eller man forblander ham med Romernes Underverdenens Gud og Jupiters Broder; eller man vil antage Dis som et Navn, under hvilket Gallerne have æret Solen, Dagens, Lysets Gud ⁴⁾, og under hvilket kan skjules samme Fabel om Menneskers Frembringelse ved Forbindelse mellem Sol og Jord, som den om Urans eller Himlens Ægteskab med Rhea eller Jorden; eller at Cæsar ei har forstaaet en halvyqvædet Vise, og antaget for Romernes Dis, hvad Druiderne meente om Theüt eller Tuisko ⁵⁾, saa bliver det dog höist sandsynligt, at Druiderne ei have skilt deres Oprindelse fra Folkets de hörte til, og maae betragtes som opstaaede til samme Tid og fra samme Udspring.

1) Germania c. 2: Tuisconem deum, terra editum, et filium Mannum, originem gentis conditoresque.

2) Cæsar, de bello gallico l. 6, c. 18: Galli se omnes ab Dite patre prognatos prædicant: idque ab Druidibus proditum dicunt.

3) Celt. res. Essay on the institution of druidism, sect. 2.

4) Origines gaul., c. 5. Dis, ditis, Pluto; celtisk tis, tit, Jorden, dis, di, de, diez, Dagen, Lyset.

5) Bastholm, Undersøgelser over de ældste Folkeslægters religiøse og filosofiske Meninger, VI, c. 1.

Den Ting, at Gallerne begyndte Døgnet med Natten og ikke med Dagen; tilskriver Cæsar ogsaa deres Nedstammen fra Mörkets Gud 1), og man har ment, at Druiderne vedligeholdte dette iblandt dem, for stedse at minde dem om deres Herkomst; den Skik havde de imidlertid tilfælles med flere andre ældgamle Folkeslag, og det bidrager kun til at oplyse, at Gallers og Druiders fælles Fædre havde deres Rige i Vesten, hvor vi siden finde dem.

Den saa ofte omtalte Overeensstemmelse i mange Dele, som Druiderne have med Asiens Mager, Braminer og andre, rimeligere end at bevise senere Samqvem og Meddelelse mellem disse fra hinanden fjernede lærde og geistlige Ordener, tyder paa det fælles Udspring de have havt, paa den Eenhed der engang har været i alles Troe og Lære, og paa det Krav paa Ælde som Druidordenen med ligesaa fuld Ret har som de andre 2).

Efter at have afhandlet denne Gjenstand siger Abbed Banier 3): Druidernes Oprindelse taber sig i Oldtidens Mörke; og alt hvad vi kunne vide derom er, at de græske Philosopher, Aristoteles, Sosion, og andre endnu förend dem, hvilke omtale Druiderne (thi de vare kjendte i de allerfjerneste Tider), beskrive dem som meget lærde, meget oplyste om religiöse Materier, og som udmærkede og dybsindige Philosopher.

Til disse, tildeels historiske, Beviser for Druidernes Ælde og Berömthed, ville vi endnu föie nogle Særkjender paa Ælde, hentede af deres Væsen 4): deres filosofisk stöttede Begreber om Sjælens Udödelighed og et andet Liv (hvorom mere i det Fölgende); deres Smag for Naturhistorie, deres Kundskaber i denne Henseende saavel som om forbedret Agerdyknings Industrie: at de f. Ex. forstode at fortinne Kaaberet, at fernisere, at emallere Guld og Sölv, at de havde opfundet at anbringe Hjul paa Ploven, at bruge Mergelen som Gjödning eller Incitament o. s. v. 5); deres Bevarelse af en dunkel Tradition om en Vandflod og en Ildflod, som vexelviis skulde blotte Jorden for dens Indbyggere 6), hvilket hörer

1) Cæsar l. c. Ob eam causam, spatia omnis temporis, non numero dierum sed noctium finiunt: dies natales, et mensium et annorum initia, sic observant ut noctem dies subsequatur.

2) Celt. res. l. c. Dom Martin, religion des Gaulois, l. 1, c. 22.

3) La mythologie et les fables, expliquées par l'histoire, l. 6, c. 3.

4) See Beaudeau, mémoire pour les druides.

5) Plinius, hist. nat. l. 17, c. 6 og l. 18, c. 18.

6) Iustinus l. 2; Strabo (l. 4) siger, at Druiderne bevarede det ældgamle Sagn, at Verden og de menneskelige Sjæle engang ved Ild og Vand skulde luttres og derefter blive evige.

til de ældste Cosmogonier; deres astronomiske Kundskaber, og Dyrkelse af den Kunst at gjette og forudsige Fremtiden. Magerne synes vel at maatte have været Opfindere af Magien; imidlertid, foruden at Plinius giver ligefrem de galliske Philosopher dette Navn, siger han og 1) ”at i Gallien; og især paa de britiske Öer; hvor de lærdeste Druider boede, drevs Magien med saa mange Ceremonier, endog paa hans Tid, at dette Land syntes at have meddelt Perserne den.” — Diodorus Siculus (l. 6) forsikkrer, at Druidernes Tiltroe i den Henseende er grundet paa de allerældste Iagttagelser, og Strabo 2) anfører, at iberiske Folk forsikkrede, at de Vers, der indeholdt deres Lærdomme, vare 6000 Aar gamle.

Den første Spire af Druidismen, eller rettere den første Fremtræden af Druiderne som Geistlige og Lærere iblandt Folket, kan vel altsaa ikke med fuldkommen Klarhed og Bestemthed angives 3). At regne den fra Samothes, fra Druis, fra Belenus eller Apollo o. fl., ligesom Navnet Druider, ere Hypoteser, der vanskeligen kunne lade sig grundigen dröfte, og neppe fortjene det. Det bliver altsaa mere og mere sandsynligt, at denne første Fremtræden smelter sammen med de ældste Notioner vi have om Folkene paa Jorden.

§ 3. Om Druidernes tidlige Lærdom og deres Kundskaber.

Lærdom og, relativ til Tiderne, udmærkede Kundskaber vare ligesaa gamle iblandt Druiderne, som disse vare det iblandt Gallerne.

Vi have alt bragt i Erindring, at Hercules's Reiser mod Vesten gik ud paa at hente de kosteligste Goder. Mon ikke de gyldne Æbler, Herkules skulde bringe, og som han skulde faae Atlas Hyperboreeren til at tage ud af Hesperidernes Hauge, i den fabelagtige Indklædning have skullet betyde Stjerner eller Stjernetnyderkonsten, som først kunde opdages naar Hesperus lod sig tilsyne? Kan ikke det Hverv, at hente Plutos trehovedede Vogter, have betydet, at hente Hyperboreernes mystiske Lærdomme, bevarede af deres tre præstelige Ordener, eller

1) Plinius l. 30, c. 1. . . . hodieque eam Britannia celebrat tantis ceremoniis, ut de disse Persis videri possit.

2) l. 3. — Iblandt alle de övrige Iberiens Beboere ere Turdetanerne (i Bætiba) det lærdeste Folk; det lærer sit Sprog efter grammatikalske Regler, elsker Digtekonsten, har Oldtids Mindesmærker, og besidder Love, affattede paa Vers, som,

ifölge dets Beretninger, ere henved sex Tusind Aar gamle.

3) Ved længere henne at anföre nogle ved britiske Barder opbevarede Sagn, ville vi deri rigtignok finde baade Vidnesbyrd om Druidernes Ælde og Druidismens Oprindelse, men dog ikke tilstrækkelig nöiagtige Angivelser til at gjöre det her yttrede urigtigt.

Klasser af Druider? Sagnene om Orpheus kunne maaskee modtage en lignende Forklaring: Orpheus, som levede og lærte saa meget, er, billedlig fremstillet, en Orden af hellige Mænd, som Mager, Druider og andre. Han forestilles at have mistet sin Hustrue; og hvad kan forstaaes ved en lærd Ordens Ægtefælle andet end dens Kundskaber, Lærdomme og Leveregler 1). Den sørgende Mand søgte ikke sin Hustrue i de sydlige, bekjendte Lande; men i Plutos Rige, hos Cimmerier og Celter fandt han sin Eüridice.

Saadanne Fortællinger ere ikke Historie; heller ikke tør vi med Bestemthed give dem en vis Betydning; men de ere grundede paa Traditioner fra de mytologiske Heltealdere og opstandne i disse Tider. Saafremt vi altsaa tør fæste nogen Liid til de her anførte Udydninger af disse Sagn om Herkules og Orpheus, saa vidne de om, at saadanne Lærdomme og Kundskaber, som Historien senere hen viser os hos Druiderne, have været almindelige iblandt dem i de allerældste Tider 2).

Opfindelsen af Skrift er skjult i de fjerneste Tidens Mørke. Før Moses maae den have været vel bekjendt blandt Jöderne. Da Celter og Druider ingen Böger have efterladt til vor Kundskab, har man sluttet og paastaaet, at de ikke have kjendt og brugt Skrift. Bogstavers Brug i Grækenland tilskrives Cadmus, men og ligesaa almindeligen Pelasger, Landets tidligere Bebocre. Xenophon og Archilochus skulle vidne, at den cadmiske Skrift lignede mere Gallernes, end Phöniciers og Pöniers. Er Europas første Befolkning af samme Stamme, hvorfor skulde den da ikke og have denne Konst eller Industrie tilfælles. Om Druiderne ikke havde selv besiddet et Alphabet, maae man vel og formode at de ved deres tidlige Forbindelser med Phönicier, Egypter o. a., vilde have optaget disses.

Naar J. Cæsar taler om, at Druiderne almindeligviis i offentlige og private Anliggender brugte græske Bogstaver, og om de formeentlige Aarsager til at de ei skriftligen meddelte deres Lærdomme 3), saa beviser dette ikke, at de kun kjendte

1) Eurydice udledes af *εὐρεῖς*, viid, udstrakt, og *διήγησις*, Ret, Retfærdighed, og kan altsaa betyde Orpheus's vidtomfattende Ret eller Lærdom.

2) Davies, essay on the institution of druidism &c. sect. 2.

3) De b. g., I. VI, c. 14. Neque fas esse existimant ea (quæ ad disciplinam perti-

nent) litteris mandare quum, in reliquis fere rebus, publicis privatisque rationibus, græcis utantur litteris. Id mihi duabus de causis instituisse videntur; quod neque in vulgum disciplinam efferri velint, neque eos qui discunt, litteris confisos, minus memoriæ studere.

det græske Alphabet, som de efter Marseilles Anlæggelse kunde have lært, men tvertimod at de og besad en anden, dem egen, Skrift, og at de, om de havde villet, vel havde formaaet at nedskrive hvad de lærte. Finde vi et andet Sted, at Helvetiernes Navneregister var skrevet med græske Bogstaver ¹⁾, saa kan dette paa den Tid have været ordret rigtigt; men Registeret kan og have været skrevet med de galliske Bogstaver, der lignede de græske, og som Cæsar ved en flygtig Oversigt har antaget og udgivet for saadanne, medens hans galliske Betjente have nøiere udttydet dem. Cæsar sendte til Cicero, een af hans Undergivne, et Brev skrevet med græske Bogstaver for at Fjenden ei skulde forstaae det ²⁾. Var altsaa end den Gang det græske Sprog meget udbredt i Gallien, fornemmeligen iblandt hvad der nærmede sig til Massilia, saa maae dog hverken det græske Sprog eller de græske Bogstaver have været de dengang iblandt Nervierne brugelige og bekjendte, naar ikke Cæsar skulde forfeile sin Hensigt, men de maae, ogsaa herefter at slutte, have haft en anden egen Skrift.

Jeg troer, at man vel kan antage, at de ældste Græker og Galler have haft en noget forskjellig Skrift, som hverken Græker have faaet fra Galler eller Galler fra Græker, men som de begge have medbragt fra et fælleds Udspring.

Vende vi os fra de Oplysninger, der for største Delen skyldes romerske og græske Skribenter, til hvad der indeholdes i de Levninger, som haves af britiske Barders Sange og Digtninger fra det 5te og 6te Aarhundrede, hvor Druidismen der endnu var i frisk Minde, og til andre deslige Oplysninger, saa bliver det høist rimeligt at antage, at Druiderne ikke alene have kjendt Bogstavskrift, men at de og have besiddet et fuldstændigen udviklet System af Tegn og Symboler, ved hvilket de have communiceret indbyrdes og holdt aldeles hemmelighedsfuldt og skjult, hvad der skulde være Mængden ubekjendt, hvilket de have betjent sig af ved deres Spaadomskonst, og hvilket de ansaae for en af deres ypperste Kundskaber. Dette System har været bygget paa og uddraget af Træernes, Grenenes og Lövværkets almindeligste Egenskaber: f. Ex. Længde og Udsrækning af Egens Grene og Löv, Fyrrens Höide og Rankhed, Espelövets bævrende Bevægelse, Rørets Huulhed o. s. v. Et saadant mystisk og billedligt Sprog kan uden stor Vanskelighed opfindes og udvikles, og Brugen deraf kan have været meget tillokkeude for en Orden, hvis Stræben gik ud paa at holde sig selv i Anseelse ved Kløgt og

1) De b. g., l. 1, c. 29. In castris helvetiorum tabulæ repertæ sunt, litteris græcis confectæ.

2) De b. g., l. 5, c. 48. Hanc (epistolam) græcis conscriptam litteris mittit, ne intercepta epistola, nostra ab hostibus consilia cognoscantur.

Mysticisme, og at holde Folket bundet i Uvidenheds Lænker. De Barder og Druider som vare fuldkommen indviede i disse Hemmeligheder brystede sig ikke tidet deraf, og kaldte Anvendelse deraf, britisk, rhîn eller run, hvilket skal betyde Hemmelighed, Mysterium. Det synes iöinefaldende, at i dette Ord og kan ligge Etymologien til vort Ord Rune; hvorvidt det virkelig er eller kan være saa, tør jeg her ikke paatage mig at afgjøre 4).

Det græske Ord *πυρ*, Ild, skal være af celtisk Oprindelse; derom vidne de bedste græske Skribentere selv 2). En Fabel siger, at Prometheus stjal Ilden i Himlen for dermed at oplive Jordens Beboere; en Tradition beretter os, at en himmelfalden eller hændelsesviis opkommen Ild skal have antændt og fortæret store Skovstrækninger paa Bjergene mellem Gallien og Iberien (hvilke deraf skulle have deres Navn Pyrenæer), og at Ilden paa den Tid var Landets Beboere bekjendt. Den ene Fabel kan være saa god som den anden; her maae ikkun bemærkes, at dersom man har tillagt Gallerne det første Bekjendtskab med Ilden, saavel som Bekjendtskabet til og Behandlingen af de Metaller, Fabelen fortæller, at der ved Ilden paa Pyrenæerne flöde i Strömmeviis, maae man og have tiltroet dem den Udvikling af Industrie og Livets Beqvemmeligheder, som umiddelbart flyder af disse Kundskaber. Nogle andre Vidnesbyrd om Gallernes industrielle og agronomiske Kundskaber ere allerede anførte 3). Druiderne vare, som i Almindelighed de Kyndigere hos enhver simpel Nation, baade Læger og Chirurger; megen af deres Kundskab i saa Henseende bestod naturligviis i Udövelse af overnaturlige Konster, som Overtroen slog sin Liid til; men saavel til deres Troldom, som til enkelte virkelige Lægemedler, brugte de en Deel Kundskaber om forskellige Planter's Natur, Anvendelse og Virkning, og det var derfor almindeligt iblandt dem, at dyrke et Slags Botanik.

Enhver Nation i sin Barndom, især saalænge den vanker omkring, iagttager Himmelphenomenerne, er astronomisk: saaledes ogsaa Celterne; og de meest uvidede astronomiske Kundskaber iblandt dem vare naturligviis Druidernes Lod. Det er allerede i Almindelighed bemærket, at de vare Astronomer, Astrologer, Mager, og at Navnet Saronider endog rimeligviis er dem tillagt for denne Kundskabs Skyld. De havde en Cyclus paa 30 Aar, hvoriblandt 11 indskudte; deres Maaned begyndte ved Maanens første Qvarteer, eller paa dens 7de Dag, maaskee fordi dens Opgang da er lettere at iagttage end ved Nyemaane. Vi finde mange Vid-

1) Bekræftes hos F. Magnusen, og i G. Brynjulfsens *Periculum runologicum*, §. 50.

2) See Bochart, *Chanaan* I. 1, c. 35. Noël

II, 25; Pezron p. 241; Plato in *Cratylø*; Latour D'Auvergne c. 9.

3) Plinius I. 16, 17, 18, 34, 36; Picot I. 2, c. 9.

nesbyrd om at Druiderne indrettede visse Ceremonier, visse vigtige Handlingers Begyndelse efter Maanens Gang og andre Phenomener. I Almindelighed var den 6te eller 7de Dag efter Nyemaane Signalet til mange Foretagender. Den Udtydning vi have anført af Fabeln om nogle af Herkules's Bedrifter, vidner ikke blot om Druidernes Celebritet i Almindelighed, men og i Særdeleshed om deres astronomiske Kundskaber. Baade Mela og Cæsar tale desuden om at Druiderne kjendte og lærte mangfoldige Ting om Himmelen og Jorden og deres Bevægelser. 1)

§ 4. Om Druidernes Forretninger i Særdeleshed.

Hvad der allerede er sagt om de Druiderne tillagte eller forbeholdne Forretninger, viser Mængden, Vigtigheden og Forskjelligheden af disse. 2)

Som Præster havde de at vaage over og at besørge Gudsdyrkelsen: altsaa at foretage Tilbedelserne og Offringerne; de havde at tyde Forsynets Villie og Skjebnens Tilskikkelser i Qualitet af Augurer eller Spaamænd, og at besynges Guddommen og Menneskene som Nationens Digtere og Sangere.

Deels som Præster, deels som Læger havde de at kjende og paa behørig Maade at samle de hellige og helbredende Planter og andet deslige.

Som Lærde og Astronomer paalaae det dem, at bevare Nationens religiøse og philosophiske Lærdomme og dens historiske Traditioner, at iagttage Himmel og Jord, og at advare om Tiden til de Foretagender som derefter afmaales og bestemtes.

Som Lærere vare den fornemmere Ungdoms Underviisning, og Ordenens Elevers Indvielse i Mysterierne dem alene overdragne.

Som Lovkyndige vaagede de ikke alene over Lovene, gavede nye og udbredte Kundskaber om dem, men de dømte og i alle Stridigheder, lode Dommene execute og Straffene fuldføre, de sammenkaldte de Mægtigere og Folket til For-

1) Beauden, mémoire pour les druides. Plineus l. 16, 25. P. Mela, l. 3, c. 2. Terræ mundique magnitudinem et formas, motusque coeli ac siderum scire se profiterentur. J. Cæsar, de B. G., l. 6, c. 14. Multa de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de deorum immortalium vi ac potestate disputant, et juventuti transdunt.

2) I La Gaule poétique par Marchangy, vol. 1, récit 1er et 2me, findes en meget livfuld og veltalende Fremstilling af Gallernes første Historie og Druidernes hele Væsen, samt rigelige Henviisninger til de Skribenter hos hvem Oplysningerne herom kunne hentes.

samlinger og Overlæg om de fælles Anliggender, og toge overhovedet virksom Deel i hele Statsbestyrelsen.

Vi ville nu efterhaanden nøiere og særskildt omtale de fleste af disse Bestillinger.

Gudsdyrkelsen iblandt Gallerne bestod deels i Tilbedelse og Iagttagelse af visse Forskrivter og Ceremonier, deels i Offringer; begge Dele kunde være enten privat eller offentlig, men i alle Tilfælde var Druidernes Mellemkomst nødvendig, og de kunne i den Henseende betragtes som uundværlige Mellemed eller mæglende Væsener imellem Guddommen og Menneskene. Offringerne vare undertiden blodige, men ofte ikke. I sidste Tilfælde offredes Agerens første Grøde, Kostbarheder, Bytte gjort i Krigen og andet deslige. Gallerne tilbade ikke alene Træer af forskellige Slags, men ogsaa Kilder, Floder, Søer, Moser o. s. v., og bragte disse Offere. Rhinen stod saaledes i særdeles stor Anseelse og tillagdes Spaadomsevne; til den navnkundige Söe ved Toulouse offredes især alle Slags Kostbarheder af Guld og Sölv, som kastedes i den, og hvoraf man og har meent at den store Skat var opstaaet, som Romerne bemægtigede sig ved Toulouses Erobring; en anden Söe, kaldet Helanus, omtales som helliget til Maanen, og som en i hvilken aarligen paa en vis Fest kastedes af nogle en Mængde Klæder af Linned og Uld og hele Faareskind, og af andre Ost, Vox, Bröd o. d. efter hvers Evne; en tredje hellig Söe bar Navnet og var bevogtet af to Ravne, til hvilke man bragte Kager og drog onde eller gode Varsler saavel som afgjorde Stridigheder, eftersom Kagerne bleve spiste eller forkastede. 1) Bytte, gjort i Krigen, blev undertiden styrtet i Floder, undertiden opstillet i Pyramider, som helligedes Guddommen, hvorefter enhver ærbødigen afholdt sig fra at röve det mindste deraf, eller blev haardt straffet for Overtrædelse af denne Afholdenhed. 2)

De blodige Offere, ved hvilke Druidernes Hjælp var dobbelt nødvendig for at Varslerne kunde drages af Offringens Omstændigheder, bestode i Oxer, Faar, Gedder, Sviin, Hunde, Heste og — Mennesker. 3).

Fra vor Slægts allerførste Dage finde vi den Troe, at Guddommen bedst udsonedes og fyldestgjordes ved at bringe den blodige Offere. Det raae og for-dærvede Menneske har maaskee behövet saa oprörende Skuespil for at vækkes

1) Dom Martin, relig. des Gaul. I, 1, c. 14; Strabo I, 4 (Uebers. von Penzel, 1ste B. II, I, I, § 12, II, §. 11.)

2) Cæsar, de b. gal. I, 6, c. 17.

3) Tacitus, annal. I, 14, c. 30; Cæsar de B. gal. I, 6, c. 16; Pomp. Mela, I, 3, c. 2.

til Andagt og Ærefrygt, og Forsynet har maaskee af en vis Overbærelse ladet Blodofferne, ved Moses, stadfæstes for Jöderne, for ei at afskrække dem fra en Lære, der iøvrigt havde saa meget forud for dem som omgave den. I hvor barbarisk end Menneskeoffringen i og for sig selv er, kunne vi dog ikke betragte den som et Tegn paa større Barbarie og Raahed blandt Gallerne, end blandt andre samtidige Folkeslag: hvor man er vandt til at udgyde levende Skabningers Blod i en Hensigt, der synes at hjemle Midlet, der vænnes man og let til at betragte som mindre stor Forskjellen imellem det Umælendes og den menneskelige Skabnings; ogsaa er det jo langt fra at Gallerne ere de eneste hos hvem vi finde den i en misforstaaet Overtroe rodfæstede Tanke, at, da det Bedste, det Koste- ligste bör offres det almægtige Væsen, som Alt skyldes, og som formaaer Alt, saa maae det og med største Velbehag betragte den Offring, som Mennesket gjør af sin egen Broder. Vi finde derfor og saadanne Menneskeoffringer hos Oldtidens meest dannede Folk. Jephthas og Agamemnons Döttres Skjebne nedsætte ikke Jö- der og Græker i Rangen blandt Datidens Folkeslag. Hos Carthaginienserne hørte Menneskeofferne til Dagens Orden; blandt Romerne og Grækerne finde vi jo des- uden flere Exempler baade paa frivillige og tvungne Opofterelser. Ved Betragtning- er over disse helligede Mords Almindelighed, kan man næsten ikke undres over, at Skribenter ¹⁾ have ladet sig vildlede til at troe, deri at finde Beviis paa en almindelig udbredt Grundidee: at Forsoningen mellem Himmcl og Jord vilde kun fuldbyrdes ved menneskeligt Blod, ved hele Menneskeslægtens Opofterelse, at denne i sin Fordærvelse længe har grebet fejl med Hensyn til denne Offring, men (at Offringen endeligen er iværksat ved Jesu Christi Död, der forestillede alle Men- neskene. Græker, Romere, Carthaginienser, Galler o. a. have ved Menneskeof- fringer visseligen ikke næret Tanken om nogen saadan almindelig Forsoning; disse fromme Mord vilde da heller ikke mange Steder have vedblevet efter at Guds Søns Hengivelse var bleven vitterlig iblandt Folkene; men i en Apologie for Menneskeoffringer kan man nok tænke sig, at en Forfatter kan forvexle Be- greberne og falde paa at antage, at Christi Opofterelse havde beseglet alle fo- regaaende, med from Tendents, men misforstaaet Gudsfrygt udförte Menneske- offringer.

Der er os kun lidet fuldstændigt bekjendt om naar og hvorledes Druiderne foretog Offringer af Dyr, og man maae næsten troe, at disse ikke have, iblandt

---

1) Ferrand, esprit de l'histoire; Chiniac, dis- cours sur la nature et les dogmes de

la religion gauloise; Noël de Taille- pied.

dem, været nær saa hyppige som iblandt andre Datidens Folkeslag. Undertiden brændte de glubende Dyr tilligemed Mennesker i een og samme Offring; Hestetagne som Bytte i Krigen, bleve undertiden brændte til Gudens Ære, undertiden tilligemed alt det övrige Krigsbytte styrtet i en Flod eller Söe, som Erkjendtligheds Offer; efter de Mægtigeres Död begravedes eller brændtes undertiden deres Hunde og Heste saavel som Frænder, Slaver og Gods, tilligemed dem selv. Det er ikke urimeligt at antage, at Menneskeofferne have været Druiderne, de Mægtigere og det forsamlede Folk forbeholdne, og at menig Mand har, for sit Vedkommende, nöiedes med at offre mindre Dyr, som Faar, Sviin og Hunde.

Menneskeoffringer skedte saavel paa forskjellige Maader, som i forskjellige Hensigter. Naar Gallerne vilde frie sig fra Sygdom eller anden Nöd, offrede de et Menneske, deels fordi de i Almindelighed ansaae dette Offer for det velbehageligste, deels fordi de troede at Menneskers Liv og Frelse kun kunde kjøbes ved et andet Menneskes. Iövrigt vare disse Offringer naturligviis deels for at vinde Held og Beskjermelse, deels for at vise Erkjendtlighed for modtagen Velgjerning eller Lykke.

Krigsfanger og især Forbrydere af alle Slags ansaaes som de Guddommen kjereste Offere; men i Mangel af Skyldige tog man og sin Tilflugt til Uskyldige. Undertiden lode ringe og fattige Folk sig kjøbe dertil, men undertiden var det og aneligere Personer, som enten for Ære og Guld eller af andre Bevæggrunde samtykkede i at hengive sig. De ulykkelige Udsete bleve dræbte med Pileskud, med Öxe, med Sværd eller ved at hæftes til Kors og Pæle; og ofte gjordes der Brændoffere af dem. Naar man var truet eller angrebet af Pest, födtes i nogen Tid en Person prægtigen paa offentlig Bekostning, han prydedes derefter som Offer, belæssedes med alle Forbandelser og Önsker om at alt det Onde maatte falde paa ham alene, og styrtedes derpaa ned fra Toppen af en Klippe.

Untertiden gjemtes Forbryderne i fem Aar, hæftedes saa til Pæle, om hvilke byggedes Baal dækkede med Agerens og Trærnes förste Gröde, og af det hele gjordes et Offer til Guddommen, ved at lade Flammerne fortære det.

Det var og Skik at forfærdige af Halm, Høe, Flåtværk eller Træ store hule Figurer eller Pyramider, fylde dem enten blot med Mennesker (Forbrydere og Krigsfanger) eller med Mennesker og glubende Dyr imellem hinanden, og der lade dem brændes tilligemed Maskinen, eller qvæles og steges ved den sagte Ild.

Ved alle disse vederstyggelige, men helligede Henrettelser, vare Druiderne, ja ofte endog Druidinderne, de pligtmæssigen styrende og tildeels exequerende

Böddeler; de gjorde disse Mord til Fromhedsgjerninger, forbandt dem med Tilbedelsen og uddroge deraf Guddommens Villie og Spaadomme om Fremtiden.

Druiderne tröstede sig selv og de ulykkelige Offere med den Troe, at disse efter Döden kom til at före et guddommeligt Liv, eller i det mindste bleve langt hævede over de jordiske Væsner og dem som döde en naturlig Död. 1) Spaadomme og Varsler droges for en stor Deel af Offernes Tilstand og Omstændighederne ved Offringen. Vaterne (de iblandt Druiderne, hvis særegne Bestilling dette var) fremförte deres Udsagn hovedsageligen ligesom de romerske og græske Augurer, endskjönt de ofte vare i den Henseende forskjellige, at hvad hos Romerne ansaaes som et godt Varsel, var af ond Betydning hos Gallerne o. s. v. Ved deres Ceremonier vendte Druiderne sig f. Ex. stedse fra venstre til höire, Romerne derimod fra höire til venstre. Iövrigt havde Druiderne paa dette Capitel stor Reputation for Duelighed. 2) Naar Mennesker offredes ved Öxe eller Sværd bleve deres Indvolde stedse undersøgte, for deraf at drage Varsler. I vigtige Tilfælde, hvor et Menneskeoffer kunde ansees fornödent til Spaadommen, dræbte Vaterne undertiden pludseligen og uforberedt et Menneske af Forsamlingen med Sværd eller Spyd, som oftest ved at ramme ham bag fra ovenover Lænderne, og Spaadommen afsagdes da, foruden efter hans Indvoldes Tilstand, ogsaa efter Omstændighederne ved hans Fald, Maaden hvorpaa han faldt, rullede sig og döde, efter hvorhen og hvorledes hans Blod flöd o. s. v. Almindeligt var det ved saadanne Tilfælde, at den der indfandt sig sidst til Forsamlingen, blev uden Barmhjertighed grebet, dræbt og brugt som Offer og Spaadomsredskab for de andre og for Forsamlingens Öiemeds Opnaaelse.

Som Barder bestod Druidernes Forretning i at digte, synge og spille til Guddommens Hæder, for at höitideliggjøre Gudstjenesten og andre festlige Forsamlinger, for at hædre Dyd og Fortjeneste og bringe Skjændsel over Fjender og Lastefulde; det var vel ogsaa Barderne som det paalaae at bringe Folkets Tradi-

1) Noël de Tail. p. 21, 57; Picot de Genève l. 2, c. 7; Dom Martin l. 1, c. 9; Bastholms Undersøgelser, VI, c. 7; Strabo l. 4; Diodorus Siculus l. 5, c. 24-33; Lucanus Pharsal. c. 1, v. 444 &c.; J. Cæsar de B. G., l. 6, c. 16. Cæsar er overalt den som i 6te Bog af den galliske Krig giver den meest samlede Underretning om Druiderne.

2) Cicero, de divinatione, l. 1, c. 41: Eaque

divinationum ratio ne in barbaris quidem gentibus neglecta est: siquidem et in Gallia Druidæ sunt, e quibus ipse Divitacum Æduum, hospitem tuum laudatoremque cognovi; qui et naturæ rationem, quam physiologiam Græci appellant, notam esse sibi profitebatur, et partim auguriis, partim conjectura, quæ essent futura, dicebat.

tioner og Druidernes Lærdomme i Vers, og at holde Traditionerne i levende Minde blandt Folket. Det er maaskee ikke ugrundet, at man har troet Hensigten af Bardernes Sange ved Begyndelsen af et Slag, ligesom Lacedæmoniernes Flöitespil¹⁾ ved samme Leilighed, ei at være den, at opmuntre til Tapperhed og Myrdelyst, men tvertimod, at dæmpe den overdrevne Vildhed og Kamplyst, som kunde vildlede Besindigheden og det sande rolige Mod. Den Relation at Barderne midt under den heftigste Strid skulle have formaaet, ved deres Sange at gjøre Ende paa Kampen og dæmpe Slagets Hede, er heller ikke uoverensstemmende dermed.²⁾

Druiderne tilhørte det at dyrke Lægevidenskaben, men deres Konst berodde rigtignok for største Delen paa den herskende Overtroe. Spaadomsvæsenet og den Kundskab man tilskrev dem om Stjernernes Indflydelse, bidroge meest til at give dem Tiltroe og gjøre dem ansete som kyndige Læger. De jevnlige Offeringer af Dyr og Mennesker, og den dermed forbundne Undersøgelse af disses indvortes Dele, har jo i Sandhed kunnet gjøre dem noget bekjendte med Legemets udvortes og indvortes Bygning, og give dem nogle anatomiske Kundskaber, hvilke de, især som Saarlæger have kunnet anvende. Iøvrigt bestode deres Forretninger i denne Henseende udentviwl for en stor Deel i Indsamling og Anvendelse af visse Planter, af hvilke nogle ere blevne os bekjendte.

Fremfor alle andre Træer var Egen (Steenegen) i det Hele, som i alle sine Dele, Druiderne hellig og betydningsfuld. Tilbedelser og Offeringer skedte i Egelunde, under Egetræer; ingen Fest eller höitidelig Gjerning foretoges uden Druiderne og Alterne vare krandsede og prydede med Egegrene og Egelöv. Saaledes var og den paa Egen voxende Mistel³⁾ meest anset af alle Planter; den betragtedes paa en Maade som en Helligdom, samledes med stor Höitidelighed, og uddeltes fornemmeligen ved det nye Aars Begyndelse. Folket sammenkaldtes fra Byerne til denne Fest, ved Udraab af Druiderne Au guy l'an neuf (ad viscum druidæ, ad viscum!). Den sjette Dag efter Nyemaane, som den hvorpaa Maanen er lykkebringende, valgtes og til at indsamle Mistelen. Optøget begav sig da til det Træ hvorpaa Planten var opdaget, Druiderne beredte Alt til Fe-

1) Barthelemy, voyage du jeune Anacharsis, v. 9, c. 50.

2) Noël, II. p. 21. Diodorus Siculus, I. c.

3) Mistelteen, Fugleliim, viscum, (fransk guy) findes og undertiden paa nogle an-

dre Træers Stammer; den er den eneste Snyltebusk som groer i vort Norden, hvor den ligeledes har været Gjenstand for Overtroc. See Hornemans Plantelære, 3^{die} Oplag, I Deel, p. 997.

sten og Offeringen, to unge, hvide Oxer fremførtes, som bandtes for første Gang ved Hornene, en Druider i hvide Klæder besteg Træet og afskar Mistelen med en Guldsegl, den opfangedes, uden at berøre Jorden, i et hvidt Klæde, Offeringen foretoges derpaa og Guddommen besværgedes om at dens Grene maatte bringe Lykke til dem som bleve hædrede dermed. Den fornemste Brug af Mistelen var, at lade den drikkes pulveriseret som Middel mod al Slags Gift, mod Ufrugtbarhed hos Mennesker og Dyr, mod Epilepsie og onde Bylder. 1)

Planten Selago 2) holdtes af Druiderne for gavnlig mod alt Slags Onde, og fornemmeligen mentes, at Røgen deraf helbredede for Öiensvagheder. Den skulde plukkes, uden noget Slags skærende Instrument; med den höire Haand rakt om til den venstre Side, bedækket med en Deel af Kappen, og ligesom om den skulde staales. Den der plukkede den maatte först have offret Bröd og Viin, være hvid klædt, have bare Been, være nyeligen tvättet, og bære Planten bort i et nyt Klæde. 3)

Samolum 4) var og en höit anskreven Plante, som groer i fugtig Bund. Den som skulde plukke den maatte være fastende, tage Planten med venstre Haand, uden at see paa den, og strax lægge den i Truge hvor Saften pressedes af den, og blandet med Vand ansaaes som et ufeilbarligt Lægemedel mod alle Sygdomme hos Oxer og Sviin. Man har og anvendt den som Middel mod al Slags Galenskab. 5)

Jernurten 6) (verbena, fransk verveine) stod og i stor Anseelse hos Druiderne: de brugte den til deres Troldomme og Spaadomme; ved at gnide sig med den, mente de man kunde faae alt hvad man önskede; de troede at den helbredede Febere og andre Sygdomme og skaffede Folks Yndest, at naar man ved et Maaltid stænkede Vand med Verbenastilke, da bleve de Gjæster, som sad paa de Steder der vare blevne bestænkede, mere muntre og oprömt. Den maatte plukkes ved Hundedagens Begyndelse förend Solen og Maanen havde beskinnet den, og efter at have bragt Jorden et Forsoningsoffer af Bönner og Honning. Jorden

1) Plinius, hist. nat., l. 16, c. 44, l. 24, c. 6; Keysler, de visco druidum dissertatio.

2) Nogle have antaget denne for at være en camphorata, Jordmos, eller en Pulsatilla, Koehjelde, sandsynligviis Forvexling med Selago lycopodium, der er en Jordmos og med anemona pulsatilla. See Horn. Plantel., 3^{dic} Opl., 1st D., p. 603; Linneus, systema plantarum.

3) Plinius, l. 24, c. 11 (62).

4) Strand Samel, Samolus valerandi; mange have troet at dette skulde være den samme som den nu saakaldte anagallis, Arve, (fransk mouron). See Horn. Plantel. p. 232 og 266, Rafns Flora 2 Deel p. 64 og 69. Linneus, syst. plant.

5) Plinius, l. 24, c. 63.

6) Udentvivil verbena officinalis. See Horn. Plantelære p. 638; Linneus, Syst. plant.

rundt om Planten skulde skæres lös med en Kniv, med venstre Haand og Planten kastes op med Kniven. Stilk, Blade og Rod skulde tørres særskildt i Skyggen. 1)

Hvad Druidernes Lærdom og Kundskaber angaaer, kunne vi ikke tvivle paa, at de jo fortjene en høi Rang blandt deres Samtidige. Den hellige Clemens fra Alexandria skal et Sted forsikkre "at Philosophien havde fra de ældste Tider blomstret hos de barbariske Folk, og at den fra dem er kommet til Grækerne, at den havde været dyrket i Egypten af Præsterne, i Assyrien af Chaldæerne, og i Gallien af Druiderne." 2) Man har tilvisse meget overdrevet Videnskabernes glimrende Tilstand i Gallien, i de allerældste Tider, og en misforstaaet Nationalaand har ofte bragt Skribenterne til at udfinde Fabler og udbrede et falskt Lys over de første Tidens Mørke. En livfuld og dyrket Aand har imidlertid virkeligen gjort Druiderne skikkede til at gaac frem i alle Grenene af den menneskelige Viden, saa ofte som en levende Tanke ansporede dem og ledede dem i en rigtig Retning. Druiderne have uomtvisteligen tidligen dyrket Videnskaber og Konster: nogle, som Philosopher, speculerede paa Menneskets Væsen, granskede over nogle af Naturens Hemmeligheder og søgte at udfinde Jordens og Himmellegemernes Bygning, Bevægelser og gjensidige Indflydelse, imedens andre besang Folkets Bedrifter, de afdøde Helte, Dyden og Lasten, og samlede Nationens Historie og Sagn i deres Digte, længe förend nogen Krönnike blev skreven i Prosa. Det vilde være overflödigt her at gjentage de Vidnesbyrd, som allerede ere anförte om hvorvidt Druiderne beflittede sig paa astronomiske Kundskaber, og iagttog Himmelfenomenerne, deels af sand Videlyst, deels for derefter at bestemme deres Foretagender, om at de havde en Cyclus paa 30 Aar, istedet for vores paa 100, om at de delte Tiden i Aar og Maaneder, og begyndte Dögnet med Natten istedetfor med Dagen. Dette skedte neppe fordi de formentligen nedstammede fra Pluto, men fordi det fandt Sted hos flere gamle Folkeslag, der, ifölge deres Cosmogonier lodde Verden være udgangen af Natten og Dagen af Mörket. Den Skik at tælle Dögene efter Nætter har og tildeels bevaret sig hos flere af de fra Celterne stammende Folk: saaledes i det galiske wyth-nos, eight nights, en Uge; pythewnos, fifteen nights, a fortnight, fjorten Dage; i den saliske Lov, i Carl den Stores og

---

1) Plinius, l. 25, c. (59). Dom Martin, l. 1, c. 26.

2) Ligeledes Diogenes Laertius, proæmium, § 1.

Ludvig den Frommes Capitularier angives Tiden, inden hvilken en Indstævnet skulde møde o. s. v., efter Antallet af Nætter og ei efter Dage.

Druiderne underviste den Deel af Nationens Ungdom, som søgte at skaffe sig nogen Cultur, og fornemmeligen dem, som bestemte sig til at indtræde i deres egen Orden. Meget vide vi ikke om Detaillen af denne Underviisning; det meste skyldes Cæsar (bell. gall., l. 6, c. 13 og 14.)¹⁾ og Mela (de situ orbis, l. 3, c. 2.)²⁾ Det synes at der har været gjort alt for at give denne Underviisning et mørkt og hemmelighedsfuldt Anstrøg, og for at gjøre det vanskeligt at opnaae det foresatte Maal. Skolerne, om vi her tør benytte os af denne Benævnelse, holdtes enten paa isolerede Höie,³⁾ i dybe Huler og Grotter, eller i den inderste og mest eensomme Deel af tætte, skumle Egeskove. Et mystisk Væsen bidrog storsligen til at hævde Druidernes Anseelse og Magt; naturligviis søgte de ogsaa ved et saadant at virke paa deres Elever, og fremsatte derfor ofte deres Lærdomme i korte Tankesprog, i Gaader og mørke Allegorier.

Hvad de lærte har uden tvivl været indeholdt i en stor Deel Sange, der skulle have udgjort 20,000 Vers. Disse alle skulde læres udenad og Eleverne underkastes forskjellige Prøvelser; hvorfor og Læretiden almindeligen skal have været en Snes Aar. Cæsar antager at Druiderne af to Grunde aldeles forbød deres Disciple at nedskrive hvad de lærte; dels for at Lærdommene ikke skulde profaneres ved at blive let tilgængelige for enhver der blot kunde læse, og de selv derved tabe et væsentligt Middel til at gjøre sig ansete og uundværlige; dels for at de Unge ikke skulde aflade at skærpe Hukommelsen naar de stedse havde let ved at oprette at den svigtede dem. Af Sangene have nogle indeholdt Folkenes

1) —: ad druidas magnus adolescentium numerus disciplinæ causa concurrat, magnoque ii sunt apud eos honore —

— Tantis excitati præmiis, et sua sponte multi in disciplinam conveniunt, et a parentibus propinquisque mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque annos nonnulli vicinos in disciplina permanent; neque fas esse existimant —

2) (Galli) Habent tamen et facundiam suam, magistrisque sapientiæ Druidas. Hi terræ mundique magnitudinem et formam, mo-

tus coeli ac siderum, et, quid Dii velint, scire profitentur. Docent multa nobilissimos gentis clam et diu, vicenis annis, aut in specu, aut in abditis saltibus. Unam ex his quæ præcipiunt, in vulgus effluxit; videlicet, ut forent ad bella meliores, æternas esse animas, vitamque alteram ad manes.

3) Deraf komme endnu Navnene Montdru ved Autun, Montbard o. fl., af mont des druides, mont des bardes o. s. v. Byen Dreux o. fl. bære ligeledes deres Navne, som Erindring om Fortidens Druider.

Love og Skikke, nogle deres religiöse Læresætninger og Forskrifter, og andre Traditioner om Folkenes og deres Heltes Oprindelse, Hændelser og Bedrifter. Et Slags Hymner eller Oder vare sandsynligviis disse druidiske Sange, og det er ikke ganske urimeligt at antage at de have været inddelte i Strofer, og at Versene have været rimede.¹⁾ Begge Dele kunde bidrage til desto lettere at erindre dem. P. Mela²⁾ og Diog. Laertius³⁾ have bevaret os to af Druidernes Læresætninger, som vare almindeligen kjendte; den ene mindede Gallerne om, "at de skulde stride tappert i Krig, at Sjælen er udödelig, og at der er et Liv efter Döden;" den anden byder, "at tilbede Guderne, intet Ondt at gjøre og at udöve Standhaftighed." Begge disse ere Triader, og det er troeligt, at den Form var almindelig brugelig iblandt Druiderne.

Ausonius, som agtöde og syntes undertiden at efterligne Barderne, har et heelt Digt af Triader.⁴⁾ Iblandt Druidernes Efterkommere i de Sekler fra hvilke den gamle engelske eller væske Litteratur endnu bevarer nogle Mindesmærker finde vi og Beviis derfor, da her Triaderne ikke alene ere en almindelig Form i Digtningerne, men den og findes gjentaget næsten i alle de ældste Traditioner saavel om Nationens historiske Begivenheder, som om Druidernes Hovedlærdomme.⁵⁾

Druidernes Orden blev først exclusiv for visse Familier, da den nærmede sig til sit Fald. Besværligheden i at opnaae de fornödne Kundskaber og i at bestaae de nödvendige Prøver, saavel som andre Omstændigheder, have maaskee sat en naturlig Grændse for Ordenens Udvidelse; iövrigt kunde enhver optages i den, skjönt det vel som oftest kun vare de Rigeres og Mægtigeres Börn, der kunde opnaae den Lykke. Cæsar feiler visseligen og modsiger sig selv naar han paa et Sted ytrer,⁶⁾ at Druidernes Lære var opstaaet i Britannien og at de Unge, for tilgavns at blive underviste i den, droge i nogen Tid didhen, og paa et andet Sted siger, at hele Britannien var Gallerne aldeles ubekjendt.⁷⁾ Deres Lære havde Druiderne deels medbragt fra deres Udspring, deels selv udviklet i Gallien saavel som i Britannien; dette Land var neppe Druiderne i Gallien aldeles ubekjendt, uagtet det vel kan være, at de ei have villet meddele Cæsar deres Kundskab derom; men det er temmelig vist, at paa Cæsars Tid Druidismen var

1) Pelloutier, hist. des Celtes, vol. 2, c. 10.

2) L. 3, c. 2.

3) Proëm., § 5.

4) Griphus Ternarii numeri. Edyll. XI. Dog er dette Digt en Spög og ikke just no-

get bestemt Beviis paa en tidligere alvorligere Anvendelse af Triaderne.

5) See Bilaget.

6) Bell. gall., l. 6, c. 13.

7) B. G. l. 4, c. 20.

bevaret renere i Britannien end i Gallien, hvor andre Nationer og fremmede Lærdomme allerede i lang Tid havde havt Indflydelse og gjort Brud paa Galler-nes Eiendommelighed og Religionslære.

Hvad Druiderue som Lovkyndige og Dommere angaaer, da er det tildeels og Cæsar¹⁾ som vi herom skyldte de fleste Oplysninger: *humani juris crant peritissimi*, siger han et Sted om dem. De afsagde Dom, fortæller han, i alle saavel offentlige som private Stridigheder: dersom nogen havde begaaet en Forbrydelse, et Mord, dersom nogen stredes om Arv eller om Grændser, da var det dem som afgjorde Trætten og tilkjendte Straffen, og dersom nogen vægrede sig ved at underkaste sig deres Kjendelse, udelukkede de ham fra Offeringerne. En saadan Udelukkelse havde ganske samme Virkning, som en pavelig Banstraale har havt i senere Tider, den löste næsten alle borgerlige Baand for den Paagjeldende, og gjorde ham næsten alt Samqvem med Samsundet umueligt, saa at vi kunne deraf see, at et geistligt Hierarchie og Anathemets almægtige Lynstraale have været kjendte og virksomme i Gallien længe förend Chatolicismen satte dem i Kraft i det vesilige Europa. Mord, naar det ikke var begaaet paa en Fremmed, straffedes mindre haardt end Tyverie, for hvilket vi allerede have seet at den paagrebne blev dömt til Döde og brugt som Offerdyr, enten til at dræbes med Piiil eller Sværd, eller at pines paa et Kors eller i Flammerne.

Saavel imellem de forskjellige galliske Folkeslag, som i hver enkelt Bye i Landet var der forskjellige Partier, der bestrede hinanden og holdt hinanden aarvaagne. Allevegne vare Druiderne Raadgivere, Voldgiftsmænd og tildeels Föriere for disse Partier, hvorved der naturligviis aabnedes en viid Mark for deres Virken og Indflydelse i Lovgivningen og i Statsbestyrelsen. Sager af mindre eller local Interesse afgjordes i almindelige Forsamlinger af hvert Folk, men de större Anliggender, af almindelig Interesse for hele Gallien, afgjordes paa aarlige Forsamlinger af Deputerede fra alle Folkene, og her blev lettcligen og Druidernes Röst den lydeligste. Saaledes holdt og Druiderne i Særdeleshed en aarlig Forsamling paa et helligt Sted paa Grændsen af Carnuternes Land (Chartregebetet), hvilket de betragtede som Centrum af Gallien. Her indfandt sig og alle de som havde Processer, og underkastede sig Druidernes Dom i höieste Instants.

---

1) De bel. gal., l. 6, c. 13; Diod. Sic., l. 5, c. 31.

§ 5. Om Druidernes Privilegier, Magt og Indflydelse, om deres Boliger, Levemaade og nogle af deres særegne Skikke, og om Druidinderne.

Foruden de store Fordele, som for Druiderne uadskilleligen vare forbundne med at de ene vare de som dyrkede Videnskab og Konst, og at ingen Offring eller Gudsdyrkelse kunde blive gyldig og gavnlig uden ved deres Hjelp og Mellemkomst, vare de tillige i Besiddelse af flere andre Privilegier, der næsten ufeilbarligen maatte gjøre dem til de ene mægtige i Gallien. De vare aldeles frietagne, ikke alene fra alle Krigsbyrder og fra selv at føre Vaaben, men og fra alle andre Paalæg og Forpligtelser, som hvilede paa deres Medborgere. Deres Personer vare næsten ansete som hellige, og hver Forseelse imod dem ansaaes som langt strafværdigere end om den var begaaet mod nogen anden. Druidernê havde det Privilegium, aarligen i hver lille Stat at udnævne den som skulde beklæde den høieste Magt, med Titel af Konge, Vergobret eller andet. Dennes Myndighed var imidlertid meget indskrænket: han commanderede i Krig og raadede for Liv og Død, men iøvrigt var han i næsten alle andre Tilfælde af Vigtighed Folkets eller Druidernes Bestemmelser underkastet, sâa at disses Indflydelse ogsaa heri viste sig vægtig. Druiderne selv havde en Formand,¹⁾ som udøvede den høieste Magt iblandt dem og som vist meget bidrog til Sammenhold i Ordenen, og til at den ei tidligere udartede. Dersom, ved hans Død, ingen anden var udmærket nok til, uden Modsigelse, at bemægtige sig hans Plads, udvalgte Druiderne imellem sig hans Eftermand. Undertiden stredes flere om denne Værdighed, og glemte da ikke sjelden det Privilegium der dispenserede dem fra at føre Vaaben.

Saa stor en Magt, saa uimodstaaelig en Indflydelse som Druiderne havde paa Folkene i de sidste Aarhundreder før vor Tidsregning, have de neppe havt fra første Begyndelse, men de have lidt efter lidt forskaffet sig dem og sat sig fastere i Besiddelsen deraf. Neppe er det troeligt eller vilde det vel have været menneskelig mueligt, at Druiderne skulde stedse have benyttet denne Magt med fuldkommen Retsindighed eller modstaaet alle dens forførende Fristelser. Den blev derfor tilvisse ofte misbrugt: personlig Interesse og Herskesyge ledede ofte Dommerne, Spaamændene, de Lærde og Lærerne, istedetfor Sandhedskjerlighed, Dyd og Retfærdsfølelse; og Druidernes Stræben gik ufeilbarligen ofte ud paa at

1) Divitiacus Ædueren, som Cicero havde kjendt i Rom, og som fulgte Cæsar paa hans Tog, var udentvivel en saadan Er-

kedruide, og berømmes baade som oplyst og som mægtig i sit Land.

vedligeholde deres egen Magt og Anseelse, og at holde det Folk i Uvidenhed og haard Undertrykkelse, hvis timelige og evige Lyksalighed skulde været Maalet for alt deres Arbeide. 1)

Nogen bestemt Regel for Druidernes Boliger og Levemaade har der ikke været, i det mindste har der i disse hersket den største Forskjellighed. Nogle af Druiderne, som stode paa de vigtigste Pladser, udövede den höieste Magt og vare i Besiddelse af de store Rigdomme, som deres Orden i det hele skal have eiet, nöde visseligen og alle de Livets Beqvemmeligheder og Behageligheder, som den Tids Luxus og Industrie tillode. Den störste Deel af Druiderne have imidlertid prædiket og fört et mere eller mindre strængt og afholdende Levnet, der kunde være baade til Udmærkelse og Exempel, og, ligesom i alle andre Religioner, af mange ansaaes for en Guddommen velchagelig Ting, og

1) Laureau, hist. de France avant Clovis, vol. 1, p. 100 og fölg.

I Sismondi's hist. des François (v. 1, p. 3) findes fölgende Skildring af Druider og Galler: Il ne nous reste presque aucun monument du temps où pour la première fois les peuples sauvages des Gaules sortirent de leurs forêts. Nous savons seulement qu'ils se formèrent en sociétés, qu'ils cultivèrent la terre, se bâtirent des villes, se prêtèrent au commerce et reconnurent des chefs qui, sans les asservir, modérèrent leurs passions. Le pouvoir de leurs prêtres, qu'ils nommoient druides, balança celui de leurs magistrats; il facilita l'établissement de leurs lois, et leur donna pour sanction la sombre terreur de leurs cérémonies religieuses; il häta leur premiers développemens, et il y associa la masse entière du peuple, bien mieux que n'auroient pu faire des institutions toute politiques; mais il arrêta ensuite leurs progrès par une borne insurmontable. Beaucoup d'idées nouvelles, supérieures peut-être à celles que chaque individu auroit pu acquérir par ses propres forces, fu-

rent répandues par les druides, jusque dans les dernières classes du peuple. Le sentiment de la justice et du devoir, la croyance à une autre vie et la crainte des dieux vengeurs, donnèrent des règles plus précises à la morale nationale; mais ces règles furent tracées moins dans le but d'assurer l'avantage de la société, que d'affermir sur elle le pouvoir de ses prêtres; leur religion faussa leur esprit plus encore qu'elle ne l'éclaira, elle pervertit souvent la conscience au lieu de lui servir de guide, et elle enchaina la pensée qu'elle avoit d'abord réveillée. Un mélange de liberté et d'esclavage, de civilisation et de superstition grossière, de courage et de basses terreurs, fut le résultat du pouvoir des druides et des chaînes dont ils avoient chargé l'esprit humain. La nation gauloise ne pouvoit plus être considérée comme barbare, et elle n'étoit pas encore civilisée; déjà elle ne faisoit plus de progrès; laissée à elle même, lorsque les romains parvinrent sur ses frontières, elle n'auroit point eu la force de secouer ces honteux liens.

for en Vei til Forbedring og Salighed. Saadan Strængthed kan og have indskrænket Antallet paa dem som lystede at optages i Ordenen. En Deel af Druiderne boede paa høie, afsides Steder, afsondrede fra andre Mennesker, i Fællesskab med hinanden og med deres Elever, saa at de udgjorde et Slags Seminarium, om man saa tør kalde det her, og opholdt sig da i et stort eller flere smaae, tæt ved hinanden beliggende Huse. Saadanne Bygninger vare af Træe, klinede og dækkede med Leer, Grene og Halm;¹⁾ thi større Bygninger af Steen og fastere Materialier bleve ufeilbarligen først opførte i Gallien henimod den romerske Erobrings-Periode. Selve Rom bestod jo i sine første Dage kun af skrøbelige Bygninger, og det kan neppe antages at Gallerne til samme Tid skulde have opført solide Steenhuse. Byen Alisia skal rigtignok skrive sig fra Herkules; men dog er det nok rigtigere at antage at Marseille har været den første rette Bye i Gallien, og at før den Tid Navnet Bye ikke har betegnet andet end en Samling af Smaaehytter. En Deel af Druiderne, sandsynligviis de der fornemmeligen sørgede for Gudsdyrkelsen, Offringerne og Spaadomsvæsenet, beboede med deres Familier Huler eller Huse inderst i Skovene, ved de hellige Steder, der vare Gjenstandene for den almindelige Ærefrygt.

Afholdenhed fra ægteskabelige Forbindelser var ikke Druiderne absolut paalagt; imidlertid ansaaes udentvivel en saadan Afholdenhed for en prisværdig Gjerning, og de fleste af dem som aldeles vilde afholde sig fra Samqvem med det andet Kjøn, boede da ganske afsondrede fra andre Mennesker, i Hytter eller Huler, hengivende sig aldeles til Betragtninger, Tilbedelser, og hvad der i de Tider fordredes til Livets Ophold for en Eneboer.

Der kan vanskeligen gives nogen bestemt og udførlig Oplysning om Druidernes Klædedragt. Nogle Vink hentede hist og her og nogle faa gamle Afbildninger i Steen,²⁾ lade imidlertid formode, at de almindeligviis bare lange, hvide Klæder, et Slags Skjorte med Ærmer og en løs viid Kappe, bart Hoved og for det meste bare Been, langt Skjæg, ofte prydede og krandsede med Egelöv. Druidernes Överste bar udentvivel et Slags Scepter i Haanden, enten til Tegn paa sin Værdighed eller til Brug ved hellige Ceremonier.

Af Druidernes særegne Skikke ere allerede omtalte de som de iagttog ved at plukke deres hellige Mistel, saa vel som ved at samle nogle Medicinalplanter. Ligeledes er allerede nævnet den Skik hos Druiderne, at dræbe den som sidst

1) Strabo, l. 4.

2) Dom Martin, rel. des Gaulois, l. 1, 30;

Montfaucon, l'antiq. expliquée, v. 2, p. 2, l. 5, c. 6.

indfandt sig til de almindelige Forsamlinger, deels for at bruge Liget til Offringen og til Spaadommen, deels for derved at gjøre alle mere rede til at indfinde sig i rette Tid ved Forsamlingerne. For at holde Orden og Taushed ved disse, gik endvidere Betjente med Knive om iblandt de Tilstedeværende, og dersom nogen to Gange forgjæves var advaret om at tie eller forholde sig roelig, skares der ham uden videre et stort Stykke af hans Klædning, til Straf og Paa-mindelse.

Druiderne begyndte deres Maaned ved Maanens første Qvarteer og ei ved Nyet, have vi seet; mange af deres Forsamlinger, Offringer og Foretagender afholdtes og udförtes om Natten, som de troede gunstig til saadant og bidragende til at imponere Mængden. Ved Nyet blev Natten ogsaa lys nok til at foretage allehaande Bestillinger, og den Stund ansaaes for den lykkeligste til at begynde hvilkenksomhelst Gjærning.

Som hos alle de celtiske Folkeslag, saa og hos Gallerne stode Fruentimmerne i stor Anseelse. Deres Raad agtedes, deres Varsel havde Tiltroe, deres Bud og Bestemmelser fulgtes. I Slagene formaede de at standse de flygtende og at give de forsagte Mod.¹⁾ Ikke alene deres Mod og Skjönhed forskaffede dem denne Agtelse, men ogsaa den naturlige Klogskab hvorpaa de gave Beviser. I borgerlige Stridigheder skulle de have afsagt saa træffende Kjendelser, at Folket uvilkaarligen lærte, at tie til deres Domstoel. Ved Hannibals Tog igjennem Gallien blev det bestemt, at dersom en Galler havde at beklage sig over en Carthagenienser, skulde Sagen dömmes af den sidstes Övrighed, men i modsat Fald af et Raad af galliske Fruentimmer.²⁾ Middelalderens Elskovsribunaler have altsaa ikke været de første eller eneste offentlige, qvindelige Domstole i Gallien. Det er derfor ikke at undres over at ikke Druiderne alene, men ogsaa Druidinder have spillet en betydelig Rolle hos de gamle Galler.³⁾ Druidinderne blandede sig baade i religiöse og politiske Sager, og underviste selv de unge Fruentimmer, der skulde tage Deel i deres Bestillinger; men fornemmeligen gave de sig dog af med Troldomskonster og med at spaae. Man troede, at de for-

1) Cæsar, de bell. gall., l. 7, c. 26. Tacitus, germania c. 7 og 8.

2) Plutarchs moralske Skrifter, om Qvindernes Dyder.

3) Strabo l. 4; P. Mela, l. 3, c. 6; Bastholm VI, c. 7; Dom Martin l. 1, c. 27,

28, 29, l. 4, c. 13; Banier, Mythologie l. 5, l. 6, c. 3, 4; Picot, l. 2, c. 6, 7; Keysler, dissert. de mulier. fatidicis veterum Celtarum &c. § 52; Laureau, v. I, p. 112.

maacedé at vække Stormvinde paa Havet og at bringe det til Rolighed igjen, at forvandle sig selv og andre til hvilke Dyrskikkelser de vilde, undertiden at forsamlé sig og paa visse Dyr at gjöre Luftreiser hvorhen de vilde, at helbrede ellers ulægelige Sygdomme o. s. v.

Nogle af deres Spaadomme fik et Slags historisk Mærkværdighed og ere blevne bevarede: saaledes skal en Druidinde have forudsagt Alexander Severus sin Död og Dödsmaade, en anden have spaaet Aurelian om den cladiuske Slægts Navnkundighed, en tredie have forudsagt Diocletian at han skulde blive Keiser, og en fjerde have forkyndet at Julianus vilde igjen opreise Gudernes Altere.

I de fleste gamle Religioner finde vi, at visse geistlige Forretninger have været Fruentimmerne, og især de rene Jomfruer helligede. Som Romerne havde Vestalinder, saa havde Gallerne Druidinder af lignende Slags. Saavel paa Galliens, som paa Britanniens vestlige Kyster have flere større og mindre Öer været de vigtigste, og, som naturligt var, de sidste af Druidismens Sæder, og have havt nogle af dens mærkeligste Stiftelser.¹⁾ Blandt disse Öer vare især mærkelige Anglesea (Mona) paa Britanniens Vestkyst, og den lille Öe Sein (Sena) vestlig for Depart. Finisterre. Paa denne sidste var et berömt Orakel, og den Guddom som der særdeles dyrkedes var, efter al Sandsynlighed, Maanen. Ikkun Druidinder alene, og aldeles ingen Mandfolk, forvaltede Gudstjenesten og Orakelvæsenet paa Öen, og der fortælles, at disse ofte vare forbundne med blodige Offeringer endog af det grusomste Slags, samt at Druidinderne, der skulle have været ni i Tallet, undertiden her, i hellig Begeistring, overlode sig til afskyelige Excesser.²⁾ Man har undertiden villet tillægge Druidinderne i Almindelighed den fornemste Rolle ved alle Menneskeofferingerne i Gallien; dog indskrænker dette sig rimeligere til, hvad vi allerede have nævnet, at de ved saadanne Leiligheder, undertiden vare de der udförte Offerpræstens blodige og umenneskelige Dont. Som Vestalinder og deslige mueligen valgtes blandt unge Piger, fordi disses Phantasie lettest sættes i Bevægelse og bringes i en overtroisk Begeistring, saa kan maaskee og den ofte stedfindende, uregjerlige Voldsomhed af Qvindens Lidenskaber naar disse pirres, have paadraget dem det blodigste og unaturligste Hverv i den druidiske Gudsdyrkelse.

Ligesom hos Mændene, var og Afholdenhed fra Omgang med det andet Kjön en fortjenstlig Opoffrelse blandt Druidinderne. De deeltés i to Classer ef-

1) Mone, Creuzers Symbolik 6ter Th., § 110.

2) Paa flere andre Öer fandt det samme

Sted. See Dom Martin, de la religion des Gaulois, l. 4, c. 5, 14. Strabo, l. 4.

tersom de vare virkelige Præstinder eller blot Opvartende ved Gudstjenesten; og det er ikke ugrundet at antage, at de, ifølge den Grad af Afholdenhed de aflagde Løfte paa at iagttage, have været naturligen deelt i tre andre Classer: nemlig nogle, der, som Vestalinderne, opoffrede sig til at leve bestandig i en fuldkommen Afholdenhed og Kydskhed; nogle der, skjönt de sluttede ægteskabelige Forbindelser og avlede Börn, dog forpligtede sig til kun een Gang aarlig at mødes med deres Mænd og at omgaaes med dem, og nogle der førte et bestandigt ægteskabeligt Samliv, sørgede for deres Huus og deres Börn, og kun, ligesom deres Mænd, paalagde sig af og til en kortere eller længere Afholdenhed, eftersom deres gudstjenstlige Skikke fordrede det, for at ansces som rene og qualificerede til at udføre deres Forretninger.

III. *Druidernes Lære og Gudsdyrkelse.*

---

§ 1. Om Druidernes første og sande Lære. Esus. Ærbødighed for Egetræet.

Ethvert Folk er i sinf Begyndelse simpelt, dets Forestillinger og hele Liv bære samme Præg. Efterhaanden som det bliver større, og opnaaer en højere Dannelse blive og dets Begreber talrigere, mere udviklede og som oftest mindre rene; dets Forfatning og hele Væsen bliver mere sammensat, menneskelig Lidskab og personlig Interesse gjøre Forholdene vanskeligere, og alt som det Hele fjerner sig fra Sæmpelheden, blive Moral og Sæder mindre ædle og rene, det opfatter i sig en større Fordærvelse, og nærmer sig mere og mere en Undergang eller Omvæltning. Den samme naturlige Gang finde vi i Druidernes Lære og Gudsdyrkelse. Jo nærmere ved deres Udspring vi betragte dem, jo simplere, højere og ædlere maae vi erkjende dem at have været. I Tidens Løb have de udviklet sig til noget mere lyst og klart, noget mere omfattende; men de bleve smittede af menneskelige Feil og Ufuldkommenheder, de optog andre Lærers og Dyrkelsers Vildfarelser, vege tildeels ganske af fra deres oprindelige Character, og maatte da gaae under og rømme Pladsen for det Sande og Guddommelige, som havde aabenbaret sig paa Jorden.

Religiosissimi fuerunt Galli præ ceteris nationibus, hedder det paa flere Steder hos Fortidens Skribenter. Vare nu end disse Gallers religiøse Begreber i mange Henseender falske og vildfarende, saa geraader dog det anførte Vidnesbyrd deres Character og Tænkemaade til Ære. Iøvrigt, ved at omtale deres Lære og Begreber, maae man erindre, at det egentlige galliske Folk ikkun kjendte det udvortes og materielle af Religionen og Gudsdyrkelsen; Folkets Religion bestod nemlig i Grunden kun i at jagttage de moralske Leveregler, den udvortes Tilbedelse og de gudstjenstlige Skikke, som Druiderne foreskrev og lærte det; man maae erindre, at Folket var, endnu mere end de fleste andre Oldtidens Folk, uvidende om den egentlige Gudelære, om de guddommelige Mysterier, om alle Præsteskabets religiøse og philosophiske Begreber og Lærdomme, og at ikkun Druiderne vare bekjendte med og indviede i Religionen, dens Mysterier og de øvrige Datidens Forestillinger, hvilke de med største Omhue holdt skjulte og

hemmelige for enhver, der ikke optoges i deres Orden. Ifølge dette kunne vi og her i Flæng omtale Druidernes eller Gallernes Troe og Lære, uden at derved bør forstaaes andet end den i Gallien ene herskende.

Det fortjener særdeles at bemærkes, at der i den galliske Gudelære, selv i dens mest udartede Periode, fandt en langt større virkelig Ærefrygt Sted for det guddommelige, end der herskede i de romerske og græske Mythologier. Druiderne fremstillede aldrig Guddommen eller Guderne, som Spillebolte for alle de jordiske Ufuldkommenheder og Lidenskaber, de tillagde dem, i deres Forestillinger, aldrig de smaaelige menneskelige Svagheder, og gjorde dem ikke til Gjenstande for Fabler og Rænker af alle Slags, som de Dödelige maatte blues over, men som i alle Sydens og Östens Mythologier udgjorde den største Deel af Traditionerne om Guderne. Saaledes havde Gallerne ikke nogen egen Gud for Kjerlighed og Elskov, som Amor var det, de kjendte hverken den bolende, utugtige Venus eller Jupiters frække Ægteskabsbrud. Til samme Höihed i Begreberne om de guddommelige Væsener hörer det vel og, at Gallerne ikke forestillede sig disse af noget særskildt Kjön.

Ligesaa levende og glimrende, som den græske Mythologic blev ved at Guddommene begavedes med alle Lidenskaber og Tilböieligheder, saa mørkt og strængt et Auströg fik den galliske Lære ved sin Alvor, sin Hemmelighedsfuldhed, sin Grumhed og sine tildeels renere Forestillinger.

I de ældste Tider have Druiderne ikkun tænkt og forestillet sig en eneste Gud, et allerhöieste, almægtigt Væsen, hvem de iblandt alt andet og skyldte Tilbedelsen; men de speculerede ikke over dets legemlige Form, og gjorde ikke nogen materiel Afbildning deraf til Gjenstand for særdeles Ærefrygt.

Vi have troet, at kunne efterspore Gallernes Oprindelse fra de første Slægter, der efter Syndfloden udbredte sig over Jorden og befolkede den. Aldeles rimeligt er det derfor og, at vi ledes til Kilden af Druidernes første Lære ved at lægge Mærke til den iöinefaldende Overeensstemmelse mellem denne og Patriarchernes, de persiske Magers, Egypternes, Jödernes og flere tidlige Folks Troe, Gudsdyrkelse og Skikke.

Deels med Patriarcherne, deels med Jöderne havde Druiderne tilfælles: höi Ærefrygt for Egetræct og Ophold i Skovene, en Ypperstepræst, Brugen af Excommunication eller Forvisning fra Alterne og Gudsdyrkelsen, en aarlig Forsamling, blodige Offere, hvide Klæder for Præsterne, Agtelse for Qvindernes Spaadomsevne, Overdragelse af alt Ondt paa Offeret under offentlige Ulykker, Troe

paa Sjælens Udödelighed, Troe paa Floder, Vande og deres Kraft til at oplyse Skinsygens Tvivl, Antagelsen af kun tre Aarstider, og af at Folkets Vel beroede paa Præstestandens Rigdom, Velfærd og Talrighed 1). Med Magerne havde Druiderne baade Fredens og Krigens Skikke tilfælles; ingen af dem havde Templer eller Statuer, ingen af dem antog Gudens Oprindelse af Mennesker, eller forskjellige Kjøn hos Guder; begge Ordener forrettede, i hvide, simple Klæder, alle de gudstjenstlige Handlinger, lærte en Opstandelse til et andet, varigt Liv, toge væsentlig Deel i Lovgivning, Rettergang og Statsstyrelse og vare Fyrsternes Raadgivere. Fra første Færd have Egypterne heller ikke havt hverken Templer eller Billeder paa Guddommen. En vis Dyrkelse af Solen, Maanen og Elementerne, hvilken Druiderne efterhaanden optog, have de ligeledes havt tilfælles med de nævnte Folkeslag. Det er derfor ikke rimeligt at antage den Mening, at Druiderne skulde have deres religiøse Begreber fra Egypterne, fra Magerne alene, eller, saa at sige, være de samme som disse; men mere grundet er det, at Druiderne besad deres Lære om een alstyrende, usynlig, ulegemlig Gud og den dermed forbundne Dyrkelse, fordi de havde bevaret den fra de første Tider, i hvilke disse Forestillinger endnu vare de ene herskende, og at de endog meget længere, end det skedte iblandt de andre Nationer, holdt denne Lære frie for mere Fordærv og fremmed Indblanding 2). Til Bestyrkelse af den Paastand, at Druiderne have dyrket en høieste Gud, kunne vi og anføre, at Skandinaverne, stammende fra samme Egne, ogsaa havde denne Troe, og at Semnonerne 3), en Green af de germaniske Celter, paastode, at i en meget gammel, hellig Skov boede Gud, Alherskeren, hvem alle Ting vare underkastede og hvem alle Ting maatte adlyde.

Uagtet alt det hemmelighedsfulde Mørke, som skjuler Druidernes Forestillinger og deres hele aandelige Væsen, erkjendes dog useilbarligen, at dette høie, rene, ædle Begreb om den eneste sande, almægtige Gud bevaredes af dem saalænge som deres Lære og de selv existerede. Imidlertid har det naturligviis været mere fortrængt, mindre klart, herskende og gennemgribende, eftersom fremmed Dyrkelse blev blandet med den oprindelige og omsider ganske fik Overhaand, og eftersom den raae Folkemasses Trang til materielle Fremstillinger af det der skulde tilbedes mere og mere vandt Overmagten og tvang Druiderne til lidt efter

1) Dom Martin, l. 1, c. 4.

2) Dom Martin, relig. des Gaul. l. 1, c. 3, 4, 5; Bastholm, Unders. over de ældste Folks relig. og philos. Meninger VI, c. 2;

Duclos, mémoire sur les druides, dans les mémoires de l'acad. des inscriptions t. XIX.

3) Tacitus, Germania, c. 39.

lidt, stiltiende at give efter for Indførelsen af Guddomme i menneskelig Skikkelse og for Tilbedelsen af alle Slags Aander, der tænktes at residere i de mest forskellige Gjenstande paa Jorden.

Det høieste Væsen kan ikke, som Hedenskabets talrige Guddomme, have havt et Egennavn iblandt dets Tiberere, men Druiderne maae have betegnet det ved et Fællesnavn, der, ligesom i Jödedömmet og Christenheden, ved at bruges paa en absolut Maade, tydede paa Guds Egenskaber og derfor optoges til dermed at udtrykke Gud selv. Oldtidens Skribenter give ikke nogen bestemt Forsikkring om hvilket dette Navn har været; dog oplyses det af saa mange Grunde og Omstændigheder, at man upaatvivlelig med Sikkerhed kan antage, at det har været Esus, eller i det mindste Roden af dette Ord med de muelige Forandringer, som Udtale og den Tids Sprog have medført 1). Endelsen us er rimeligviis en Forandring eller Tilsætning af Latinerne; i det mindste svarer den ikke til de galliske Sprogformer. Es eller Æs har altsaa været Benævnelsen paa Guddommen i Almindelighed, hvilket og svarer til den skandinaviske Benævnelse As, af samme Betydning 2). Hertil kommer endnu, at det etruskiske Ord er Æsar 3), og da, som vi tilforn have bragt i Erindring, Umbre og andre italiske Stammer have havt deres eget, altsaa rimeligviis og deres Sprogs Udspring fra Gallerne, saa oplyser dette og Betydningen af Navnet Esus hos de sidste. Naar vi mindes det tidlige Fællesskab og Liighed, der har været mellem det græske og galliske Sprog, saa kunne vi, til Bestyrkelse af vor Mening om Brugen og Betydningen af Ordet Esus, maaskee ogsaa lægge nogen Vægt paa Formen og Betydningen af de græske Ord *αισα* og *Zeus*, hvoraf det sidste endog, blot ved Omsætning af de to første Bogstaver, bliver ganske det samme 4).

I hvad vi kjende om den druidiske Gudelære finde vi oftere Navnet Esus; vi kunne altsaa ikke tvivle paa, at Esus har været Druidernes Gud i Fortrinlighed. At Esus senere hen først er brugt som Navn paa den høieste blandt Guderne, og siden forblandet med Jupiter og Mars, eller at Navnet Esus har været disse tillagt, maae hverken undre eller vildlede os, og vil blive nærmere oplyst.

1) Don Martin I. 2, c. 2.

2) Keysler, Sect. 2, c. 2, § 8.
Finn Magnussen, Eddalæren 1ste Bog, II,
3, Ann. 8.

3) Svetonius, in vita Augusti, c. 97: . . . ;
futurumque ut inter deos referretur, quod
Æsar, id est reliqua pars e Cæsaris no-
mine, etrusca lingua Deus vocaretur.

4) D. Martin, I. c.

Druiderne ansaae Egetræet, og i Særdeleshed den paa det voxende Mistel, som helliget "Gud." Plinius 1), angiver og Mistelen som et Mærke paa, at "Gud" har gjort et særegent Valg af Egetræet; Egeskovene vare helligede til "Gud"; under dette Træe offredes til ham og tilbades han. Men alt dette fandt Sted uden at denne Gud tillagdes noget særdeles Egennavn, og uden at vi kunne finde ham at have været anderledes benævnet end ved Ordet Esus. Strabo (l. 3) oplyser os om, "at Celtiberier og de norden for dem boende Folk tilbade, ved Fuldmaane, en Gud uden Navn," og hvem kan denne have været anden end Esus! Paa flere Steder omtaler Lucanus 2) og spotter over, at Druiderne tilbade en "Gud" de ikke kjendte, og aflægger derved just Vidnesbyrd om det høiere i den Gudsdyrkelse, der betragtede Guddommen langt hævet over at kunne fremstilles ved Billeder eller tilbedes i menneskelige Skikkelser.

Det mangler ikke paa Statuer og Afbildninger af de andre Guddomme, som Fordærv og fremmed Indblanding senere indførte i den druidiske Gudelære, men vi kjende faa eller ingen af Esus, der kun i Overgangsperioden fra Monotheismen til Polytheismen har været forestillet ved hele Træer eller ved den blotte Bulle af Egetræer, hvilket og beviser den ganske særegne Maade, hvorpaa Esus betragtedes og ærdes. Den Afbildning, som findes paa de i 1711 i Notredame Kirken i Paris opgravede Mindesmærker fra Tibers Tid, forestiller ogsaa Esus i Forbindelse med Egen, og saaledes udstyret, at han hverken kan forvexles med Jupiter, Mars eller nogen anden af den Tids Guder.

Ved en Eeg havde Gud aabenbaret sig for Abraham; i Egen, under Egen tilbade Abraham og Patriarcherne Gud, den ubekjendte, som ikke havde noget andet Navn; og denne samme Dyrkelse er det vi kunne antage at have bevaret sig hos Druiderne endnu meget længere end hos Sydens og Östens Nationer. Iøvrigt vedblev jo længe dette Begreb om Gud, skjönt forvirret, at være herskende hos

1) l. 16, c. 44.

2) Pharsalia l. 1, v. 447.

Vos quoque qui fortes animas, belloque parentas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima securi fudistis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus, moremque sinistrum
Sacrorum Druida positis repetistis ab armis.
Solis nosse deos, et cæli numina vobis,
Aut solis nescire datum: Nemora alta remotis
Incolitis lucis. — — —

l. 3, ved at beskrive en Skov, hvor Træerne
vare helligede til Esus:

v. 414.

Ipse situs, putrique facit jam robore pallor
Attonitos: non vulgatis sacrata figuris
Numina sic metuunt: tantum terroribus addit,
Quos timeant, non nosse deos. — — —

v. 423.

— — — medio cum Phoebus in axe est.
Aut coelum nox atra tenet, pavet ipse sacerdos
Accessus, dominumque timet deprehendere luci.

flere gamle Folk: uagtet der er flere Meninger om hvad derved skal forstaaes, anføre vi dog her den "ubekjendte Gud", som Athenienserne dyrkede 1); Egypterne kaldte den ypperste Gud Amun, den Skjulte; hos Jöderne kaldtes han usynlig, unævnelig, skjult, ophöiet, evig; selv Hedningerne beskrive Jödernes Gud saaledes 2); Samaritanerne have og benævnt Gud ligesaadan 3). Den Gud, som Druiderne ærede, først alene og siden som den överste, uden at tillægge ham noget Egennavn, er derfor og tilvisse denne samme ubekjendte Gud, hvem de betegnede ved Ordet Esus.

Paa hvilken Maade Druiderne have tænkt sig, at Guddommen virkede paa Verden og Menneskene, styrede dem og vitterliggjorde sin Indflydelse og Villie, kunne vi, af hvad vi kjende om dem, ikke tydeligen see eller udfinde.

Esus, som först var Druidernes eneste, ukjendte, unævnelige Gud, blev siden, da den raae Folkemasses Trang til billedlige Fremstillinger fik mere Vægt, og den större Overtroe begyndte at antage flere Guddomme, gjort til den överste Gud, Albeherskeren, Alfaderen. Læren om Jupiter, som Himlenes Herre, som Guders og Menneskers Fader, begyndte at indsnige sig og forvirre Forestillingen om Esus, der, da de ikke begge kunde bestaae med samme Functioner, efterhaanden blev forvexlet med Jupiter. Denne blev ofte kaldt Esus, og Romerne, som intet Begreb havde om hvad Esus betydede, gjorde Jupiter, ogsaa i Gallien, til överste Gud, saa at Læren om og Trøen paa Esus indskrænkedes til Druidernes hemmelighedsfulde Kundskab og Dyrkelse alene. Massen af Gallerne fandt det meget fatteligere at antage den legemligen fremstillede Jupiter som Himlenes Herre, end den dem uforklarlige Esus, og lode Billedet fortrænge det Virkelige. At angive Aarstallene for disse Overgange er os umueligt, saameget mere som det indsluttede og hemmelighedsfulde i Druidernes Væsen og Færd har berövet os næsten alle bestemte Oplysninger herom. Vist synes det imidlertid, at Esus og Jupiter en Tid lang begge have været dyrkede tilsammen i Gallien.

At Esus, af Cæsar og andre, feilagtigen er bleven antaget for at være den samme som Romernes Mars, kan ligeledes forklares, dels af Romernes Mangel paa Begreb om en Esus, dels af den ukjendte, almægtige Guds tidligere og vidt udbredte Dyrkelse. Hvor ofte nævnes ikke Gud i Bibelen som den "frygtelige, den der indgyder en hellig Rædsel, som Hærenes Gud?" Men disse Tillægsord

1) Apostlernes G., 17, 23.

2) Lucan, Phars., l. 2, v. 592.

Cappadoces mea signa timent, et dedita sacris
Incerti Judæa Dei, mollisque Sophene.

3) Udförligere herom i Dom Martin, l. 2, c. 2.

kunne og fuldkommen svare til Beretningerne om Esus, og tillige forklare, at han er bleven antaget for Mars, Krigens og Kampens frygtelige Guddom. *Heus, hæus, hæusus* betyder i det gammel bretagniske frygtelig, rædsom, og saaledes skildre ogsaa Romerne at have fundet Gallernes Guddom ¹⁾. At man ikke har villet tvivle paa, at et saa stridbart Folk, som de gamle Galler, havde en egen Krigsgud i de Dage, da der ei var Dyrtid paa saadanne Væsener, kan ikke findes forunderligt. I den Beretning Cæsar ²⁾ giver om Gallernes Offeringer til Krigsguden, maatte Romerne, der vilde underordne Alt deres egne Forestillinger, vel falde paa at erkjende deres Mars. Ikkedestomindre kan jo alt dette, som vi see, meget vel forenes med Tilbedelsen af Esus, af den samme Gud, som Jøder og andre Verdens ældste Folkeslag kaldte den ubekjendte, almægtige Gud, den frygtelige Himlens Herre.

Hos alle Jordens ældste Folkeslag have Træer i Almindelighed og Egetræet i Særdeleshed været Gjenstanden for Ærefrygt og Tilbedelse. Lundene vare de hellige, indviede Steder, hvor Herren tilbededes; i eensomme Lunde og under Egetræer reistes hans Altere, og eftersom Menneskene vånslægtede gik de over fra at betragte Træerne blot som indviede til Guden, til at holde dem for Gudens Opholdsted, for dens Billede, for Guden selv. Hos ingen har Troen paa Egetræets Hellighed været mere og længere i Hævd end hos Druiderne. Vi have omtalt hvor vigtig og uundværlig en Rolle det spillede i deres hele Gudsdyrkelse. Det betragtedes successive som Gud indviet, som Guddomsbillede, som selve Guddom; og alle Oldtidens Skribentere vidne om den hellige Rædsel Druidernes Lære indgav Folket for Egen og de hellige Egelunde ³⁾.

1) Bochart (*Chanaan* l. 1, c. 42) hidleder og forklarer Ordet Esus af österlandske og afrikanske Sprog.

Tacitus (*Germania*, c. 39) beskriver det Rædsomme, der er forbunden med at gaac ind i de Skove, der ere Guddommen helligede og hvor den formenes at kunne opholde sig.

2) *De bello gallico*, l. 6, c. 17.

3) *Lucanus*, *Pharsal* l. 3, v. 399 og fölg., beskriver en Skov ved Marscille, som Cæsar lod omhugge:

Lucus erat longo nunquam violatus ab ævo,
Obscurum cingens connexis æra ramis,
Et gelidas alte summotis solibus umbras.
Hunc non ruricolæ Panes, nemorumque potentes
Sylvani Nymphæque tenent, sed barbara ritu
Sacra Deum, structa sacris feralibus aræ;
Omnis et humanis lustrata cruoribus arbor,

v. 426.

Hanc jubet immisso sylvam procumbere ferro,
Nam vicina operi, belloque intacta priori
Inter nudatos stabat densissima montes,
Sed fortes tremuere manus, motique verenda
Majestate loci, si robora sacra ferirent,

Hvilken er Grunden, Oprindelsen til den særdeles Dyrkelse, som Egen var Gjenstanden for iblandt Druiderne? Besvarelsen af dette Spørgsmaal angiver Oldtiden os ikke med nogen Bestemthed; den maae staae i Forbindelse med Betragtningen af den omtalte Ærefrygt Træet nød blandt alle Oldtidens Folkeslægter 1). Maaskee tilbade Druiderne tildeels Egen for Mistelens Skyld, som voxer paa den, og som de tillagde saa stor Vigtighed og Betydning; Egens Størrelse og Skjönhed alene kunne have tildraget sig deres særdeles Opmærksomhed; dens Löv, dens Grene, dens hele ærværdige Udseende kan have vakt en særdeles og bellig Ærefrygt hos dem; de kunne have æret den, fra første Færd, af Taknemlighed fordi dens vidtudstrakte Grene gave Lys og Skygge, fordi den Frugt, som den til Overflödighed bærer, var en sædvanlig og nødvendig Føde for det omvankende og endnu lidet vinskibelige Folk. Maaskee kunne ogsaa vor Slægts første Stammer, i Trang til at gjøre sig selv anskueligt hvad de forestillede sig om Herrens Almagt, Verdens Skabelse, enhver aandelig og legemlig Udvikling og Udbredelse paa Jorden, have troet i alt hvad der voxede, i hvert Træe i Almindelighed, og i Egen i Særdeles, som Træernes Første, at see et Billede paa alt dette; længselfulde efter at nærme sig Guddommen, som den Skibbrudne, der griber en Planke, den være sig end nok saa liden, i Haab om, at den kan hjælpe ham til Strandbredden, kunne de have fundet en Lethed til at hæve sig paa Andagtens Vinger, og en vis Tilfredsstillelse naar de gjorde deres Bön til Herren under dette prægtige Træ, der kunde synes dem frembragt af Intet, ligesom Gud havde frembragt Verden, der ved de til hvert Blad fordelte og virkende Safter kunde erindre dem om hvorledes Guds Almagt strækker sig allevegne hen, endog til det mindste, der ved sin faste Stamme og sine vidtudstrakte, mangfoldige Grene kunde være en Lignelse paa hvorledes alt Liv udvikles, hvorledes Menneskene spredes om paa den vide Jord, og dog styres og næres ved det milde, kraftige Forsyn. Den hellige Skrift giver os Beviser nok paa denne Ærefrygt for Træer og Lunde; vi behöve kun at nævne More Lund, Mamre, Beershaba, Egen ved Sichem, for at

In sua credebant redituras membra secures.
 Implicitas magno Cæsar terrore cohortes
 Ut vidit, primas raptam librare bipennem
 Ausus, et æriam ferro proscindere quercum,
 Effatur merso violata in robora ferro:
 "Jam ne quis vestrum dubitet subvertere sylvam,
 Credite me fecisse nefas." Tunc paruit omnis
 Imperiis non sublato securo pavore
 Turba, sed expensa Superiorum et Cæsaris ira.

v. 445.

— — — Gemere videntes
 Gallorum populi: muris sed clausa juventus
 Exultat. Quis enim læsos impune putaret
 Esse Deos? — — —

1) Dom Martin, 1, 2, c. 6.

Picot, 1. 2, c. 7.

bringe disse i Erindring.¹⁾ Uvilkaarligen ledes man og her til at tænke paa hvilken Rolle Asken Ygdrasil spiller i Nordens religiøse og kosmogoniske Ideer, hvor megen eller liden Forbindelse der saa kan være imellem dette Træe og de hellige Egetræer. Ikke til Ygdrasil alene drages vor Tanke: Træet er det almindelige Billede vi gjenfinde i alle ældgamle Forestillinger om Verdensfrembringelse og Verdenssystem; dagligen læse og lære vi jo og om Kundskabens Træe i Edens Hauge, om Livsens Træe i Johannes Aabenbaring.²⁾ Egetræet var Jupiter helliget. Det dodonæiske Orakel var oprindeligen et Egetræe.³⁾ Skulle vi ved alt dette ledes paa den Tanke, at Naturen allevegne har opvakt den samme Troe hos Menneskene? eller er det ikke rimeligere herved at tænke paa, at alle de siden efter saa forskellige Religioner, ere udsprungne fra en og den samme oprindelige Troe og Dyrkelse, og at kun Tid og Omstændigheder, ved forskjellig Indflydelse have gjort dem forskellige og forskjelligt afvigende fra deres første Reenhed? Have Druiderne, mere end de andre Overtroens Landes Lærere og Præster, næret og udviklet Ærefrygten for Egen, Trædyrkelsen, som de kunne have vedbeholdt fra deres Udspring, fra deres tidlige Slægtskab med Patriarcherne, kan da ikke ogsaa det bestyrke den Mening, og gjøre det saameget rimeligere, at de mere end andre samtidige Nationer, have bevaret og næret Læren om en eneste almægtig, usynlig Guddom, der hverken kunde dele sin Almagt, sin Tilbedelse med andre, eller forestilles i menneskelig Skikkelse, eller virke som Mennesker og som Hedenskabets Afguder? Kort sagt, at Esus har været Ordet Gud, men er først sildig bleven et Egennavn for en blandt de mange hedenske Guder.

§ 2. Om Druidernes forskellige Guddomme, deres Afbildninger og Dyrkelse.

Næsten kunne vi sige nu at have omtalt Druidernes Gudelære, og at hvad vi skulle til at omtale er deres Afgudslære. Overgangen er skeet lidt efter lidt. At udvikle Detaillen af denne Forandring kunne vi ligesaa lidt, som med Bestemthed at angive Aarene hvori den forefaldt. Samqvem med andre Nationer i de sidste Secler før vor Tidsregning, og fortrinligviis den romerske Erobring og Overmagt, ere imidlertid baade Motiverne til at den druidiske Lære fornemmeligen blev svækket, besmittet og forandret ved Optagelse af nye Guder, og Perioden i

1) 1ste Mose Bog, c. 12, v. 6; c. 13, v. 18; c. 21, v. 33; c. 35, v. 4; Josue Bog, c. 24, v. 26; Hoseas, c. 4, v. 13 &c.
2) Videre om Træets kosmogoniske og kos-

mologiske Betydning i Finn M^s. Eddalære, 2den Bog, I, 2.

3) Ritter, Vorhalle eur. Völkerg., 4 Abschn., 2de C.

hvilken det er skeet. Under det romerske Herredømme fik ikke alene romerske Guder Indfødsret i Gallien, men man drev det ogsaa der til at bygge Templer for Roms Keisere.

Et Folk, hvis Indbildningskraft ikke er ordnet ved Kundskabernes Lys, ikke er undertrykket ved Fornuftens eller en guddommelig Aabenbarings Baand, kan ikke fæstes til Begrebet om en eneste Gud; alt hvad der forbauser det og vækker dets Beundring bliver let en Gjenstand for Dyrkelse. Saaledes maatte og Gallerne faae mere end een Gud. Træer, Bjerger, Vande og mangfoldige andre Gjenstande bleve dyrkede; men for i en vis Grad at ordne deres Begreber, fæstedes disse til nogle fornemste Guddomme, og en ordnet Gudsdyrkelse maatte opstaae. Gallerne optog visseligen ikke ubetinget Phönicierne, Egypternes eller Grækernes Guder, men det er jo vel mueligt, at Kundskaben om egyptiske, phöniciske, puniske Guder, har ledet dem i at udfinde og udstyre de Hovedguder, som de selv vilde antage, som de dannede efter deres egne Begreber, Sæder og Characterer. Alle Folkeslægter have havt denne Tilböielighed til at dannø sig Guder efter deres eget Billede, begavede med deres egne Fortrin og Mangler, og Gallerne kunne vel heller ikke siges ganske frie for denne Anthropomorphisme. Jo mere Druiderne nærmede sig Tiden til den christne Læres Udbredelse i deres Land og deres egen Undergang, desto mere saae de sig nödt til at indlemme flere og flere fremmede og selvopfundne Guddomme og guddommelige Væsener i deres Dyrkelse, og til at befordre disses Tilbedelse. Meget vel maae vi imidlertid vogte os for at ledes vild af Romerne, naar de ligefrem kalde de galliske Guder med den romerske Mythologies Egennavne, Jupiter, Mars, Mercur, Apollo, Minerva, Diana o. s. v., og man maae undres over hvorledes de romerske Skribenter, forblindede af nationale Fordomme, troede allevegne at finde deres egen Religion, og uden Skye antog deres egne og Barbarernes Guder for ganske de samme. Fordi en gallisk Guddom har havt denne eller hiin Egenskab, denne eller hiin Forretning tilfælles med en eller anden romersk Gud, og vi endog stundom betegne dem begge med det latinske Navn, maae vi altsaa dog ingenlunde ubetinget antage og udgive dem for ganske de samme.

De Gjenstande, som i Druidernes Overtroes og Afgudslæres Tid nöde guddommelig Tilbedelse iblandt dem, vare enten Guder, (deels almindeligen antagne, deels paa særskildte Steder dyrkede), eller blotte Aander, med hvad dertil hörer. Vi ville, omtale de fornemste og mest almindeligen anerkjendte, i denne Orden, og mere eller mindre vidtløftigen, eftersom de synes at have været vigtige. Den Rang hvorefter de have været dyrkede og ansete, kunne vi ikke indlade os paa

nöiagtigen at angive, da vi ikke herom have tilstrækkeligen bestemte Oplysninger. Her saavel som i næsten alt hvad Druiderne angaaer, er det egentlige Væsen, den aandelige Anskuelse bleven skjult og gaaet tabt for os, og vi maae behjælpe os med hvad man har kunnet erfare om det ydre i den offentlige Gudsdyrkelse, og om de fornemste Ytringer der vare vitterlige i Folkereligionen.

Taranis var Gallernes Gud for Lyn og Torden; han skal have været anset for Himmels og Jordens Herre og Menneskenes Fader. Dog har han neppe, som nogle have ment, længe eller almindeligen af Gallerne været anset som den øverste og fornemste Guddom.¹⁾ Taran er det galliske og bretagniske Udtryk for Lyn og Torden; taranu, tordne, tonner, tonare. Det nordiske Thor skal kunne være af samme Rod som bretagnisk thori, at bryde, nedtordne. Overeensstemmelsen mellem dies jovis, jeudi, di-jou (bretagnisk), Torsdag, Donnerstag, thursday tyder og paa Overeensstemmelsen mellem Jupiter, Thor og Taranis.²⁾ Jupiter er bleven dyrket i Gallien, derom vidne baade Beretninger, Statuer og Indskrifter; men denne Guddom er først indført der efter Romernes Erobring, er benævnt baade Jupiter, Jovis og Jou, og er dyrket ganske som Romerne gjorde det. Vi have allerede omtalt at Jupiter blev først af Romere og Galler forvevlet med Esus, og at han siden for største Delen fortrængte denne. Da Taranis havde samme Functioner, som Jupiter, bleve ligeledes disse aldeles forvevlede og, om man tør bruge det Udtryk, Jupiters Dyrkelse absorberede aldeles Taranis, saa at denne ligefrem kan betragtes som en gallisk Jupiter, eller maaskee endog blot som en gallisk Benævnelse paa Jupiter Tordneren. Iøvrigt haves kun meget lidet fyldestgjørende Oplysninger om hvem og hvad denne Taranis har været.³⁾

Esus, ogsaa Hesus, er noksom omtalt i den absolute Betydning Gud. Esus maae kun her have sin Plads, som den der senere hen ansaaes som Gudernes Överste, forvevledes med Jupiter og delte dennes Dyrkelse, og som den der af Romerne, saavel som maaskee og af mange blandt Gallerne selv, ansaaes for en speciel Krigsgud og forvevledes med Mars. Til denne Guddom indviede Gallerne deres i Krigene gjorte Bytte, til ham offrede de fangne Dyr og — Mennesker. Vi have viist hvorledes Esus, den frygtelige, Hærenes Gud, meget let og naturligt, i den med romersk Mythologie blandede Folkereligion, har kunnet blive anset for

1) Bastholm, VI, c. 2.

2) Latour d'Auvergne, c. 5; Picot, I, 2, c. 7; Münter, Kirchengeschichte von Dän. u. Norw., B. 1, C. 1, § 3.

3) Dom Martin, I, 2, c. 4, 5, 7, 8; Montfaucon, ant. expl., v. 2, p. 2, l. 5, c. 1.

den speciele Krigsgud, til hvem disse Indvielser og Offeringer gjordes. Mars blev tilvisse indført og dyrket som Krigsgud i Gallien, men den galliske Guddom, som ganske svarer til Forestillingen om Mars og er bleven forvexlet med denne var *Camulus*.¹⁾ Den Mening, at *Camulus* kun har været kjendt og dyrket i visse Provindser, kan ikke med fuld Vished modsiges; men i saa Fald erstatter den speciele Dyrkelse af *Esus* som Krigsgud tilfulde Savnet af en egen saadan. Baade Inscriptioner og historiske Beretninger vidne iövrigt om at Mars af Gallerne har været dyrket med megen Varme. Mars blev ogsaa dyrket under flere locale Tilnavne, saasom *vincius*, *britoviüs*.

Det kan ikke betvivles, at Gallerne jo have dyrket en *Herkules*; maa- skee oprindeligen den phöniciske *Herkules*, som det er rimeligst at antage for den der fortælles at have reist i Gallien, ægtet en Kongedatter i Landet, her- sket over det og bidraget til dets Oplysning. At *Herkules* og *Merkur*, der nævnes som levende Personer i den gamle galliske Krönike, findes iblandt de galliske Guder, gjør at Gallerne ikke kunne siges ganske frie for, i Tidens Löb, at have forgudet enkelte af de største Mænd, der havde levet iblandt dem; hvoraf vi ellers ikke finde Spor i deres Lære. *Herkules* har vel i Gal- lien været tillagt Styrken og de samme Attributioner, som andetsted, *Köllen* og *Lövehuden*, men dog vides i Grunden intet tilstrækkeligt oplysende om den egent- lige *Herkules's* Tilbedelse i Gallien. Den Guddom derimod, som Romerne, uden tilstrækkelig Undersögelse, antog for deres *Herkules*, fordi han med denne synes at have havt nogen udvortes Liighed, var Gallernes *Ogmios*, *Ogmion*, *Ogmi*.²⁾ Navnet betyder, celtisk, veltalende, og kan udledes af *oga*, *ogum*, *ogma*, der skal betyde Bogstaverne, Videnskaberne, Videnskabernes Hemmelighed; derfor optoges det og som et blot Tillægsord, og den galliske *Herkules* kaldtes *Herkules Ogmios*. Herved oplyses ogsaa den Beskrivelse, som *Lucianus* giver den Guddoms Afbildning, som han antog for en *Herkules*: han forestilledes nemlig, som en skaldet, rynket, affældig Olding, med Lövehud, Kölle, Bue og Pile, som förer efter sig en Mængde Mennesker, der villigen følge ham og ere bundne ved Læn- ker, der gaae fra Gudens Tunge til deres Ören. Ved *Ogmiosbilledet* forestilles den personificerede Veltalenhed, som Gallerne holdt i stor Anseelse, og ved den sæere Forbindelse imellem dette og de andre Figurer, den henrivende Magt som

1) D. Martin, I. 2, c. 36, 37.

2) Lucian, om den galliske *Herkules*; Dom Martin, I. 2, c. 10, 11, 12; Picot, I. 2,

c. 7; Keysler, Sect. 1, c. 2, § 5; Bast- holm, VI, c. 4; Bochart, Chanaan, I. 1, c. 42; Latour d'Auvergne, c. 5.

Veltalenheden udöver over Menneskene. Mercurius tillagdes oftere, baade i og udenfor Gallien, Lövehuden og Köllen som Attributer. Disse og flere Grunde lede os til at antage at, skjönt Gallerne vel maaskee have æret Herkules som en Styrkens Gud, saa er dog Ogmius kun en særskildt billedlig Fremstilling af Veltalenheden, som en af de Konster for hvilke den galliske, saavel som den romerske Mercurius har været Gud, Mester og Beskytter; eller med andre Ord, Ogmius er en af de Former og Functioner under hvilke den galliske Teutates er bleven æret og dyrket; hvorom mere snart vil forekomme. Et af de Tilnavne under hvilke Herkules temmelig almindeligen har været tilbedet i Gallien, udvise adskillige Statter og Indskrifter, at have været Macusanus; og denne Herkules Macusanus, som har ført et Slags Fork, har sikkert havt noget med Herredømmet paa Hav og Floder at bestille.

Uagtet upaatvivleligen Esus, og siden efter venteligen Jupiter eller Taranis, have havt første Rang blandt Gallernes Guder, saa har dog ingen været mere almindeligen dyrket end Teutates eller Merkur,¹⁾ der saa at sige har været Gallernes Livgud, den der tillagdes de fleste og forskjelligste Hverv. Romerne tillagde formodentligen denne, saavel som den egyptiske Teut, Navnet Merkur, for den Liigheds Skyld, de fandt imellem disse og deres egen Mercurius. Om Teutates skulde være udelukkendæ af gallisk Oprindelse er vel at tvivle paa, og Liigheden baade i Navn og Bestillinger gjør det ikke urimeligt, at nogle af de første Begreber om ham kunne være tagne fra Egypterne, enten directe, eller igjennem Spaniens Beboere, der og ærede Teutates. Navnet har paafaldende Liighed med det phöniciske Taautes, det puniske Teutat, det egyptiske Thau, Theut, Thot, det germaniske Theüt, Thuisco. Teut-tat-e betyder endnu i celtobretagnisk "Menneskenes Fader han er;"²⁾ i denne Dialect betyder ogsaa Merc eller Merx Vare, Handel, og Ur Mand, hvilket udgjör Gudens andet Navn, hvorfra ogsaa dies Mercurii, Dimercher, mercredi; det tredie Navn, Ogmius, have vi nys omtalt.

Ligesom den galliske Guddom, Romerne betegnede ved Navnet Mercurius, har i Gallien været tilbedet under tre forskjellige Navne, saa har ogsaa Cæsar anført dens Væsen efter Folkereigionen i en Triade eller Trehed (af hvilke vi siden

1) Montfaucon, ant. expl., v. 2, p. 2, l. 5, c. 1.

2) See Pag. 4; Latour d'Auv., c. 5; D. Martin, l. 2, c. 9; Bochart, Chan., l. 1, c. 35, 42; Bastholm, VI, c. 5.

Münter, i sin Religion der Carthager, omtaler ingen Theut, intet lignende Navn, iblandt de carthaginiensiske Guder.

ville nævne flere, characteristiske for Druidismen): han var Förer og Vogter paa Veiene, alle Konstners Opfinder, og Handelens Beskytter.¹⁾ Uagtet Cæsar vel kun har kjendt det Ydre af Druidismen, kun lidet melder om dens egentlige Væsen, og i meget kan have taget feil, saa kunne vi dog hovedsageligen henføre alle denne Guddoms Functioner under de anførte tre Rubrikker, til hvilke og de tre anførte Navne ville kunne svare.²⁾ Efter Triadens tre Dele var altsaa Merkur Teutates, Sjæleføreren i og efter Livet paa Jorden, Merkur Ogmius den almindelige Verdensaand, og Merkur, Mercher, den jordiske levende Verdens Væsen.

Teutates betyder Menneskenes Fader; Liigheden i Navn og Bestilling leder til at antage ham for den samme som Germanernes Theut eller Thuisko; efter Cæsar skulle Gallerne stamme ab Dite patre, og denne Dis være Plnto.³⁾ Denne sidste maatte man altsaa vente at finde i største Ære og Anseelse; men intetsted findes Spor af hans Tilbedelse, förend længe efter det romerske Herredømmes Begyndelse. Der er altsaa den største Sandsynlighed for at antage at Teutates har været ment ved Navnet Dis, og at han i Qvalitet af Folkets Stamfader, har været Gallerne ligesaa kjær som Thuisko var Germanerne.⁴⁾ Ved det nye Carthago var en Forhöining, antaget for Mercurius's Begravelse, og kaldet Mercurius-Teutates.⁵⁾ Teutates er her brugt for tumulus, infernus; hvorefter følger at Teutates, som havde været Gallernes Stamfader, var den afdöde Merkur, hvem Underverdenens Anliggender vare overdragene. Merkur Teutates kunde saameget lettere forvexles med Pluto, som de begge vare Underverdenens Guder og, efter Romernes Fabellære, forrettede undertiden hinandens Bestillinger. Almindeligen var Merkur betragtet som den der förte Sjælene til og fra Underverdenen; Cæsar siger, at Gallerne havde om Merkur samme Mening som andre Folk; det var da Teutates der havde

1) De bell. gall., l. 6, c. 17. Deum maxime Mercurium colunt: huius sunt plurima simulacra: hunc omnium inventorem artium ferunt; hunc viarum atque itinerum ducem; hunc ad quæstus pecuniæ mercaturasque habere vim maximam arbitrantur.

Tacitus, Germ., c. 9. Deorum maxime Mercurium colunt, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare fas habent.

2) Mone, Creuzers Symbolik, 6ter Th., § 113; Dom Martin, l. 2, c. 15. Vi erindres ogsaa her om Mercurius's Tilnavn Trismegistus.

3) See foran pag. 30.

4) Pelloutier, hist. des Celtes, l. 1, c. 13.

5) Titus Livius, l. 26, c. 44.

Nogle Philologer forkaste denne Læsemaade og udelade paa dette Sted ganske Ordet Teutates. Ogsaa har Ordet tumulus ikke altid Betydning af Gravhöi. Men som jeg her har forstaaet dette Sted, er det forklaret af mange; og foruden den her gjorte Anvendelse, kan denne Mercurius Teutates ved Carthago, nöiere bestyrke Formodningen om Analogie mellem den galliske Teutates og den nordafrikanske Theut.

Sjæleførelsen, og da Druiderne betragtede Döden, som en kort Epoke i et vedvarende Liv, saa blev deels den egentlige Pluto dem aldeles overflödig, deels blev Teutates dem derved end mere anselig og frygtelig. Indskrifter bevise, at i Gallien har været dyrket, som Underverdenens Guder "Venus, Mars og Mercurius." Vi skulle ikke her udfinde hvilken Gud der har været ment ved den romerske Mars, der ellers aldrig har Plads i Underverdenen, men kun lægge Mærke til, at alle tre ere latinske Navne, at Mercurius ogsaa her staaer istedetfor Pluto, og er altsaa Gallernes Teutates, deres Sjælekonge og Sjælefører. Almindeligheden af Teutates's Dyrkelse bliver altsaa forklarlig, eftersom han ansaaes for i levende Live at have været Gallernes Stamfader, og efter sin Död at være Sjælens Herre og Förer, og eftersom han tilbades i disse to Egenskaber.

Ogmios var det andet Navn, den anden Fremstilling af Teutates blandt Druiderne. Som saadan var han Guden for Veltalenheden; Opfinder af alle Konster, de Reisendes Veiviser og Herskeren over alle Veie.¹⁾ Gallerne ærede og prisede Veltalenheden höit; de maatte derfor vel og hædre dens Beskytter, og vi have seet at Druiderne vare ikke blottede for industriel Kyndighed. Det er maa-skee tildeels for at tilkjendegive de to sidste Egenskaber, at Ogmios gaves Köllen og Lövehuden, deels som de Veifarendes Beskytter, deels som den der, med sin Vrede, straffede dem, som nægtede at vise Gjæstfrihed.

Den tredie Form af Teutates eller Merkur, var som Handelens og Vindingens Gud, og kaldtes da ved det galliske Navn Mercher. Ved Handel og Vinding bidrog Merkur til at samle Rigdomme; Pluto var af Romerne anseet som disses Uddeler; Gallerne, som för havde haft nok i een Gud, kunde let overspringe denne Forskjel; og her er altsaa et Motiv mere til at troe, at de have holdt Pluto og deres Handelsgud for en og den samme. Herved ere ogsaa Gallerne komne til at ansee Guldet, hvilket Merkur hjalp dem til at vinde, for en passelig Gjenstand at offre denne Guddom; og denne Bestyrkelse i den Skik, at ansee Guld og Sölv som Helligdomme, og at skjænke det til Guddommene paa de indviede Steder, har bidraget til at saa store Masser, som det omtalte aurum tolosanum, ere blevne samlede paa enkelte Steder.

1) Ritter (Vorhalle eur. Völkerg., Abs. 4, Cap. 2), antagende baade Ogmios og Merkur for at være Herkules, den höieste Gud, Grændæguden, Veiguden, gjør begge Navnene eensbetydende og begge

eiendommelig celtiske. Han forklarer Ogmios af *ογμος* en Linie, en Plovfure, en lige Vei, og Merkur, ikke af *merx*, men af det celtiske *merc*, mærke, betegne, Kjendemærke.

Den Hengivenhed og Erkjendtlighed Gallerne nærede for denne tredobbelte Guddom, vi her kunne indbefatte under det ene Navn Mercurius, viser sig ved, at der af ingen af deres andre Guder er fundet saamange Afbildninger og Statuer som af denne. Dog kan det ikke undgaae vor Opmærksomhed, at af Merkur Handeldsguden findes flest Billeder, af Merkur Ogmios ikkun faa, og af Merkur Teütates saagodtsom ingen. Grunden hertil maae ufeilbarligen ligge i, at Teütates's Tilbedelse og hele Væsen var mest overensstemmende, mest forbunden med Druidernes ældre Lære, og at den hele Forestilling om Teütates vist er den første Afvigelse fra den simple Troc, fra den udelukkende Lære om Esus. Merkur som Handeldsgud er en yngre Forestilling; Afbildningen af ham kan skyldes romersk Indflydelse, saameget mere som det dog, hvilket siden videre omtales, først er efter denne Indflydelses Begyndelse at Gudebillederne bleve almindelige. Det er derfor heller ikke at undres over, at disse Billeder hovedsageligen alle ligne de romerske og græske, og at omtrent de samme Attributer findes ved dem alle. De der tillægges Ogmios have vi nævnet; for Teütates kjende vi ingen; Handeldsguden Mercurius havde i Gallien, som andetsted, sin Merkurstav, sin Hue med eller uden Vinger, en Hane ved Siden af sig, en Pung i den ene Haand; stundom findes han og med Amaltheas Horn, men ogsaa det forklares jo meget godt hos den der udbreder Velstand og befordrer fredelige Sysler. En Besynderlighed og Særegenhed ved den galliske Mercurius er derimod hans Fremstilling uden Kjön, og paa mange af Statuerne for Handeldsguden med een eller tvende Ringe, befæstede ved et smalt Bælte, istedetfor Kjönsdelene. Dette kan tyde paa, at Rigdommene ikke skulle være noget særdeles Kjön forbeholdne, ligesom andre Nationer udtrykte dette ved at gjøre Merkur af begge Kjön; eller ogsaa det kan vidne om, at Gallerne i det hele ansaae Guderne hævede over den Menneskelighed at være af et vist Kjön, og at de vilde antyde den Reenhedstilstand, uden hvilken de mente man ikke burde nærme sig Guderne og Helligdommen.

Der offredes Guld til denne Guddom; men Teütates krævede ogsaa, efter Druidernes Mening, Menneskeoffere 1), hvilke bragtes ham paa de allerede omtalte Maader.

Merkur blev af andre Oldtidens Folk ofte antaget og dyrket som Mithras eller Solen; ligeledes har det ogsaa været Tilfældet i Gallien, at Mercurius har

1) Lucanus, Phars. l. 1, v. 444:

Et quibus immitis placatur sanguine diro
Teütates, horrensque feris altaribus Hesus,
Et Taranis scythicæ non mitior ara Dianæ.

været den Afbildning hvorunder man har tilbedet og forestillet sig Mithras, baade i Skikkelse af en sædvanlig Mercurius, og som en nøgen Merkur, staaende paa Ryggen af en Oxe. Teütates, som Menneskenes Fader, kan ogsaa meget vel tænkes betragtet for den samme som Solen, hvilken jo hyppigen tilbades som alt det paa Jorden Levendes Frembringer og Opholder.

Endnu bemærke vi slutteligen, at Mercurius i Gallien har været dyrket og fremstillet under flere andre Tilnavne, men som have været locale eller fremmede; saadanne ere Cissonius, Artaius, Arvernus, Isarnodorus. Isarnodorum, Jerndör, (latiniseret af eiserne Thüre) var Navnet paa et meget berömt, ham helliget Tempel ikke langt fra Lyon. Jerndören var sandsynligviis en af de syv der spillede en væsentlig Rolle i den mithraiske Dyrkelse, og gennem hvilke Sjælene skulde passere. Benævnelsen af dette Tempel er altsaa et Vidnesbyrd saavel om det i Gallien brugte Tungemaal, som om den mithraiske Dyrkelse.

Belenus har og været dyrket som Gud af Druiderne, han har været det endog för Romernes Tid. Det kan ligesaalidt være Tvivl underkastet, at Belen er den de romerske Skribentere kalde den galliske Apollo, som at han er den Forestilling, under hvilken Solen almindeligst dyrkedes i Gallien. Bel-en-us skal i bretagnisk betyde "langt over os, langt over vore Hoveder;" og Belisama, en Indskrift der er henført til Minerva, skal betyde "dette er Bel." Overhovedet finde vi Navnet Bel som Rod til Navne af samme Betydning og med Hentydning til Solen, baade i græsk, phönicisk, syrisk, i de fleste ældre Sprog og Mythologier 1). Belen og melen skal desuden i bretagnisk betyde blond, guul, Egenskaber der vel kunne passe til Solguden.

Belenus har i Gallien nydt en dobbelt Dyrkelse, nemlig som Solgud, Mithras 2), og som Lægekonstens Guddom. Det kan være, at det er som Præster af Belenus i sidste Qualitet, at Druiderne have dyrket Lægekonsten. Denne övedes ikke uden overtroiske Ceremonier. Den Plante, vi kalde Bulmeurt, var Belenus helliget, hed derfor Belinuncia, ligesom hos Romerne apollinaris; den sögte og anvendtes endnu i senere Aarhundreder med særdeles Omstændigheder. Som Solgud har Belenus været tidligst og almindeligst dyrket, og som saadan paa forskellige Steder ogsaa havt locale Tilnavne, saasom Peninus, Abelius, Dolichenus.

1) Latour d'Auv., c. 5; Bochart, loc. cit. See endvidere om Belenus Bastholm, loc. cit.; Finn Magnusen, Eddalære, 1ste Deel, § 71; M. Ausonius, prof. burd. Attius Patera; Mone, loc. cit.; Dom Martin, l.

2, c. 13 &c.; Selden, de diis syris, synt. 2, c. 1; Münter, Religion der Carthager, III, 1, IV, 11.
2) Caylus, Rec. d'antiq., v. 3, part. 5, pl. 93 & 94.

Ilden, der af flere Oldtidens Folk betragtedes som Mithra's Billede paa Jorden, har visseligen ogsaa af samme Grund været æret af Druiderne, og paa visse Steder været vedligeholdt som indviet til Belenus. Druiderne, som Belenus's Præster, brugte at antage Tilnavne dragne af denne Guddoms Mysterier; og under det romerske Herredømme blev dette Præsteskab eksklusivt og arveligt i visse Familier. Mithra's Fødsel helligholdtes paa den første Dag i Aaret ved en almindelig Fest, paa hvilken alle muelige Excesser bleve begangne, og hvor Druiderne udmeiede og forklædte sig paa alle Maader, som Gjøglere, som Fruentimmer, som Dyr af alle de forskjellige Arter, der vare Mithras indviede og henhørte til hans Mysterier eller havde Navn tilfælles med noget Himmeltegn eller Stjerne. Solens velgjørende Virkninger paa vor Klode maatte naturligen lede til at tilskrive den mangehaande Velgjerninger, og til at dyrke den under forskjellige Former; da imidlertid Billeddyrkelsen først er bleven Druiderne ret egen ved den fremmede Indflydelse, er det og rimeligt, at Afbildningerne af Belen have været i den græske og romerske Mythologies Smag. En i det 17de Aarhundrede ved Marseille funden Statue af Dolichenus viser Guden som en opreist Figur staaende frit paa Ryggen af en Oxe i Bevægelse; hvilket træffer sammen med den omtalte lignende Fremstilling af Mercurius som Solgud. Der gives tydelige Spor af Belens Orakler i Gallien.

Efter Solen var og Maanen i stor Ære blandt Gallerne, men det lader sig vanskeligent afgang om den har været almindeligen tilbedet under noget allevegne lige antaget Navn. At Druiderne særdeles dyrkede denne Nattens Dronning bevises noksom af den Kraft de tillagde dens Indflydelse: alt hvad der af Vigtighed skulde foretages maatte begyndes ved Nyemaane eller i dens første Qvarteer; ved Maanens Lys holdtes baade politiske og gudstjenstlige Forsamlinger. Minerva er bleven dyrket i Gallien, men sandsynligviis først scent, og neppe almindeligen. Belisana skulde efter nogle Vidnesbyrd være det Navn, hvorunder hun kjendtes af Druiderne; men dets Overensstemmelse med Belenus, Belinus, Belis, og den anførte bretagniske Opløsning af dette Ord berettiger til at troe, at det har været et af de Navne, under hvilke Maanen har været dyrket 1). Ogsaa anføres der, at der til Ære for denne Gudinde vedligeholdtes en Ild paa Alterne 2), hvilket godt kunde passe til Maanedyrkelsen. Belisama er udledt af Baaeth samain, Belth samain, Himlens Dronning eller Herskerinde, Juno Olympia, ligesom Bel, Belenus af Baal, Baal samain, Himlens Herre, Jupiter Olympius. Indskrifter vise de to Navne Minerva og Belisana, eller Belisama, samlede ligesom Jupiter Taranis, Mercurius Teutates,

1) Bochart, loc. cit.

2) Solinus, c. 22.

Merkurius Ogmius, Apollo Belenus o. fl. Som Minerva var Jupiters Datter, forestilles og i nogle Fabellærer Maanen som Solens; ogsaa derfor kunne altsaa saavel Belisama som Minerva begge have været Maanenavne 1). Isis har været baade kjendt og dyrket i Gallien, og maaskee særdeles i Paris. Hvorledes og naar Isis er bleven dyrket, og hvor almindeligen bekjendt Navnet har været, ville vi ikke afgjøre; det anførte er nok til en Bekræftelse mere paa Maanedyrkelsen i Gallien. Nehalennia er maaskee det Navn under hvilket Maanen mest har været dyrket, især paa Kysterne og paa Öerne omkring Gallien 2); paa Öen Sein for Exempel. Bensozia, Herodias, Noctula ere Navne ved hvilke, i den galliske Overtroe, Maanen har været betegnet. Arduinna er bleven antaget for en Skovenes eller Jagtens Gudinde, lignende den romerske Diana, som heller ikke er bleven ubekjendt i Gallien. Diana er imidlertid ogsaa bleven brugt som et af Navnene paa Maanen eller paa det Væsen, der forestillede dens Virkning og Natur; mueligen kan altsaa Arduinna, efter hvem Ardennerskoven skal være kaldet, ogsaa være en af Benævnelserne for Maanen. Denne havde sine Mysterier ligesom Mithra havde sine. Druider vare Solens Præster; det er troeligt, at det var Druiderne forbeholden at være Maanens, at bevare dens Mysterier og at betjene de Orakler, der tilskreves den. Saadanne Druidinder kunne de för omtalte, paa Sena og andre Öer sig opholdende, have været. Maanen eller Maanegudinden havde hos Druiderne mange og meget forskellige Afbildninger; den eiendommeligste, betydningsfuldste og ældste har imidlertid været en ganske nøgen, opreist staaende qvindelig Figur, med to Slanger snoende sig om hendes Been og rækkende Hovederne op til hendes Bryster; hun griber med begge Hænder om Slangerne og synes at hæves i Veiret paa dem.

Af reen galliske Guddomme kunne vi endnu anføre nogle, skjönt de ikke ere tilfulde bekjendte og det ikke kan bestemt afgjøres hvorvidt de have været almindeligen dyrkede, eller kun paa enkelte Steder. Saadanne ere en Onuava, fremstillet ganske besynderligen, blot som et Hovede med to Slanger, to Vinger og noget af en Fiskekrop; denne Guddom er antaget for at have været noget lignende den himmelske Venus, og af nogle for at være en Slags Minerva. Tarvos Trigaranus, eller Tyren med de tre Traner, har udentvivl været anraabt om Orakelsvar og om Afgjørelser i Stridigheder 3). Volianus antages af nogle for

1) Selden, de diis syria, synt. 2, c. 2; Münster, Rel. der Carth., VI, 1, 10.

2) Keysler, D. Martin.

3) Denne forklares som den britaniske høieste Gud Hu, thi det valiske Tarvo trigaran skal betyde "Tyren med de tre

en Vulkanus lignende Guddom. Cerunnos fremstilles med Horn, og enten nøgen eller forskjelligt drapperet. Han ansees som Gud for Jagten, hvilken Gallerne dreve meget, og hvilket Formen af hans Horn lede til at formode. Man har ogsaa troet i Cerunnos at finde en gallisk Bacchus. Iøvrigt findes Spor af, at Gallerne have havt adskillige andre hornede Guddomme. Cybele eller Hertha, Herthus, som æredes baade i det sydlige og nordlige Europa, fandt ogsaa tildeels Dyrkelse i Gallien, formodentlig som Jordan eller dens guddommelige Fremstilling, og paa samme Maade som hos andre Folkelag, ved Procession med hendes Billedstøtte i en med to Køer forspændt Vogn, ledsaget af hendes Præster.

Hvad reent romerske Guder angaaer, da finde vi endvidere Spor af, at saavel Bacchus, Vulcanus, Ceres, Proserpina, som andre lignende have været dyrkede i Gallien. Fornemmeligen har det vel været af de der levende Romere; men det kan heller ikke slaae feil, at de jo have været adopterede og ærede ogsaa af mange af de Indfødte. Overhovedet blev under det romerske Herredømme den romerske Mythologie aldeles hjemme i Gallien, men i visse Dele, paa visse Steder bevarede den i sin egen Form, i andre Dele og paa de fleste Steder blev den derimod saaledes indflettet med den allerede smittede druidiske Gudelære, at det er umueligt tilfulde at udfinde eller adskille hvad der egentlig havde hjemme i Gallien og hvad der er fremmed, især da vi ikke have nogen fuldstændig Kundskab om hvad Druidismen tidligere besad af eiendommeligt, og altsaa hvad den Tid efter anden har optaget eller modificeret. Det maa derfor heller ikke forundre, om vi her ofte bruge ubestemte og tvivlsomme Udtryk, hvor vi gjerne ønskede at kunne afgjøre med Bestemthed.

Ligesom andre Folks Gudelærer havde deres Skjæbnens Møer, Norner, Parcer, saa havde Gallerne ogsaa deres Mödre, Matroner, Fruer ¹⁾, (mères, maires, matres) der i Hovedsagen vare de samme: de vare tre Søstre, forestode Barnefødslerne, bestemte Livets Længde, den Fødtes Rigdom og Lykke, alt eftersom man formaade at gjøre sig dem gunstige. De findes afbildede med Blomster, Frugter og undertiden med Overflødighedshornet, hvilket passer til deres Uddeling af Velgjerninger. De mange Tilnavne, som ere dem givne, have ikkun betegnet de Steder, hvor de bleve dyrkede og hvor man har indviet noget til dem.

Traner", og Overdruiden kaldtes ved visse
Mysterier *Garanhir* o: den høie Trane.

1) Keysler; D. Martin, l. 4, c. 23 &c.

Disse Gudinder have ufeilbarligen været Oprindelsen til de siden efter saa talrige, saameget virksomme og meget anseete Feer, fatuæ, landlige guddommelige Væsener, Sulfer, Sulever, Dever, Comodever o. s. v., der, allevegne udbredte, strakte deres Indflydelse allevegne hen. Af saadanne Væsener nøiedes den galliske Overtroe ikke med at have qvindelige, men antog ogsaa en Mængde mandlige, som kaldtes celtisk Teus, Dusii, og vare Incubi eller Nisser af alle Slags, tildeels af samme Natur som Sylvaner, Fauner og andre deslige. Dverge og Nisser vare Skikkelser under hvilke de hyppigen viste sig og övede deres Bedrifter.

Mere Opmærksomhed fortjener imidlertid den Aand- og Geniedyrkelse, som fra tidligste Tider var almindelig iblandt Gallerne. Cæsar anfører, at de germaniske Celter ikkan dyrkede Guder de kunde see, nemlig Solen, Vulcanus og Maanen 1). Ved Vulcan menes her vel ikke Smedenes Gud, men Ilden. Foruden Sol, Maane og Ild, finde vi og, at Gallerne have tilbedet Elementerne, Luft, Vand og Jord, saavel som næsten alle Naturgjenstande, Træer, Stene, Bjerge o. s. v. Imidlertid kan man ingenlunde tilskrive dem at have anset disse Gjenstande selv for Guddomme; de antog ikkun, at hver saadan Gjenstand var Sæde og Opholdssted for en Aand, som i og ved den yttrede sin Virken, og hvis Gunst de søgte at tilvende sig. Ethvert Naturphænomen, Torden, Lynild, Regn, Vandets Brusen og Löb, Ildens Flammen og andet mere, betragtedes som directe Virkninger af de Aander, der boede i Luft, Vand, Ild, Jord o. s. v. De antoges at besidde ligesaamegen Kundskab om det Nærværende og Tilkommende, som Magt til at virke; derfor raadspurgtes de og baade om hvad der var og om hvad der skulde skee. Den Ild, som skulde vedligeholdes, maatte ikke slukkes, fordi den deri boende Aand da blev husvild; det Træ, der var indviet, ikke afhugges af samme Grund. Vindene maatte æres for at forskaffe sig de velgjørende og afvende de skadelige Virkninger, som de i dem boende Aander formaaede at tilveiebringe. Især dyrkedes Nord-Nordvestvinden, under Navn af Circius, som var den der ofte anrettede de største Ödelæggelser i Landet, men som og havde den heldigste Indflydelse paa Luft og Clima 2). Aander tilbades baade i det stormende Hav, i Søer, Floder, Bække og Kilder; nogle vare frygtelige, andre velgjørende, helbredende, lykkebringende. De i Floderne boende troedes især at lægge Sandhed og Troeskab for Dagen, hvorfor den som mistænktes kastedes i Vandet og gik

1) Bell. gall., l. 6, c. 21.

2) Tilbedelsen af Circius agtedes i den Grad,

at Augustus lod for denne Guddom opføre et Tempel i Gallien.

til Bunds eller flød, eftersom han var skyldig eller ei. Rhinen var Gallernes Ganges, og i saa Henseende mest anseet; en saadan Prøve, anstillet i den med smaae Börn, beviste Mödrenes Troeskab eller Utroeskab.

Slutteligen maae vi ogsaa bemærke, at Gallerne, siden det romerske Herredømme, ydede en stor Mængde Byer, ja Provindser og selve hele Landet en vis Dyrkelse, og at der findes Spor af en Mængde saadanne Guder, Gudinder eller herskende og beskyttende Aander, der ikke have baaret andet Navn end Byernes og Provindsernes, og som for største Delen kun i disse have været erkjendte, som f. Ex. Nemausus, Vogesus, Aventia, Bibracte, maaske den för omtalte Arduinna og flere.

§ 3. Om Afgudsbilleder, Altere og Templer i Gallien.

Det er allerede noksom bemærket, at Druiderne ikke vedkjendtes Billedstötter i deres Gudsdyrkelse i dens oprindeligere og simplere Tilstand. Dette hidrörte fra den omtalte Troe, at deres Guder vare Genier, virkelige Aander, som det altsaa var upasseligt at give menneskelige Skikkelser. Da de desuden tænkte sig disse Aander residerende i Elementer og Naturgjenstande, troede de ikke ved Bönner eller Besværgelser at kunne formaae dem til at forlade disse for at tage Bolig i selvgjorte Billeder. Det raee Folks Trang til legemlige Fremstillinger af hvad det skulde tilbede, af hvad det skulde tiltroe en indgribende og mägtig Virken paa alt hvad det selv, dets Velfærd i og efter Livet angik, paa alle Jordens og Himlens Anliggender, gjorde imidlertid at Afgudsbillederne saameget lettere fik Adgang, da Gallerne, ved deres Vandringer og ved de i deres Land boesatte Nyebyggere, kom til Kundskab om andre Folk og deres Afgudsbilleder, og fremfor alt da den romerske Overmagt ikke alene opfordrede dem til hvad de gjerne vilde, nemlig fremstille legemlig Gjenstandene for deres Dyrkelse, men ogsaa tildeels, middelbart og uvilkaarligen, tvang dem til at erkjende de romerske Guder og til at aabne disses Statuer og Dyrkelse frie Indgang i Landet 1). Afgudsbillederne maatte da i Gallien blive af tre Slags: de uden Forandring adopterede romerske, de romerske, modificerede noget efter galliske Begreber og efter de afvigende Forestillinger Gallerne gjorde sig om de Guddomme der vare de samme som, eller meget lignede de romerske, og for det tredie de Afgudsbilleder der

1) Montf., ant. expl., v. 2, p. 2, l. 5, c. 2:
Hors quelques médailles nous n'avons
point de figure de dieux que nous puis-

sions assurer être des anciens Gaulois,
lorsqu'ils étoient en liberté, et qu'ils vi-
voient selon leurs lois.

vare aldeles galliske, nemlig dannede udelukkende efter galliske Forestillinger, eller fremstillende Guddomme som vare Gallerne ganske egne.

De af første Slags behöve ingen videre Omtale; de vare enten ligefrem indförte af Romerne, eller de kunne betragtes som Gjæster, der taales af Höflighed, bevarede tildeels for at smigre Herrerne og æredes af Föielighed for disse.

De af andet Slags vare, og maatte rimeligviis være de talrigste. Blandt disse maae regnes de af Mercurius, Jupiter, Mars, Camulus, Herkules, Diana, Cybele. Skjönt de tildeels have et gallisk Præg, saa er dog deres græsk-romerske Oprindelse umiskjendelig: de have omtrent samme Udseende og före næsten ganske de samme Attributer, hvilke ogsaa i den mere udartede og sammensatte druidiske Mythologie finde deres Betydning. Mangfoldigst af disse ere, som anført, Merkurs Billedstötter: som Handels, Vindings, jordisk Fordeels Gud greb han og saa meget ind i det daglige Livs Anliggender, at det er höist forklarligt, at personlig Interesse og Egennytte have mangfoldiggjort de ham helligede Billeder.

Af det tredje Slags have vi nævnet nogle og kunne anföre nogle flere; men det ligger udenfor vor Plæn her at afgive fuldstændige Beskrivelser af dem. Saadanne vare f. Ex. Billeder af Cerunnos, der forestilledes som en Mand med to store Elsdyrshorn ud til Siderne; Tarvos Trigaranus, som en Tyr med tre Traner paa Ryggen; Onuava, som et Qvindehoved med to Vinger, to Slanger og noget af en Fiskekrop; Mehalennia, som et Fruentimmer med en meget lang viid Kjole, et Klæde paa Hovedet, en Hund ved Siden af sig, o. s. v.

Iövrigt var det i den romerske Periode meget almindeligt, at tragte efter at gjøre Guddommene sig selv og andre gunstige ved at indvie til dem Stene og Plader med Indskrifter paa, men som oftest uden Billeder eller Statuer.

Det bör ikke undgaae vor Opmærksomhed, og er maaskee et paafaldende Beviis paa Druidismens oprindelige Simpelhed og Druidernes Bestræbelser for at bevare reent for fremmed Indblanding hvad der egentligen udgjorde det væsentlige af deres eiendommelige Lære, det nemlig, at vi ikke finde Spor af, at Esus, Teütates og Taranis have været afbildede ¹⁾, disse tre, som vare Druidismens fornemste og egentlig mest characteristiske Guder, som det altsaa maae have været Druiderne mest magtpaaliggende at bevare selvstændige og uantastede, og som Folket derfor sandsynligviis heller ikke har formaaet at gjøre sig et billedligt Begreb om, eller formastet sig til at fremstille under nogen menneskelig Skikkelse. Solen og

---

1) Paa det ene, i Paris fundne Billede af Esus nær, fra Tiberii Tid. See Montf., ant. expl., v. 2, p. 2, l. 5, c. 1.

Maanen have Gallerne unægteligen ydet Tilbedelse længe förend deres Undertrykkelse af Romerne; derfor stemmer det og fuldkommen overeens med det her sagte, at man vanskeligen kan afgjøre under hvilke billedlige Former disse to Himmellegerer have nydt guddommelig Tilbedelse, samt at de Billeder paa dem, vi kjende, ere af romersk Smag og fra sildigere Tider. I samme Grad som Solens og Maanens Dyrkelse har været gammel og eiendommelig hos Druiderne, have de derfor rimeligviis stræbt at holde den reen for fremmed Indblandelse og forhindret Opfindelse og Indförelse af Billedstötter, der legemligen forestillede disse Gudomme og gjorde deres Dyrkelse mere haandgribelig, men mindre mystisk og ophöiet. Efterligningerne af de romerske Guder vare de hyppigste: deels var det naturligviis dem Romernes Nærværelse uvilkaarligen formerede, deels havde Druiderne ikke Interesse ved at holde Billederne borte, naar de ikke kunde forhindre Gudernes Tilbedelse; tvertimod kunde de endog have Interesse af disse Afbildninger, da de saameget lettere kunde paastaae, at de fremmede Guder vare af mindre Rang og Magt end deres eiendommelige, naar de ikke engang vare ophöiede over at fremstilles i menneskelig Skikkelse.

De underordnede, mindre almindelige galliske Guddommes Billeder ere ligeledes færre, hvilket ogsaa bestyrker den Mening, at det dog kun fornemmeligen har været Romerne, disses Trang til og Sands for billedlige Fremstillinger, som skaffede Afgudsbillederne Indpas og Borgerret i Gallien.

Alt dette vidner uomstödeligen om, at Afgudsbilleder först have været frit tilstüdede i Gallien, i den druidiske Gudelære, efter den romerske Erobring, og at det er Romerne, der, fra deres Herredömmes Begyndelse i dette Land, have almindeligen indfört Brugen af at fremstille Guderne legemligen ved Afgudsbilleder.

Overgangen fra den oprindelige Simpelhed i Religionen til den almindelige Billeddyrkelse har ikke været pludselig. Den udannede Folkemasse har stedse Vanskelighed ved at hæve sine Tanker til noget höiere end hvad den har for Öie. Egetræet og Fyrretræet troedes först blot at angive de Steder, hvor det var Gud behageligst at modtage Tilbedelse og Offring. Uvidenheden forstod maaskee ikke længe at skjælne imellem Træets Indvielse til Guden og en Fremstilling af denne, og gik over til at antage det for en saadan. Hvor Aanden var udannet og Tænkningen ikke fornuftigen ledet, blandedes let Fremstillingen med det Fremstillede, og Træet kunde saaledes efterhaanden blive betragtet som Gudebillede og som Guddomssæde. En gammel Egestamme, endog naar Livet i den er ophört, har ved sig selv noget ærværdigt, og kan gjøre et Slags Indtryk paa os; hvor meget naturligere da, naar den baade i sin Fremväxt og Affældighed, i Aarhundreder,

havde været en Gjenstand for Ærefrygt 1). Overgangen til at antage Afbildninger af Guderne har da bestaaet i at Gallerne have under visse Omstændigheder brugt visse Gjenstande som Sindbilleder paa den Gud de tilbade, uden derfor at antage dem som virkelige Billeder. Et Sværd, en Landse, en Træestamme og deslige kan derfor være ført omkring og æret som et Symbol paa Guden, ligesom Arken blandt Jöderne, som Korsets Tegn blandt de Christne. Saadanne Træestammer, Stene eller andet kunne vel og, efterhaanden som Konster bleve Gallerne mere bekendte og som de vege mere af fra deres Religions første Simpelhed, være lidt efter lidt blevne tilsnittede, og tilsidst have nærmet sig en dyrisk eller menneskelig Form, hvorefter de da af Overtroen ere blevne uddannede til formelige Afgudsbilleder. Saadant kan have givet Romerne Anledning til at troe, at virkelige Afgudsbilleder brugtes i Gallien allerede da Cæsar drog did. Afgiver Historien enkelte Motiver til at troe, at Gallerne længe før Cæsars Tid have dyrket romerske Guder og deres Billedstötter, saa heroer dette enten paa Misforstaaelser af Navne, eller paa at Marseillaneres og andres Handelsforbindelser kunne have ført en saadan Guds Billede og Navn til et enkelt Sted fjernt i Gallien.

Som Symboler, ja mueligen endog undertiden som hellige Idoler, kunne vi ansee en Deel af de fra Druidernes Tider endnu bevarede mærkelige Steenmonumenter, der findes hyppigen i England og Frankrig og tildeels i de nordlige Lande, hvor celtisk Troe kan have havt Sæde. De saakaldte Rokkestene af forskjellig Beskaffenhed 2) (rockingstones, pierres branlantes, pierres croulantes, celtisk Dolmen eller Tolmin) ere de mest paafaldende. Nogle saadanne Stene vare afrundede underneden, nogle vare gjennemborede, og Börn puttedes igjennem Hullerne for at helbredes; nogle have venteligen været brugte til at bekræfte Orakler og Spaadomme, ja endog til selv at give Orakelsvar.

Til enhver Gudsdyrkelse, den være saa gammel den vil, den være simpel eller sammensat, har hört Brugen af Altere saasomt Offringen ikke var blot aande-

1) Therebinthtræet, Egetræet, der opnaaer en Alder af flere Hundrede Aar, tjente i den fjerne Oldtid til historiske Mindesmærker, til Betegnelse og Gjenkjendelse af visse Steder; heri kan ogsaa naturligvis søges en Grund til den religiøse Ærefrygt, hvormed disse Træer bleve betragtede.

2) Mone, i Kreuzers Symb., v. 6, § 109; Münter, om Rokkestene paa Bornholm, i antiquariske Annaler, 3^{die} Bind, 1ste Hæfte, hvor fornemmeligen citeres Cambry, monuments celtiques, Borlase, antiquities of Cornwall og Archeologia britannica; Dom Martin.

lig, men at materielle Gjenstande, det være sig af hvilket Jorderige det vilde, bleve frembaarne som Offere til Guddommen. Vist er det ogsaa, at Druiderne have betjent sig af Altere ved deres Gudsdyrkelse, at de paa og ved Altere have foretaget en stor Deel af de Offringer de bragte Guden til Ære og Forsoning. Fornemmeligen have de søgt at anbringe Altere i Egetræets Skygge eller i de hellige Egelunde, men mange Altere have tilvisse ogsaa været reiste udenfor disse, paa Steder hvor andre Omstændigheder gjorde det tjenligt eller nødvendigt. At Egelöv og Egegrene, i hvor Alterne end vare, behövedes til deres Beredelse og Helliggjörelse, have vi allerede omtalt. Alterne vare vel snart af opkastet Jord, snart af Træe, enten sammentömrede eller bestaaende af en eneste Træbul, eller og af Steen, enten een Blok eller flere sammenslæbte, med en stor Steen til Bedækning. Kun de sidste have kunnet bestaae i Varighed med Tiden, og de ere naturligviis det eneste Slags som den sildigere Efterslægt endnu har kunnet finde bestaaende. Fra den mere dannede, romerske Periode haves saadanne Altere, forfærdigede med en vis Kunst og Ziirlighed, og prydede med Emblemer og Indskrifter. Fra den renere druidiske Tid og fra det simplere galliske Folks Hænder findes derimod mange Steder endnu de raae Steenaltere, saaledes som de have været reiste af aldeles utilhugne Steen, og saaledes som de have været brugte baade i det nordlige og vestlige Europa.

Om de germaniske Celter fortæller Tacitus 1), at de ingen Templer havde, fordi de betragtede Guderne som altfor store, altfor ophöiede til at man torde ville bygge dem Huse og slutte dem, der udsrakte sig over den vide Verden, ind i et indskrænket Rum, saadant som et Tempel eller andet indelukket Sted. Gallerne havde i de ældste Tider heller ingen Templer, og det er troeligt, at de i den Henseende have næret samme Grundsætninger som deres germaniske Brödre 2). Jordens ældste Folk havde ingen Templer, men kuu Altere, opreiste paa höie eller indviede Steder; og da, som vi have seet, Druiderne sandsynligviis havde bevaret mange af Patriarchernes simplere Begreber, saa er det og troeligt, at de ikke tidligt ere faldne paa at bygge Templer. Numa Pompilius's og hans förste Romeres Ideer om ei at skulle forfærdige Afgudsbilleder og Templer, vare rimeligviis oprindelige af gallisk Herkomst ligesom de italienske Folk hvorfra han stammede, og tale for at Gallerne, i de förste Dage, ikke have tænkt sig at skulle have Billeder og Templer. De ældste Folkeslags vidtlöftige Vandringer i de förste Aarhundreder indtil

---

1) Germania, c. 9.

2) Banier, mythologie, I. c.

de naaede de Lande Forsynet havde bestemt dem til blivende Opholdssteder, og den mere eller mindre nomadiske Levemaade de have fört saalænge indtil de nedsatte sig i Byer og ved Industriens Fremskriden saae sig istand til at blive paa samme Sted, dette gjør det og höist sandsynligt, at de ei byggede Templer, der vilde staaet i Disharmonie med deres Levemaade og deres hele övrige Væsen. Desuagtet er det en ikke ualmindelig Mening, at Druiderne byggede og lode bygge Templer til Gudsdyrkelsen, og at saadanne druidiske Templer vare almindelige i Gallien længe förend Cæsars Erobring. Dette bevæger os til her at udvikle den modsatte Mening noget videre 1).

Cæsar omtaler aldeles ikke Templer i Gallien, hvilket, om der havde været saadanne, dog havde været rimeligt, da han ellers giver Oplysning om Druidernes Gudstjeneste og Offeringer. Men han omtaler hellige, indviede Steder, hvor Offeringer foretoges, hvor Gjenstande, undertiden af stor Værdie, indviede til Guddommen, opbevaredes uden at man befrygtede Ran, skjönt de vare til Skue for Alle. Det vides, at Gallerne bragte deres Tilbedelse i Skove, ved Söer og Moser, og at de i disse kastede de Gaver af alle Slags, som de medbragte til Offer. De samme Steder, som paa denne Maade beskrives af nogle, findes hos andre Oldtidens Skribenter betegnede under Navn af Templer. Saaledes nævnes for Exempel det Sted i Toulouse, hvor Gallerne bragte deres rige Offere af Guld og Sölv, af nogle som et Tempel, skjönt det, ved andre, er vitterligt nok, at det var en Söe, hvori alle de uhyre Kostbarheder, til Ære for Guden, kastedes, og hvoraf Romerne siden efter uddroge dem 2). Vante til at betragte Alt efter deres egne Synsmaader og at betegne Alt med de dem selv egne Benævnelser, have Græker og Romere ikke villet höre, fatte og gjentage, at Druidismen ingen Templer brugte, men erkjendte Guddommen allevegne og dyrkede den i den frie Natur; mange af dem have derfor, uden videre Overlæg eller Undersögelse, brugt deres Ord Tempel for at betegne noget, der ingenlunde svarede til det Begreb man gjør sig i Almindelighed om et Tempel, og denne Brug kan altsaa ikke være noget Argument for den Paastand, at Gallerne för den romerske Erobring skulle have havt Templer 3). Det var jo vel ikke umueligt, at ved nogle af de indviede Steder kunde have været tillige Ophold-

1) Dom Martin, l. 1, c. 13, 14, 15. Latour d'Auv., c. 1. Keyser, sect. 1, c. 4, § 7.
2) Strabo, l. 4 (Uebers. von Penzel, 1ster Th., p. 547).

3) Montfaucon, ant. expl., suppl., v. 2, l. 8, c. 1: Je ne trouve rien dans les auteurs, ni sur la forme, ni sur la structure de ces temples: ils ne parloient que de leurs richesses.

sted og Bolig for en Deel Druider, eller for nogle Druider med en Samling af Elever, og at, af Misforstaacelse, saadanne Boliger ere blevne benævnedes som eller antagne for Templer; dog er dette kun en Gisning. Allevegne, hvor Herthas Dyrkelse beskrives, omtales udtrykkeligen det Tempel, hvori hun og hendes Vogn bevaredes som en Skov med en hellig Söe. Skribenter der have levet længe efter Cæsar sige, at det eneste Billede som Druiderne havde paa Jupiter var en höi Eeg; i hvilket Tempel skulde vel en saadan Statue kunne rummes? Allevegne indrømmes, at Druidernes Gudsyndelse foretoges i tætgroede, mørke, rædsomme Skove, hvor hvert Træ var helligt, hvor Alterne vare opreiste ved Foden af disse, og hvor de vare bestænkede med Blodet af de Guden bragte Offere 1); hvor skulde da her Templerne staae, og hvorfor skulde da de hellige Handlinger ikke foretages i disse selv? De Mennesker, ofte i ikke ringe Antal, som offredes til Guden, bleve skudte ihjel med Pile, korsfæstede, ophængte i Træer, brændte med store Tilberedelser o. s. v.; men hvorledes skulde de Templer være beskafne, hvori saadanne vakkre Skuespil opførtes, og maae saadanne Omstændigheder ikke aldeles tilintetgjøre den Formodning, at Druiderne skulde have haft Templer eller have forrettet deres Gudstjeneste i saadanne? At vore Forfædre i Norden, der formedelst deres celtiske Udspring staae i Forbindelse med Gallerne ved Slægtskab og Troe, ikke have bygget Templer förend Odins Tid, förend han gav Exemplet ved at opføre det første i Sigtuna, kan ogsaa vidne for Sandsynligheden, at heller ingen Templer ere byggede af Gallerne förend efter den romerske Erobring 2).

Vi have seet, at Druiderne have brugt og efterladt sig Steenaltere, der kun bestaae i aldeles raae Stene af det simpleste Slags, sammendyngede uden al Architectur og uden at bære Spor af at Konst har været anvendt paa dem. Dette vilde visseligen ikke være saa ubetinget Tilfældet, dersom de til samme Tid havde brugt og bygget Templer, hvis Opførelse vilde have fordret mere Uddannelse af Bygningskonsten, hvilken da og sikkerligen vilde blevet kjendelig paa de enkelt staaende Altere. Disse afsondrede Altere vilde vist heller ikke blevet saa talrige om egentlige Templer havde gjort Trangen til dem mindre.

Blandt de ældste Steenmonumenter findes nogle af saa betydeligt Omfang, at de have været antagne for Druidetempler. De største og mærkeligste ere det i det gamle Nedrebretagne, ved Carnac ikke langt fra Qviberon beliggende og af Bre-

1) Lucanus, Phars. loc. cit.

— — — — — barbara ritu

Sacra Deum: structæ sacris feralibus aræ:

Omnis et humanis lustrata cruoribus arbos.

2) Münter, Kirchengeschichte, B. 1, C. 1,
§ 7, C. 2, § 2, 9.

tagnerne kaldte Dvergehuus, Cornandonet, Ti Goriquet 1), og det i England ved Salisbury værende saakaldte Stonehenge. Paa disse to Steder, som endnu ere i stor Hævd hos Almuen, findes i Hundredeviis store Steenblokke, for det meste omtrent af Obeliskform, indtil over 20 Fod høie og regelmæssigen opstillede i Rader og Kredse. Ihvorvel man er faldet paa at antage disse colossale Ruiner for at være af Druidetempler, saa er der dog tilstrækkelige Grunde til at forkaste denne Mening 2). Der findes i disse Mindesmærker heller ingen egentlige Altare eller andre bestemte Vidnesbyrd om, at de have været almindelig Gudstjeneste helligede, saa at de maaskee, om de endog vare Levninger fra Druidernes Tid, kunde have været bestemte til Forsamlinger i politisk Hensigt, til Forsamlinger der angik Druidernes hierarchiske Vælde og Bestyrelse, eller andre ikke umiddelbar religiøse Öiemed, saasom beröimte Personers Begravelse o. dl. Var endog maaskee hist og her en indviet Plet indhegnet med en Kreds af raae Stene, fortjener saadant dog ikke Navn af Tempel. Oldtidens Skribenter, som give Oplysninger om Gallien og den druidiske Gudsdyrkelse, tale ikke om disse Mindesmærker, men först nyere Forfattere; hvilket dog er heel paafaldende, dersom de virkeligen havde været til da Gallien blev underlagt og bekjendt af Romerne. Det uhyre Foretagende at opføre saa store og vidløftige Arbeider, hvoraf der ellers ikke findes Spor hos den galliske Nation i saa fjerne Tider, og en vis Grad af Konst, hvormed Stenene ere udhugne og formede, bringe, uanset de historiske Beviser, som her kunne anføres, til den Formodning, at disse formentlige Druidetempler ere Ruiner af Arbeider, som skyldte en langt sildigere Old deres Tilværelse. Disse iövrigt saa mærkelige Mindesmærker hör altsaa ikke ansees som noget Beviis for, at Druiderne have opført og betjent sig af Templer förend Cæsars Erobring.

Virkelige Templer, tillukkede Byguinger, opførte af Steen og Kalk, have derimod rigtignok existeret tidligt i Gallien, og ere ligeledes blevne Druiderne tilskrevne. De kunne imidlertid alle henføres under tre Categorier. Nogle, men meget faa, kunne virkeligen have været til förend Cæsar kom til Gallien, men ere ei opførte af Gallerne, derimod af Fremmede, af Romere, Marseillanere, Udsendinge enten fra disse eller fra andre Nationer; saaledes lod f. Ex. Consulen Fabius Maximus bygge to Templer for Mars og Herkules, efter sin Seier over Gallerne

1) Beskrevet i Caylus, *Recueil d'Antiquités*, vol. 6, part. 5, pl. 121.

2) Keysler; *Latour d'Auv.*, c. 1; Mone, *Cr. Symb.*, v. 6, § 109; *Montfaucon*, ant. expl., suppl., v. 5, l. 7, c. 4: on a pré-

tendu que le monument de Salisbury étoit un temple, ce qui n'a pas la moindre apparence; car on ne voit rien ici qui puisse persuader que c'en est un.

(121 f. Chr. F.)¹⁾. I nogle Templer have maaskee virkeligen Druider forrettet Gudstjenesten, men det er da saadanne der ere opførte under det romerske Herredømme og efter at Religionen i Gallien allerede var halv romersk. Saadanne vare det saakaldte Vasso i Clermont, Vernemetis ved Bordeaux, Isarnodorum paa Montjou (mons jovis) o. fl. Endligen er det om nogle saadanne gamle Bygninger, udgivne for at have været Druidetempler, senere oplyst, at de ere Bygninger fra Middelalderen, som f. E. en meget omtalt Kirke i Montmorillon (Viennedep.). Alle disse Bygninger bevise altsaa heller intet mod vor Mening, og vi kunne temmelig bestemt antage, at Druiderne ingen Templer have havt eller opført förend efter den romerske Erobring, efter at Druidismen var udartet og blandet med den romerske Gudelære.

§ 4. Om Druidernes cosmogoniske Begreber og deres Sjælelære.

Tiden har intet fuldstændigt levnet os af de galliske Druiders cosmogoniske Forestillinger. Dog kunne vi ikke betvivle, at de jo have havt saadanne, deels fordi vi finde dem hos alle Oldtidens Folk, og Druiderne, som vi have seet ikke stode tilbage, deels fordi vi finde nogle Spor deraf. Plinius (l. 29, c. 12) har kun beskrevet det ceremonielle af hvad de forunderlige Slangeæg angaaer. Det var en sær Overtroe blandt Galler og Druider, at nogle saakaldte Slangeæg kunde skaffe dem, der bare dem hos sig, Adgang til Konger og Förster, Vished om at vinde enhver Proces, og deslige. Disse Æg fremkom midt om Sommeren naar en Mængde Slanger samledes i Knylder, og da af deres Savl og Slim dannede et Slags Æg (anguinum), som de ved deres Hvislen hævede i Veiret. I dette Öieblik maatte Ægget gribes, forinden det faldt til Jorden, og den som havde faaet det maatte frelse sig til Hest, da Slangerne hurtigen forfulgte ham saalænge til de ved et rindende Vand bleve standsede. Ægget maatte gribes i et hvidt Klæde, og kun ved en hvis Stand af Maanen, og som Pröve paa dets Ægthed maatte det kunne svømme paa Vandet omgivet af en Guldcirkel. Egypterne kaldte den höieste Gud Cneph;²⁾ de forestillede ham i menneskelig Skikkelse, men og som en Art Slange, og mente at af dens Mund var udkommet et Æg, af hvilket igjen var fremkommet Guden Phta, og som var Verden. I flere Oldsagn findes jo Begrebet om Verden fremstillet ved et stort Æg. Maae vi da ikke og troe at Druiderne have lagt en dybere, mystisk Betydning i deres Sagn og Ceremonier Slangeæggene angaaende, og at denne Overtroe kan have staaet i For-

1) Strabo, l. 4.

2) Montfaucon, ant. expl., v. 2, p. 2, l. 1, c. 1.

bindelse med deres cosmogoniske Forestillinger? Slangen tyder paa det oprindelige, høieste Væsen, der i de fleste Cosmogonier nævnes som forudgaaende for al Skabning; Ægget tyder paa Jordens og Himmelhvælvings Form; det fremkommer af Savl og Slim, ligesom i andre Cosmogonier Jorden fremstaaer af Dynd og Mudder; Ægget skulde svæve i Luften og holdes i Veiret formedelst Slangernes Hvislen, ligesom Jorden svæver, og holdes oppe ved Guddomskraften; Ægget grebes af et Menneske, ligesom Jorden ved sin Befolkning kom i Menneskenes Hænder; ligesom et Vand maatte afskære Slangerne fra deres Æg, saaledes oversvømmes Jorden ved en Vandflod; til Prøve maatte Ægget kunne flyde paa Vandet, ligesom vor Jords Fastland, der er omgivet af Havet; og Guldringen omkring det kan have tydet enten paa den glimrende Regnbue eller paa Solens og Maanens lysende Baner. Dog er dette kun en Gisning, og jeg tør ikke fordre den antaget som andet.

En væsentlig Kilde til Kundskab om Druidernes Lære og Begreber ere Levningerne af Bardernes digteriske Frembringelser. Barderne, baade som særskilte organiseret Orden og som vandrende Folkesangere, bestode meget længere i Britannien end i Gallien; intet Sted ere deres Sange blevne rigeligere og mere troc bevarede end i Vales, hvor Folkelitteraturen gaaer tilbage lige til det fjerde Aarhundrede og indeholder mangfoldige religiøse Efterretninger. Det ældste af den er samlet i et Værk under Titel af vælsk Archæologie. 1) Vi bemærke her det eiendommelige i alle de druidiske Lærdomme og bardiske Digtninger: Trefoldighedsprincippet er nemlig paa den mest paafaldende Maade gennemgribende i dem alle. Saavel i Sangene som i de prosaiske Sagn, saavel i de religiøse og historiske, som i de juridiske Bestemmelser, er alt afmaalt og fremsat i Triader. Disse have visseligen været et traditionelt System, anvendt efterhaanden mere og mere til Indklædning af Sagn og Kundskaber af ethvert Slags. I denne gamle britiske Litteraturskat findes bevaret og under utallige Indklædninger fremsat Læren om den store Hu, Hu Gadain. Denne har været den oprindelige Forestilling om det høieste Væsen, har været Druidernes Gud. 2) Sagnene om de store Gjerninger der tillægges Hu, og om Syndfloden, det store Skib bygget af Neivion (Gud), om Dwyvan (Mand) og Dwyvach (Qvinde) som bleve frelste, have voldet en Forvexling, saa at Sagnet om Hu maaskee er blevet antaget for et Syndflodsagn istedetfor et Skabelsessagn. Hu lod, ved sine Oxer, Vanddyret drage ud af Vandfloden, saa

1) Mone, Cr. Symb., 6ten Th., § 115; Davies, Celtic researches, II, sect. 2, p. 153.

2) Mone, § 121; Davies, p. 163.

at der ikke mere blev nogen Oversvømmelse; han bragte en af de tre gode Folkestammer til Landet, fordi han ei vilde besidde Land ved Undertrykkelse og Vold, men ved Fred og Retfærd; han velsignede Folket ved at lære det Agerdyrkning, bragte selskabelig Orden tilveie iblandt det, gav Love og bestemte Digteteksten til at bevare Traditioner og Vedtægter. 1)

Vandet er alle Tings Begyndelse, Bæveren er Billedet paa Aarsagen til Vandet, som ikke aftager saalænge den er deri; ikkun den stærke Hu formaacede at drage den ud deraf; derved sank Vandet og Jorden fremkom; Bæveren, som med Halen sidder i Vandet, er et Billede paa Jorden omgivet af Vand; Hu, Gud, lod Tyren, med hvilket Himmeltegn Foraaret begynder, fremdrage Jorden til Liv. Tyren drager Plov, ligesom den drog Bæveren, og kalder Velsignelse paa Jorden; den himmelske Harmonie og Reglen for alle Kloder er den Sang og Musik Hu opfandt og lærte, og som Følge deraf bragte han og Orden i Staten og Samfundet; hans Skye for Vold og Kjerlighed til Fred er hans Bestræbelse for at hindre Kræfterne fra at virke over deres Grændser og for at underlægge dem hinanden gjensidigen, til indbyrdes Roe og Ligevægt. Det galliske Sagn om Folkeoprindelsen er sandsynligviis tabt; vi vide vel, at de galliske og britiske Stamsagn ikke have været ganske de samme, skjönt de have staaet i Forbindelse med hinanden; Druiderne have vel neppe i Gallien og Britannien lært fuldkommen det samme i Ord og Betydning, men hovedsageligen vare dog deres Orden og deres Troe de samme, saa vi tør deraf slutte, at Druiderne i Gallien kunne have havt cosmogoniske Forestillinger, der vare de samme som de her anførte om den stærke Hu og hans Gjerninger, eller i det mindste stemmede overeens dermed.

Trefoldigheden var, som bekjendt, ingen Druidismen udelukkende eiendommelig Form, kun var den hos Druiderne maaskee mere brugelig og mere almindeligen udviklet i alle Forhold og Lærdomme. 2) I alle de østlige og nordlige Folks Mythologier og Forestillinger om Skabelsen gjenfindes Trefoldigheden. 3) Næsten i alle Mythologier antages og et høieste Væsen, hvem den første Skabelse og Frembringelsen til Liv skyldes, som har været Altings Ophav, som paa en Maade staaer foran al Cosmogonie og fabelagtig Gudelære. 4) Vi kunde maaskee her fremsætte som en Gisning, at baade et saadant høieste, med alt Efterfølgende og Underordnet usammenligneligt Væsen, saavel som en høieste guddommelig Tre-

1) See foran, I, § 3.

2) Det har ogsaa været antaget, at Celterne dyrkede en trefoldig Guddom, nemlig Solen, Maanen og Ilden; hvilket finder

sin Grund i den Tilbedelse der virkelig ydedes disse Gjenstande.

3) Finn Magnussen, Eddal., 1ste Bog, II, V.

4) F. Ex. Alfader, Kronos, Oceanos, Cneph.

foldighed kunne udfindes af hvad vi have fremsat om den galliske Gudelære. Esus opfylder nemlig den første af disse Fordringer: han var den sande Gud, Altings Begyndelse og Ophav. Fra ham maatte vel altsaa enhver druidisk cosmogonisk Forstilling begynde. Foruden Esus ere Taranis og Teutates de to eneste, høie Guder, som bære et egent og ganske gallisk Navn og Præg; de kunne derfor udgjøre en eiendommelig druidisk Trefoldighed med Esus, og svare til de samme Begreber, der i andre samtidige Mythologier næres om saadanne to Væsner, de høieste næstefter det allerhöieste. Taranis finde vi som Herre i Himlen, Herre over Jord og Mennesker, og som den der ved Jorden har frembragt baade Mennesker og Alt hvad andet der findes paa den. Teutates derimod er fremkommen af Jord, er Menneskenes Stamfader, Styrer og Veileder paa Jorden, og efter Döden er han Sjælens Herre, Dommer og Förer.

Druidismen indbefattede Sædelære og Sjælelære; men Folkereigionen bestod vel egentlig kun i Tilbedelse af Naturgjenstande, i Troe paa Troldomskonster og Spaadom, og den deraf følgende Lære om Skjæbnen; for at bevare den fra at blive til aldeles aandlös Overtroe, offentliggjorde Druiderne maaskee Læren om at Sjælen er udödelig, hvoraf fulgte Troen paa Lön og Straf og paa Geistlighedens udelukkende Ret til at udöve og haandhæve Retfærdigheden.

Meget er der af Druidernes Kundskaber ikke naaet til os, da de, ifølge det hemmelighedsfulde Væsen, ikke engang bleve Romerne bekendte; men vi kunne ikke undlade at ansee dem for at have været betydelige, da vi, foruden andre Beviser, see baade Romere og Græker omtale dem med Agtelse og Roes, jevnlig at tilskrive Druiderne den første Udvikling af Philosophien, og betragte de druidiske og pythagoræiske Lærdomme som overeensstemmende. Nærmere betragtet finde vi Druidernes Kundskaber under tre Rubrikker: Lærdommene nemlig om Gud, om Verden og om Sjælen. I dem alle findes Hovedsætningerne fremsatte i Triader: i Gudelæren f. Ex. om Gudernes Udödelighed, om deres Kraft (vis), om deres Magt (potestas); i Sædelæren, at ære Guderne, intet Ondt at gjøre, at være tapper eller bestandig udholdende i Modgang (fortitudinem exercere); i Verdenslæren, om Planeternes Bevægelse, om Jordens og Verdens Störrelse, om Tingenes Natur; i Sjælelæren, at Sjælen er udödelig, at den efter Döden overgaaer i andre Legemer, at den derefter igjen födes eller forlöses; og heraf fulgte da Foragt for Döden, Troe paa Samqvem med de Afdöde, paa Lön og Straf i et andet Liv.

Druidernes Gudelære og Verdenslære, saavidt som de ere os bekendte, have vi omtalt; det staaer nu tilbage at skildre deres Sjælelære.

Druiderne antog og lærte Sjælens Udödelighed, derom kunne vi ikke tvivle; alle Vidnesbyrd stemme overeens derom. 1) Den Troe var desuden altfor almindelig i alle Religioner til at man skulde formode Druiderne havde forkastet den. Baade en Følge af og et Beviis for denne Læres Almindelighed hos Galterne vare deres Skikke vedkommende de Afdöde. Ved Begravelser eller Forbrændelser af Ligene foretoges en Offring, men iövrigt forlystede de Overlevende sig med Gjæstebud og Fest. Hvad der var den Afdöde kjert, saavel Ting, som Dyr og endog Mennesker, forbrændtes med ham; man kastede Brevskaber til tidligere Bortgangne, Afregninger for den sidst Afdöde o. s. v. med paa Baalet, for at alt dette skulde komme til Brug i det andet Liv; man laante endog hinanden Penge paa Vilkaar at tilbagebetale efter Döden. 2)

Langt vanskeligere er det at afgjøre hvad Forestilling Druiderne have næret om det andet Liv og om Sjælens Tilstand efter Döden. De anförte Steder

1) J. Cæsar, B. G., l. 6, c. 14. In primis hoc voluit persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios: atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto.

P. Mela, l. 3, c. 2. Unus ex his, quæ præcipiunt, in vulgus effluxit, videlicet, ut forent ad bella meliores, æternas esse animas, vitamque alteram ad manes.

Am. Marc., l. 15, c. 9. Druidæ ingeniis celsiores, quæstionibus occultarum rerum, altariumque erecti sunt; et despectantes humana, pronunciarunt animas esse immortales.

Lucan. Phars., l. 1, v. 454.

..... Vobis auctoribus umbræ
Non tacitas Erebi sedes, Ditisque profundi
Pallida regna petunt; regit idem spiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis si cœgnita) vitæ
Mors media est. Certe populi, quos despicit
Arctos

Felices errore suo, quos ille timor
Maximus haud urget leti metus; inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis, et ignavum reditura parcere vitæ.

2) Diod. Sic., l. 5, 28. Apud illos opinio

invaluit, quod animæ hominum immortales in aliud ingressæ corpus, definito tempore denuo vitam capessant. Ideo in funeratione mortuorum, epistolas propinquis inscriptas in rogum conjiciunt, quæ a defunctis legantur.

Valer. Max., II, c. 6. Horum moenia egresso vetus ille mos Gallorum occurrit, quos memoria proditum est, pecunias mutuas, quæ his apud inferos redderentur, dare solitos: quia persuasum habuerunt, animas hominum immortales esse.

Om samme Skikke og samme Begreber hos de ældste Nordboer, see F. Magnusens Eddalære, 2 B., II, 4, § 29, hvor og citeres et Sted af Snorre: Odin havde befaleet, at alle Liig skulde brændes. "Det var Hedningernes Troe, siger Snorre, at jo høiere Røgen da slog op i Luften, jo større Herlighed bekom den i Himlen som Liigbaalet tilhørte, og at han skulde blive der des rigere, som man havde opbrændt mere Gods med ham."

af Cæsar og Andre vise; at Druiderne have antaget og troet paa Sjælevandringen. Denne Paastand er af mange bekæmpet som urimelig og uforenelig med Gallerne andre Forestillinger. 1) Dog er der den største Sandsynlighed for at antage, at Druiderne have troet paa en-vis Art af Sjælevandring, men fornuftigere end den Indierne forestille sig, og forskjellig fra denne, saaledes at den druidiske egentlig kun var en Prövetid og Luttringstid for Sjælene, förend de indtraadte i den fuldkomnere Tilstand der ventede dem efter Bortgangen fra Jorden.

De væsentligste Grunde der anföres for at Gallerne ei have troet paa Sjælevandringen ere, at de paa den nys omtalte Maade med de Döde sendte Breve, Regnskaber, kjære Gjenstande, Dyr, Mennesker o. s. v., ikke skulde kunne komme dem tilgode i den anden Verden, dersom Sjælene overgik i andre Legemer, og at de Efterlevende ikke kunde være roelige og tilfredse ved de Afdödes Bortgang, dersom disses Sjæl da troedes at skulle begynde en Vandring. Dog dette er ei tilstrækkelige Grunde; thi enten kunde det antages at de Afdödes Sjæle först gjorde en liden Reise til Himlen eller Underverdenen og der hörte deres Dom, forinden de begyndte deres nye Vandring, eller og det kunde, med Inder og Chineser, antages at Sjælen efter en Vandring af et vist Antal Aar befriedes og kom til sin evige, himmelske Boelig.

At Sjælevandringen skulde foregaae paa Jorden, i andre Mennesker, eller endog i Dyr; have Gallerne vist ikke troet; deels vilde en saadan Lære neppe kunne betaget dem Frygt for Döden, naar de efter den maaskee kunde vente at blive til ulyksaligere Mennesker eller til de foragteligste Dyr, deels vilde man i saa Tilfælde vist og finde Spor af en paa saadan Troe grundet Ærbödighed for visse Dyr. Dertil kommer at det udtrykkeligen siges om de Mennesker som ofredes, at de luttredes fra al Ondskab og bleve hævede til Samqvem med Guderne.

Cæsars Udtryk "ab aliis transire ad alios" er noget utydeligt, og skjönt derved tilvisse menes at Sjælene overgaae i andre Legemer, saa aabner det dog Vei til enhver Forklaring om hvorledes dette skedte. De britanniske Druider lærte

1) Dom Martin, l. 5, c. 3; Picot, l. 2, c. 7; Bastholm, VI, c. 6; Pelloutier, l. 3, c. 18; Duclos, mém. sur les druides, dans les mém. de l'acad. des inscriptions, t. 19; Bruckeri hist. critica philosophiæ, l. II, c. 9; i dette Capitel, de phil. Celta- rum &c., findes vel en Udsigt over hele

Druidernes Philosophie, dog er det ikkun öst af de samme Kilder vi allerede have benyttet; Brucker synes alt for eensidigt at ville udlede den galliske Lære fra den nordiske Mythologie, og ei at skjælnok imellem gallisk og almindelig celtisk.

ogsaa Sjælevandringen; denne skal ogsaa en Tid lang have været antaget i Norden; skjönt maaskee siden forkastet og glemt. 1)

Macpherson siger: "Skyerne vare, ifølge Druidernes Lære, Sjælens Opholdssteder efter Döden. De som havde været tapre og dydige bleve med Glæde modtagne i deres Fædres Luftpaladser; men de Onde og Grusomme udelukkedes fra Heltenes Bolig og fordömtes til at vanke om paa Vindene. Der var endog forskjellige Hædersgrader i Skyepaladserne, og man erholdt en mere eller mindre ophöiet Plads, efter sin Fortjeneste og Tapperhed. Sjælen beholdt i Luften de samme Tilböieligheder den havde havt i Livet. En Helts Sjæl anførte endnu Hæere, ordnede dem og leverede Slag. Dersom Sjælen havde holdt af Jagt, forfulgte den endnu, tilhest paa Dunsterne, Vildsviin af Skyer. Med eet Ord, den Lyksalighed man nød i Luftriget, bestod i, uophörligen at hengive sig til de Glæder man havde yndet i Livet. Döden tilintetgjorde ikke alle de Skjönnes Yndigheder, deres Skygger bevarede deres Skjönheds Træk og Former; ingen Frygt omgav dem, de fore igjennem Luften med de stille, yndefulde Bevægelser, som Homer tillægger sine Guder. Man troede ikke at Döden kunde sönderrive Blodets og Venskabets Baand. Sjælene toge Deel i alle deres Venners lykkelige og ulykkelige Hændelser. Hvert Menneske havde sin Skytsaand, og naar han var i Færd med at udföre noget betydeligt Foretagende saa forenede hans Forfædres Skygger sig for at tage Deel deri, og i de vigtige Tilfælde i Livet var man stedse omgivet af dem." Disse Begreber (som og allevegne fremlyse i Ossians Digte) ere simple og ikke unaturlige, men de hensætte dog Sjælene i en endnu ufuldkommen Tilstand hvor de ere Lidenskaber, Tilböieligheder og smertelige Erfaringer underkastede, i en Tilstand der synes endnu kun at være temporair og ei at være den evigvarende, uforanderlige Fuldkommenheds eller Ligevægtstilstand hvortil de skulde komme, en Tilstand der altsaa gjerne endnu kan ansees som en Vandringsperiode, og hvori Sjælene ere indklædte i en legemlig Form, skjönt denne ei mere er jordisk materiel, men ætherisk og forskjellig fra den de have været indhyllede i paa Jorden. Vi kunne anvende de samme Betragtninger paa vore Forfædres Forestillinger om de

---

1) Hvad de forskjellige Yttringer hos romerske og græske Skribenter angaaer om Gallernes Troe paa en Sjælevandring, da maae man vist ikke lade sig vildlede af at de næsten alle udgive den for den samme som Pythagoras's; men man maae crindre, at ligesom de vare tilböielige

til stedse at bedømme og benævne alt Fremmed efter deres egne Begreber, saa kunne de og have kaldt den druidiske Lære pythagoræisk, uden at undersøge om den virkeligen var den samme som Pythagoras's, eller forskjellig fra den.

Afdödes Væsen og Tilværelse i Valhalla; indtil Sjælene, efter Regnarokr, skulde overgaae til den evige, sande himmelske Tilstand, og ligeledes heri see Troen paa en fuldkommengjørende Vandringstilstand eller Overgangsperiode for Sjælene, för-end de naaede deres endelige Bestemmelse og Fuldkommenhed.

Af den britanniske Druideordens fundamentale Triader see vi, at Druiderne have indeelt den hele Tilværelse i trende Kredse eller Sphærer: 1) Rummets, som Gud alene kunde gjennemløbe, 2) Levnetsløbenes, som indbefattede den materielle Skabelse og de Menneskeliges Tilstand, og 3) Lyksalighedens, som Menneskene tilsidst kunde naae. 1) Med denne Tilværelseskredsens Fremstilling bragte Druiderne deres Lære om Sjælevandringen i Harmonie. Vi kunne udentvivl følge deres Spor og give af deres Lære en sandsynlig Skildring, som ikke skal udelukke hverken den britiske Inddeling af hele Tilværelsen eller Gallernes sære Begravelseskikke, eller Cæsars noget ubestemte Udtryk:

Rummets Kreds laae udenfor Druidernes Granskning, de filosoferede kun fornemmelig over den anden Kreds; i denne begyndte Menneskene og alle Naturens Frembringelser at udgaae fra Tilværelsens laveste Stand; den indeholdt en Blanding af Godt og Ondt. Mennesket, formedelst Religion, Dyd og Bestandighed begavet med Evne til at vælge mellem det Gode og det Onde, formaede at bringe alle sine Lidenskaber og Tilböieligheder i Ligevægt; i saa Tilfælde befandt han sig i Friheds Tilstand og gik herfra, gennem Dödelighedens Port til Lyksalighedens Kreds, hvor han ikke længere var et Offer for Modgang, Mangel og Död.

Tillod derimod Mennesket de onde Tilböieligheder at faae Overvægt, da förte Döden ham ikke lige til Lyksalighedens Sphære, men den förte hans Sjæl til et nyt, ikke jordisk, men ætherisk Legeme, og maaskee efterhaanden i flere saadanne forskjellige, men mere eller mindre ufuldkomne, i hvilke den gjennemgik Straf og Prövelser indtil den var saaledes luttret, at Ondt og Godt kom i Ligevægt og at den qualificeredg sig til at indgaae i den evigvarende Fuldkommenheds Tilstand.

---

1) Davies, celtic researches, II, sect. 2, pag. 185. Druids divided the whole of existence into three circles or spheres.
1. *Cylch y Ceygant*, the circle of space, which none but God alone can pervade.
2. *Cylch yr Abred*, or, as the continen-

tal Cymry would say, Aberes, the circle of courses, which comprehended the material creation, and the condition or state of humanity. 3. *Cylch y Gwynfyd*, the circle of happiness, which man would ultimately attain.

Saaledes eller lignende kunne vi med Grund troe at Druidernes Forestillinger have været om Sjælenes Skjæbne efter Döden.¹⁾

Slutning.

Druidismens Opløsning og Undergang.

Allerede förend Cæsars Erobring var Druidismen svækket og udartet ved Indblanding af andre Nationers Lærdomme og Skikke, ved Optagelse af fremmede Guder og Forandringer i den oprindelige Gudsdyrkelse. Dog er det först fra det romerske Herredömmes Befæstelse, at man med Rette maae regne Druidismens Undergangsperiode i Gallien. Druiderne, med al deres Statsklogskab, med al den udtænkte Sindighed hvormed de havde vidst at forskaffe sig den største Vælde, at opkaste sig til næsten uindskrænkede Herrer over Landet og Folket, havde dog upaatvivleligen begaaet en stor politisk Feil ved ganske at frietage sig selv fra at bære Vaaben, ved at hæve sig selv ud over den Ære og den politiske Fordeel at anföre Hærene, at byde umiddelbart over den væbnede Magt. Derved vilde de i Tider hvor Gjæring og Feide bragte Folket i Bevægelse og i Vaaben, og i Tider hvor deres Indflydelse truedes med Angreb og Indskrænkninger have bevaret i deres egne Hænder det mægtigste Redskab til deres Myndigheds Opretholdelse og til deres Modstanderes Undertrykkelse, istedet for det nu, i saadanne Tilfælde, blev dem farligt i Modstandernes, og at de da kun, som eneste Vaaben til deres Anseelses Stötte, havde Excommunicationen eller Forviisningen fra Gudernes Altere tilbage, et Vaaben, hvilket Erfaring viser at være almægtigt saalænge Præstedömmets Vælde hævdes, men af hvilket Folket leer, naar först en anden Magt har reist sig derimod, under hvilken det kan tye hen for at finde Skjul og Tilskyndelse. Dette viste sig ogsaa allerede derved, at Erkedruiden Divitiac, ikkun ved at tye til Cæsar og understöttes ved hans Magt og Indflydelse, formaaeede at bestaae mod sin Broder, der havde stillet sig imod ham, i Spidsen for en verdslig Magt, og at han blev istand til igjen at haandhæve sin Anseelse.

---

1) Blandt flere Böger, som jeg under dette hele Arbeide særdeles gjerne havde benyttet, er fornemmeligen Mythologie of

the Druids, by E. Davies, men jeg har forgjeves søgt den paa alle vore offentlige Bibliotheker.

I sin fordærvede Tilstand kunde Gallernes Religion ikke bestaae mod Civilisationen, den maatte indskrænkes eftersom Oplysning og Dannelselse udbredte sig mere og mere i Gallien. Den romerske Mythologie, som deels ved Magt, deels under Culturens Vinger fortrængte den, var vel ikke stort bedre; begge maatte de fra Slutningen af det andet Aarhundrede vige for det sande Lys der ved Christendommen begyndte at udbredes over Gallien. Misforstaaet Christendom, blandet med de bestaaende Fabellærer blev imidlertid længe og paa mange Steder til en fordærvelig, aandløs Overtroe, som hos den store Deel af Folkemassen traadte istedet for sand Religion, haardnakket modstod den rene christelige Lære, i Middelalderen endnu havde dybe Rødder selv hos de mere oplyste Classer af Nationen, og Nutiden end ikke kan sige sig frie for at nære mange Levninger af.

Romerne forbode Menneskeofferne: Cæsar vilde allerede indskrænke Teutates til blot Tilbedelse, men Druiderne löde kun slet hans Bud; deres Offringer bleve maaskee mindre hyppige, men ikke mindre grusomme. Augustus fornyede Cæsars Anordninger, Tiber fordömte Druiderne til de samme Piinsler, som de löde deres Offere vederfares, Claudius befalede deres Ordens aldeles Ophævelse, Nero lod deres Boliger og deres hellige Skove brænde. Men gamle Fordomme skulde overvindes og Druidernes Interesse bekæmpes; Druider og Druidisme vare desuden fra alt for lang Tid tilbage og alt for inderligen forbundne med Nationens hele Væsen og Tilværelse, til at Seiren kunde vindes i kortere Tid end Aarhundreder. Eftersom den romerske Fabellæres Guder fik Hjem og Templer i Gallien, bleve og mange Druider disse Guders Præster, og glemte deres forrige Troe og gamle Skikke. Folket, efterhaanden vænnet til det romerske Aag, til romersk og siden til christelig Gudsdyrkelse, fandt dem mildere end Druidernes, og truede med at forlade disse. Saaledes tvungne til at give Slip paa deres blodige Offringer og deres gamle Herredømme, kastede Druiderne sig, for at bevare deres Indflydelse og deres Tilværelse, ad trende Veie, ligesom deres Bestillinger tidligere havde afdeelt dem i trende Klasser: nogle af Druiderne, skridende frem med Tiderne i Aandsdannelse og Oplysning, bleve Professorer, Lærere ved de under det romerske Herredømme oprettede offentlige Skoler, og vedbeholdt saaledes den Deel af deres gamle Hværv, som bestod i Underviisningsvæsenet. I de samme Byer, hvor fordem deres hellige Steder og deres Seminarier, som vi engang have tilladt os at kalde dem, havde været, dannede de derfor nu lærde, tildeels christelige, offentlige Underviisningscollegier, som f. Ex. i Bordeaux, Toulouse o. fl. De vedbleve imidlertid, som og Ausonius selv bevidner, at regne sig til Hæder at være af de gamle Druideslægter, og at bære de Tilnavne deres

Slægter havde faaet efter de druidiske Guddommes Mysterier, saasom Apollinaris, Delphidius, Phoebidius o. fl.

Andre Druider, opgivende deres egentlig gudstjenstlige Forretninger, hengave sig ganske til Troldom og Spaadomskonster, bestode ved disse alene og vedligeholdt den blinde, haardnakkede Overtroe, hvilken Uvidenheden allevegne holder fast paa og pleier som sit herligste Klenodie. Ganske almindeligen vare, i det 3de og 4de Aarhundrede endnu, mange Bygninger og Steder hellige fordi de tilforn havde været det, og mange det druidiske Hedenskabs Skikke endnu efterfulgte. Heller ikke var dengang endnu Christendommen saa udbredt, at den ansaaes for den herskende Nationalreligion. Adskillige, men dog sjeldnere og tildeels kun enkelte Spor af Hedenskabet og dets aabenbare overtroiske Ceremonier, findes endnu indtil Middelalderen, og især i Bretnagnen iagttages endnu hist og her mangan en Skik, hvis druidiske Oprindelse er umiskjendelig: saaledes ved Nytaar det Udraab *au guy l'an neuf*; stor Tiltroe til Mistlens Kraft og Virkninger, Brugen at putte syge Börn igjennem visse store Stene, som af Naturen ere gjennemborede, Troe paa adskillige Sorter Hexe, Nisser o. s. v. Da Kong Theodebert i det 6te Aarhundrede marscherede til Italien, offrede hans Soldater, efter en vunden Træfning ved Pavia, Gothernes fangne Qvinder og Börn. Gregorius fra Tours skrev til Dronning Brühnchild, ligeledes i det 6te Aarhundrede, at hun maatte mage det saa, at hendes Undersaatter ikke mere dræbte Offere til Ære for Afgudsbilleder, ikke mere tilbade Trær, eller foretog vanhelligende Offeringer med Dyrehoveder. Carl den Store saae sig nødt til, i sine Capitularier at udstæde strænge Forbud imod Tilbedelse af Trær, Stene, Kilder o. s. v., og andre dermed forbundne ugudelige Skikke, hvilket alt følgerigen endnu dengang har været ikke ganske sjeldent brugt.

Det tredje Slags Bestilling hvorved Druiderne forlængede deres Tilværelse, var Fortsættelse af deres Virksomhed som Barder, Folkedigtere, Folkesangere. Det kunde og vare længe inden den Indretning kom i fuldkommen Disharmonie med den Cultur, som under de tre første Kongeslægter fandt Sted i Gallien. Nogle af de merovingiske Konger bestræbte sig endog for at fornye og opretholde Bardevæsenet, da Barderne næsten alene bevarede og, saa at sige, næsten egentlig selv udgjorde den hele nationale Litteratur, som ellers var fortrængt af og begravet under en barbarisk og egoistisk Latinitet. Senere hen var det Bardevæsenet der opstod til et nyt Liv og en anden Tilværelse i Trouverer og Troubadourer.

Den fordærvede, vanslægtede Druidisme, den deraf opstaaende, af Uvi-

denhed understøttede, blinde Overtroe skadede og hindrede altsaa stedse og uberegneligen den fremtrængende, Oplysningen med sig förende Christendom; den skadede og hindrede den indtil i de sildigste Dage.

Storbritanien var mindre udsat for fremmed Indblanding end Gallien; Druidismen var der endnu mere eiendommelig, og det fremmede Herredömmet kom noget sildigere og ei saa fuldstændigt. Druidismen maatte derfor der bevare sig længere, fornemmeligen i Wales, i Irland og Skotland. Saalænge Druiderne havde Vælde ophörte ei Modstanden mod Romerne, den sagtnedes först da P. Suetonius (Aar 62) havde indtaget og ödelagt den hellige Mona, som blev med Fortvivelse forsvaret til det yderste af Præstesketet. Som offentlig Gudstjeneste maatte Druidismen efterhaanden vige for Christendommen, der udbredtes og prædikedes med Magt og Præstehad. Kampen mellem Angelsaxer og Indföde maatte igjen levendegjöre Spörsgsmaalet om Nationaliteten skulde aldeles forgaae eller vedblive, og som Udfaldet af denne blev, saa bevaredes og stedse en Deel af det gamle druidiske Præstesket, af den hedenske Overtroe, indtil Oplösningen af den waliske eller galiske Stat under Eduard 1ste, i Slutningen af det 13de Aarhundrede. Ligesom ved Carl den Stores Love i Gallien, saa forbödes og strengeligen ved Knud den Stores i Britannien, at tilbede Ilden, Floder, Stene, og forskjellige Slags Træer. Indtil Epoqven under Eduard 1ste (1284) vare derfor kun lidt efter lidt de hedenske Helligdomme forvandlede til christelige Templer, Hedskskabet's Tilværelse mere og mere reduceret til Folkelivet og Folketroen, og druidiske og christelige Mysterier vare af Uvidenheden saaledes blandede med hinanden, at de næsten ikke stode til at udskille.

Druidismen forsvandt i Christendommen og Druiderne bleve blotte Spaa-mænd og Troldmænd; men Bardevæsenet reiste sig paa Druidismens Ruiner, det udvikledes mægtigen, og uanseet de omvankende Folkesangere, som allevegne havde hjemme, organiseredes det först ret i det 5te Aarhundrede til en særskildt regulær Orden; denne traadte istedetfor den gamle Druideorden, opfattede og bevarede dennes Traditioner og mystiske Kundskaber.¹⁾ Et Navn som Ossians er her Vidnesbyrd nok om Bardevæsenet. Merlin eller Merddin, Aneurin, Taliesin ere andre, i denne Litteratur og i Bardeordenens Historie i 5te og 6te Aarhundrede,

1) Derfor vides ogsaa meget mere om Skabelsesaagn, Stamsagn, Folkesagn, historiske, religiöse, mystiske Traditioner fra Britannien, Wales, Irland og Skot-

land end der er kommet til vor Kundskab fra Gallien i Druidismens Velmagts Tider.

höist mærkelige Personer. Indtil den waliske Stats Fald maatte Barderne og Folket troe, at Druidismen endnu bestod og at Christendommen kun var et Skin; thi saa hedenske Sangere som Barderne vare det, kunde kun have en Christens Ydre, og en saadan Orden kunde ikke nyde den höieste Agt og Ære uden hos Folkeslag, der kun i Navn vare christelige, men ikke i Sandhed og Troe. Uagtet Eduard 1stes haarde og uforsonlige Forholdsregler mod Barderne, vedbleve de dog at være til og at vedligeholde deres Sammenhold og deres Væsen, og først i det attende Aarhundrede er hvert levende Spor af sande Barder forsvundet i Storbritannien.

Bilag.

Paa flere Steder have vi havt Anledning til at nævne hvor eiendommelig en Form Triaden var for Druidismen og Bardevæsenet og hvor hyppigt den findes anvendt og gjentaget i Alt hvad Tiden har bevaret om disse. Vi have nævnet den waliske Archæologie (The Myvyrian archæology of Wales, collected out of ancient manuscripts, London 1801-1807, 3 vol.), som et rigt Magasin for bardiske Digte og Efterretninger om de druidiske Kundskaber og Traditioner. Til større Oplysning om, og til Bekræftelse paa den bestandige Fremtræden af Treheden i næsten Alt hvad der var væsentligt i Druidismen, kunne vi ikke nægte os selv her at hensesætte, som et Bilag, et kort Uddrag af en Række Triader, hvilket, med de derefter følgende Bemærkninger, findes i de oftere citerede celtic researches by E. Davies; Essay on the origin of the Celtæ, their institution of Druidism, and their pretentions to the knowledge of letters, Sect. II.

Triaderækken bærer følgende Titel:

Dette er Triader fra Öen Britannien — det er at sige, traditionelle og skriftligen opbevarede Triader og Underretninger om mærkværdige Mænd og Ting, der have været paa den britiske Öe, og om de Hændelser som tildroge sig med Cymry-Slægten fra Aarhundreders Alder.

I. De tre Hovedstötter for Öen Britanniens Folkeslæggt.

1. *Hu Gadarn*, som först bragte Cymry-Slægten til Brit.; og de kom fra Landet *Hav*, kaldet *Defrobani* (hvor Constantinopel er); og de gik over *Mor Tawch* (det tyske Hav) til Öen Brit., og til *Llydaw*, hvor de forbleve.
2. *Prydain*, Sön af *Aedd-Mawr*, som först oprettede Kongeregimente i Brit. (Förend denne, var der ingen Retfærd uden den som blev udövet af Mildhed, og ingen Lov uden Magtens).
3. *Dyvnwal-Moelmud*, som först adskildte og ordnede Love, Befalinger, Skikke og Forrettigheder i Landet og Nationen.

[Og af disse Grunde kaldes de Cymry-Nationens tre Stöttepilller].

II. De tre velvillige (benevolent) Stammer i Brit.

1. *Cymrys*, som kom til Brit. med Hu Gadarn: thi han vilde ikke have Land ved Kamp og Strid, men ved Retfærd og i Fred.
2. *Lloegrwys*, som kom fra Landet *Gwas-gwyn* og vare udsprungne af *Cymrys* oprindelige Stamme.¹⁾
3. *Britannier*; de kom fra Landet *Llydaw*, og vare ligeledes oprindelige af *Cymrys* Stamme.

[Og disse kaldes de 3 fredelige Stammer, fordi de kom med gjensidigt Samtykke og Tilladelse, i Fred og Roelighed. De stammede fra *Cymrys* oprindelige Slægt, og de havde eet Sprog, eet Tungemaal].

III. Tre Stammer kom til Brit., under Beskyttelse, med Samtykke og Tilladelse af *Cymry*-Nationen, men uden Vaaben, uden Angreb.

1. *Caledonians* Stammen i det nordlige.
2. *Gwyddelian* Slægten, som er i *Alban* (Skotland).
3. Folkene fra *Galedin*, som kom i aabne Baade til Öen Wight, da deres Land var oversvømmet, og fik Land anvist af *Cymry* Slægten.

[Og de havde hverken Rettighed eller Fordring i Brit., uden det Land og den Beskyttelse, som var bevilget dem inden bestemte Grændser. Og det var forordnet, at de ikke skulde nyde de indfødte *Cymrys* Forretigheder, förend i den niende Generation].

IV. Tre erobrende Stammer kom til Brit. og gave aldrig igjen Slip derpaa.

1. *Coranied* Stammen, som køm fra Landet *Pwyl*.
2. *Gwyddelian Fichti*, som kom til *Alban* over Söen fra *Llychlyn* (Danemark).
3. *Saxerne*.

[*Coranied* ere ved Floden *Humber* og paa Bredden af *Mor Tawch*; *Gwyddelian Fichti* i *Alban*, paa Bredden af *Llychlyn* Söen. *Coranied*, forbundne med og tildeels indlemmede iblandt *Saxerne*, berövede *Lloegrwys* Herredömmet ved Uret og Undertrykkelse, og berövede sidenefter *Cymry* Slægten sin Krone og sit Overherredömmet. Alle *Lloegrwys* bleve *Saxere*, undtagen de som findes i *Cornwall*, i *Carnoban*, *Deira* og *Bernicia*].

Den oprindelige *Cymry* Slægt har beholdt sit Land og Sprog, men

---

1) *Lloegrwys*, som boede ved *Loire*. *Gwas-gwyn*, *Veneternes* Land ved *Loires* Munding.

den har mistet sit Overherredømme i Brit., ved de beskyttede Stammers Troeløshed og ved de 3 erobrende Stammers Vold.

V. De tre skrækkelige Begivenheder i Brit.

1. Vandsøens Udbrud, og Oversvømmelsen af al Jordens Overflade, saa at hele Menneskeslægten druknede, undtagen *Dwyvan* og *Dwyvach*, som undslap i et nøgent Skib (uden Seil) og af hvem Brit. blev igjen befolket.
2. Den skrækkelige, stormfulde Ildebrand, da Jorden splittedes ad lige til *Annwn* (den lavere Region, Underverden), og den største Deel af alle levende Væsener blev fortæret.¹⁾
3. Den svidende hede Sommer, da Træer og Planter bleve antændte af Solens glødende Varme, og en Mængde Mennesker, firfødde Dyr, Fugle af flere Slags, Kryb, Træer og Planter gik uigjenkaldeligen tabt.

VI. De tre store Mesterværker i Brit.

1. *Nevydd Nav Neivion's* Skib, som førte en Han og en Hun af alle levende Skabninger, dengang Vandenes Søe gik over sine Bredder.
2. Uddragelsen af *Avanc* fra Söen paa Landet, formedelst Hu Gadarns straalende Oxer, saa at Söen ikke mere brød over Bredderne.
3. *Gwyddon Ganhebon* Stenene, paa hvilke man læste Verdens Konster og Videnskaber.

VII. De tre store Regulatorer i Brit.

1. *Hu Gadarn*, som bragte Cymry Slægten ud fra Landet *Hav*, som kaldes *Defrobani*, til Brit.
2. *Prydain*, Sön af *Aedd-Mawr*, som indrettede Regjering og Love i Brit.
3. *Rhitta Gawr*, som gjorde sig selv en Klædning af Skjæggene af de Konger, han havde ladet rage (efterat have undertvunget dem) for deres Undertrykkelsers Skyld og deres Foragt for Retfærdighed.

VIII. De tre lykkelige Tugtemestere i Brit.

1. *Prydain*, Sön af *Aedd-Mawr*, som undertrykte det dragonske Tyrannie [Plyndring og Tilsidesættelse af Retfærd, som opstode i Brit].

---

1) Elementernes Kamp fandt formodentligen Sted, den Tid Japhetiderne beboede Asia propria's antændelige Grund. Det er maaskee den hos Hesiod (Theog., 678)

saa rædsomt beskrevne Begivenhed, som bidrog baade til Titanernes Nederlag og Forflyttelse.

2. *Carador*, Søn af *Bran*, Søn af *Llyr*, som hemmede Cæsarerne's Tyrannie.
3. *Rhitta Gawr*, som straffede de oprørske Kongers Plyndringer og Tyrannie.

IX. Cymry Slægtens tre Velgjørere.

1. *Hu Gadarn*, som lærte Slægten Maaden at dyrke Jorden, endnu medens de vare i Landet *Hav* förend de kom til Brit.
2. *Coll*, Søn af *Coll-Frewi*, som först bragte Hvede og Byg til Brit., hvor tilforn ikkun havde været Havre og Rug.
3. *Elldud* Ridderen (en hellig Mand fra *Cor Dewdws*), som dadlede Cymrys Agerdyrkning, lærte dem en bedre Maade, og den Konst at plöie. [Thi forhen dyrkedes Landet alene med Hakke og Spade, paa *Gwyddelian's* Viis].

X. Cymrys tre oprindelige Viismænd.

1. *Hu Gadarn*, som först samlede Cymrys Slægt og inddelte den i Stammer.
2. *Dyvnwal-Moelmud*, som först ordnede Landets og Nationens Love, Rettigheder og Indretninger.
3. *Tydain Tad Awen*, som först indførte Orden og Methode i de historiske Optegnelser, og Omsorg for (préservation of) Digtekonsten med hvad dertil hörde.

Og fra denne Orden skriver sig Bardernes og Bardismens, (Druidismens) förste Forrettigheder og methodiske Skikke.

XI. De tre förste Barder i Brit.

Plennydd, *Alawn* og *Gwron*. Det er dem som opfandt de Rettigheder og Skikke, som hörte Bardevæsenet til.

[Dog har der tidligere været Barder og Bardisme; men förend disse vare de ikke fuldkommen organiserede, og de havde hverken Privilegier eller bestemte Sædvaner; hvad de fik var af Mildhed og Höflighed, ved Beskyttelse i Landet og i Nationen.

Nogle mene, at de levede i *Prydain's*, *Aedd-Mawr's* Söns Tid, andre at de levede paa hans Söns *Dyvnwal-Moelmud's* Tid, hvilken nogle af de gamle Böger kalde *Dyvnvarth*, *Prydain's* Sön].

XII. Cymrys tre Lærere i Elementerne af Digtekonsten og de historiske Optegnelser (memorials).

1. *Gwyddon Ganhebon*, den förste Mand i Verden, som forfattede Digte.

2. *Hu Gadarn*, som först anvendte Digtekonsten paa hvad der var optegnet og skulde bevares i Erindring.
3. *Tydain Tad Awen*, som först udviklede Digtningens Kunst og Bygning og Tankernes tilbørlige Ordning.

Og fra disse tre Personers Arbeide udsprang, formedelst de tre Barder *Plennydd*, *Alawn* og *Gwron*, Barder, Bardevæsen, Regulering af deres Privilegier og indførte Disciplin.

XIII. De tre første döbte (christelige) Barder.

1. *Merddin Emrys*.
2. *Taliesin*, Bardernes Överste.
3. *Merddin*, Sön af *Madawc-Morvryn*.

XIV. De tre mægtige Arbeider i Brit.

1. Oprettelsen af *Ketti* Stenene.
2. Opbyggelsen af *Emrys* Værket.
3. Sammenbygningen af *Cyvrangon* Stabelen.

XV. De tre lykkelige Astronomer (Seronyddion, Saronides) i Brit.

1. *Idris Gawr*,
2. *Gwyddion*, Sön af *Don*,
3. *Gwyn*, Sön af *Nudd*.

[Saa stor var deres Kundskab om Stjernerne, om deres Natur og Stilling, at de kunde forudsige hvadsomhelst man önskede at vide indtil Dommedag].

XVI. De tre Mestere i mysteriös og hemmelig Kundskab i Brit.

1. *Math*, Sön af *Mathonwy*, han aabenbarede sin Hemmelighed til *Gwyddion*, Sön af *Don*.
2. *Mengw*, Sön af *Teirgwaedd*, som lærte sin Hemmelighed til *Uthyr Bendragon*.
3. *Rhuddlwm Gawr*, og han lærte sit Mysterium af *Eiddic*, *Gor* og *Coll*, Sön af *Coll-Frewi*.

XVII. De tre store Bygmestere i Brit.

1. *Corvinwr*, Barde hos *Ceri Hir* af *Llyngwyn*, byggede först for Cymrys et Skib med et Seil og et Roer.
2. *Mordial Gwr Gweilgi*, Bygmester hos *Ceraint*, Sön af *Greidial*, lærte först Cymrys at bygge af Steen og Kalk, [paa den Tid da Alexander den Store undertvang Verden].

3. *Coll*, Søn af *Cyllin* (Søn af *Carudawc*, Søn af *Bran*) som først gjorde en Mølle med et Hjul, for Cymrys. Og disse tre vare Barder.

I de Documenter, som indeholde disse Triader, opdages, saaledes som de nu haves, nogen Forvirring. Det er den uundgaelige Følge af Afskrivninger og Fortolkninger, hvilke Tidens Mysterier, i Aarhundreder, have forholdt Nøglen til den Kundskab de indeholde; men i det Hele synes de at være ægte historiske Beretninger fra en fjern Oldtid.

Af Personificeringerne, som forekomme i dem, kan man slutte, at de indeholde noget mere, end en Række af historiske Begivenheder, og at de ofte bestaae af saadanne Allegorier eller Gaader, som man veed at Druiderne have brugt ved at undervise deres Disciple. Saaledes ere de tre første Barder eller Druider, *Plennydd*, *Alawn* og *Gwron*, i deres ordrette Betydning, Lys, Harmonie og Kraft. De ligne mange andre ældgamle Folks Traditioner. Patriarcherne gjøres udelukkende til Cymrys Forfædre, og de første Aarhundreders almindelige Begivenheder henføres specielt til Britannien; saaledes f. Ex. Fortællingen om Syndfloden.

Det Væsen som overlevede Syndfloden kaldes *Dwyvan* eller *Dwyvawn*, og hans Qvinde *Dwyvach* — den gudelige Mand og Qvinde. Hans Navn er *Nevydd Nav Neivion* ∴ den himmelske, Vandenes Herre. De gamle Barder kalde ham *Dylan ail Mor*; *Dylan* eller *Dyglan* ∴ Søn af Havet, af *Dy-glaniaw*, til Lands, eller kom til Strandbredden; hvoraf maaskee *Deu-calion*. *Hu-Gadarn*, den mægtige Tugtemester, er den høieste og vigtigste Person i disse Triader. Han var Druidernes Gud; som saadan blev han stedse erkjendt af Beboerne af Wales. Endskjönt *Hu Gadarn* oprindeligen betyder Høieste Væsen, saa kunne hans Gjæringer (tildeels anførte her i Triaderne) have et secondairt Hensyn til Noa's Historie.

.....
Hu Gadarn var ikkun figurligen Cymrys Fører til deres Boesættelse i Vesten, og *Draig Ormes*, eller deres Anføreres Oprør, holdt dem i Forvirring indtil der ankom endnu en Colonie i Landet. Denne var *Lloégrwys*, eller de som boede ved Loiren. De kom under Anførsel af *Prydain*, Søn af *Aedd* den Store, en Prinds af de vestlige Celts fornemste Gren. Jeg skulde tage meget feil om denne *Aedd* ikke var den græske Mythologies *Aidys*, Gallernes erkjendte Patriarch, og den fra hvem Æduerne, de første og fornemste i Gallien, havde

deres Navn. *Prydain* eller *Pryd*, som kom til Öen, kunde ikke have været umiddelbart hans Søn, men en fra Aides, Dis eller Japhet nedstammende. Da Indretningen af britisk Druidisme var bleven fuldkommen ordnet under en Souverain af den i Gallien regjerende Slægt (No. XI), saa kan den Omstændighed have bidraget til dens gunstige Modtagelse der.

Brython, Britanniernes, som gave deres Navn til Öen og Indbyggerne, kom, ifølge nogle af disse Triader og den ærværdige Beda, fra *Llydaw*, eller, med andre Ord, fra Armorica. De hørte formodentligen til *Pryd's* Følge; thi han bragte sin Flaade og sine *Lloegrwys*, "*O Dir Gwas Gwynt*," fra Veneternes Land, eller Mundingen af Loire. Armorica, *Gwas Gwynt*, var det Land hvortil Britannien sendte sin Flaade til Gallernes Undsætning mod Romerne. Æduerne og Veneterne, eller *Aeddwys* og *Gwynet*, vare af den samme Stamme; thi *Gwyn*, Søn af *Nudd* eller *Nevydd*, Konge over de lavere Regioner, var den samme som *Aedd-Mawr*.

Disse tre Colonier af Cymrys kom til Britannien, förend deres adsplittede Familier havde forglemt deres oprindelige Tungemaal, eller havde fortabt den første og ufordærvede Grundsætning om retmæssig og fredelig Besiddelse.

Det Udkast af Druidismen, som de anførte Triader danne, indeholder öiensynligen en Blanding af Allegorie, det indbefatter idealske og mythologiske Characterer. Fölgende Særegenheder fortjene at bemærkes.

Celterne betragtede Materialierne i det fabelagtige System, som de første Menneskeslægters Efterladenskaber. *Gwyddon Ganhebori*, var den første Mand, som forfærdigede Digte (No. XII), og han beskrev Verdens Konster og Videnskaber ved at indbugge dem i Stene (No. VI). Denne Character, som uvilkaarligen bringer i Erindring Seth, Thoth eller Hermes's Stötter med Indskrifter paa, gik foran Hu Gadarn, som var nærværende ved Syndfloden; denne tog Cymrys under sin Beskyttelse, lærte dem Fredens Konster og Retfærd's Grundsætninger; han anvendte Digtekonsten til at bevare historiske Optegnelser.

Tydain, eller efter en ældre Skrivemaade *Titain Tad Awen*, *Titan*, Begeistringens og Geniets Fader, indførte Orden og Methode i Poesie og Historie. Denne Person, der af Navn og Character er identisk med de orpheiske Hymners og Grækenlands Titan eller Apollo, danner et forbindende Led imellem det östlige og det vestlige Europas Mythologier.

Af disse 3 Mesteres Arbejder udsprang den britiske Druidisme med alle dens Privilegier, Skikke og Disciplinarrægler. De Navne, som hædre dem, ere

forbundne med Fabellæren. *Prydain*, af *Pryd*, det er Tid, Aarsud, tilbørlig Tid, Skjønhed, Behagelighed, og af *Ain*, en Kilde, Oprindelse, synes fra første Færd af at have været brugt som et Tillægsord til Solen, Skjönheds Fader, og Ophav til Aarstidene. *Prydain* er Søn af *Aedd-Mawr*, den store *Aidys*, Æduernes og Gallernes Fader. Den anden Prindses Navn, *Dwynwal Moelmud*, synes at være gaaet tabt i det Celtiske; hans andet Navn, *Dwyn Varth ab Prydain*, betyder den dybsindige Barde eller Præst, Søn af *Prydain*.

Anledningen til Ordenens Indstiftelse kan findes i *Prydain's* store Bedrift, at undertrykke det *dragonske* Tyrannie, eller det Oprør og den Forvirring, som var opstaaet imellem Slægternes Hövdinger; hvilket han bevirkede ved at beklæde en hellig Orden, fra hvis endelige Dom ingen Appel mere var, med Myndighed til at dømme og afgjøre alle Trætter; eller, med andre Ord, ved at betroe Bestyrelsen af den borgerlige Magt til Præsteskabet. De ledende Grundsætninger, hvorefter disse patriarchalske Vise begyndte deres Forretninger, ere höiligen roesværdige, saafremt man kan dømme om dem efter de Characterer, som først toge Plads paa Dommersædet: *Plennydd*, *Alawn*, *Gwron*, det er Oplysning, Harmonie og Kraft eller Dyd. (Der er samme Analogie mellem *Gwron* og *gwr*, en Mand, som mellem *virtus* og *vir*).

Plennydd er sandsynligviis Navnet paa Solen eller Apollo. Soelstraalerne, som paa en varm Dag synes at vibrere, kaldes *Tes ys Plennydd*, Straalerne af den straalende; *Eithinen neud gudd Blennydd*, en Gyvelbusk vil tilvisse skjule Solen; *Blin blaen blen Blennydd*, Solens straaende Glands er fortrædelig at have i Ansigtet.

Navnene paa de første Barder vise, at det aabenbart var Druidismens Hensigt, at oplyse Forstanden, at fremme Harmonie i Samsundet, og at opmuntre Dyden. I de af E. Williams bekjendtgjorte institutionelle Triader, findes dette Maal saaledes angivet: Bardevæsenets tre Hovedformaal ere, at reformere Sæder og Skikke, at sikre Fred, at feire (eller tilskynde) alt hvad der er godt og fortreffeligt. Druidismen, i sin oprindelige og rene Tilstand, kan altsaa betragtes som en Bygning, opført paa den patriarchalske Religions Grundvold, i den Hensigt, at fortrænge Nödvendigheden at gribe til Vaaben ved de uafhængige Staters Stridigheder, og at indskrænke Enkeltes overdrevne Vold, uden Hjælp af Straffelove; den styrede Menneskene ved at skaffe sig Herredømme over deres Aand og Indbildningskraft, ved at fremme Love, der fandt deres Sanction i den almindelige Mening, og ved at lære sine Tilhængere, i en tilkommende Tilstand at vente en billig Lön for deres Handlinger, hvilket bevirkede en Frygt, som

kunde tjene til at lode deres Adfærd i det nærværende Liv. Et saaledes bygget System naaede formodentlig sin høieste Kraft i en tidlig Alder og hos de første, ublandede Colonier af Cymrys. Det kunde kun virke kraftigen hos det Folk for hvis Meninger det var beregnet, og som havde den dybeste Ærefrygt derfor. Da Fremmede, som kun lidet agtede Druidernes hellige Lovbog, begyndte at trænge ind i Landet, maatte Nödvendigheden af Selvforsvar lidt efter lidt give Cymrys Vaaben i Hænderne. Fra det Öieblik maatte den ægte Druidisme begynde at tabe sig. Der maatte afviges fra Grundprincipet, at sikre Fred, og mange Forbedringer maatte foreslaaes, for at bestemme i hvilke Tilfælde det kunde være lovligt, at drage Sværdet af Skeden, hvilket de institutionelle Triader beskrive, som en nödvendig Pligtöfyldelse mod den der plyndrer og sætter sig mod Loven, men som man maae stræbe at afværge. I Fremmedes Öine, der stode paa deres egen Styrke, havde Druidernes Excommunication intet skrækkende. I Erobringens Stund kunde Druiderne derfor ikkun vige af Marken og tillade Krigshövdingerne og Folket, at forsvare Landet. Deres Magt, som Druider, og deres Disciplins Reenhed, maae derfor have været i Aftagende længe förend Cæsars Tid.

.....

Blandt de store Astronomer er den første Kæmpen Idris, hvis Minde er foreviget ved et af de høieste og spidseste Bjerge i Nord-Wales, kaldet *Cader Idris*, Idris's Stoel eller Stade. Det har maaskee i fordums Dage været et Observatorium. Paa den høieste Spidse skal der i Klippen være en Huling, lignende et Leie, og det paastaaes, at hvo som forbliver en Nat i dette Sæde, findes om Morgenens enten död, ravgal, eller begavet med overnaturlig Forstand. Ved Siden af en Söe, nær ved Foden af Bjerget findes tre gigantiske Stene, kaldede *Tri greienyn*, hvilke Folkefortællingen udgiver for 3 Sandkorn, som Kæmpen rystede ud af sin Skoe förend han steg op til sin Stoel. Rimeligere have de faaet deres Navn af *Greian*, Solen. Idris, græsk, betyder en erfaren, klögtig Mand, og idresh, hebræisk, af dresh, at söge, at efterforske flittigen. Hydres har en lignende Betydning i valesisk. Idris eller Edris er vel bekjendt hos Araberne, der betragte ham som Propheten Enoch, og sige at han var en Sabæer, den første som, efter Enos, Seth's Sön, skrev med en Pen. De Christne i Östen berette, at Idris var den samme som Hermes, eller Mercurius, Egypternes navnkundige Trismegistus. Den græske Mythologie giver et lignende Navn til Atlas, Sphærens Opfinder, og denne er den Character med hvilken den britiske Sero-nydd, Idris Kæmpen, uidentvivel har mest Overensstemmelse.

Den anden Astronom er *Gwyddion*, Sön af *Don* — den Vise, Sön af Geniet. Uden at efterspore den ved denuer Titel betegnede Person, anmærkes det ikkun, at de gamle Barder betegnede Melkeveien ved hans Navn, da de kaldte den *Caer Gwyddion*. Det tredie af disse store Lys, var en Person af ikke ringe Betydenhed: *Gwyn*, Sön af *Nudd*, den samme som *Aedd* eller *αιδης*, Celternes Fader, og Konge over de lavere Regioner. Hans Værdighed er anerkjendt i en ældgammel mythologisk Fortælling, kaldet *Bachedd Collèn*.

.....
 .....
